లిటిల్ మాస్టర్స్

45 రోజుల్లో హిందీ

100% గ్యారంటీ

Editor :
K. Ruben, M.A.,

Publishers :
NAVARATNA BOOK CENTRE
Karl Marx Road, VIJAYAWADA-520 002.

పూజ్య గాంధీజీ 1918వ సం॥ము దక్షిణ భారత దేశంలో హిందీ ప్రచారానికి శ్రీకారం చుట్టినప్పటి నుండి హిందీ ప్రచార సంస్థల ద్వారా, ప్రచారకులు, పండితుల ద్వారా హిందీ ప్రచారం జరుగుతూనే వుంది. హిందీ అభ్యసనం ఒక ఉద్యమంగా కొనసాగింది. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత పాఠశాలల్లో హిందీ ఒక పాఠ్యాంశంగా చేర్చబడింది. అయినా హిందీ భాషా ప్రచారం ఎంతో జరుగవలసి వుంది. దూరదర్శన్ కార్యక్రమాలు, హిందీ సినిమాలు, ఉత్తర దేశయాత్రలు, వ్యాపార సంబంధాలు హిందీ నేర్చుకోవలసిన అవసరాన్ని ప్రతిరోజు గుర్తు చేస్తున్నాయి. ఈ అవసరాన్ని తీర్చడం కోసం మేము “45 రోజుల్లో హిందీ” పుస్తకాన్ని ప్రచురిస్తున్నాము. మా కోరికను అంగీకరించి హిందీ బోధనల్లో విశేష అనుభవం గల “కిన్నెర రూబెన్” గారు ఈ పుస్తకం రచించారు. 45 రోజులకు 45 పాఠాలు, అదనంగా మరికొన్ని అంశాలు యివ్వబడ్డాయి. ఈ పుస్తకం చదివిన పాఠకులు, హిందీ భాషతో పరిచయం ఏర్పరచుకొని, మున్ముందు హిందీ సాహిత్యం కూడ అభ్యసిస్తారని ఆశిస్తున్నాము.

2 అక్టోబరు 1994 — ప్రకాశకులు

(గాంధీ జయంతి)

ఈమని దయానంద,
కార్యవర్గ సభ్యులు,
ఆంధ్రప్రదేశ్ హింది అకాడమీ.

అభినందన

హిందీ మన జాతీయ భాష మాత్రమే కాదు, అనుసంధాన భాష కూడ. భారత రాజ్యాంగం దీన్ని రాజ భాషగా కూడ నిర్దేశించింది. విభిన్న ప్రాంతాలూ, వేష భాషలూ, పలుభాషలూ విస్తరించిన యీ సువిశాల భారతవనిలో పరస్పర సంబంధాలను పెంపొందించు కోవడానికీ సమైక్యతను సాధించడానికీ భాష ప్రధాన సాధనమనేది నిర్వివాదాంశం. అందుకే అధిక సంఖ్యాకులు అర్థం చేసికోగలిగిన హిందీని జాతీయ భాషగా గుర్తించి, అహిందీ ప్రాంతాల్లో దాన్ని విశేషంగా ప్రచారం చేయడానికి ప్రయత్నాలు సాగుతున్నాయి. ప్రభుత్వంతో పాటు అనేక స్వచ్ఛంద సంస్థలు కూడ నిర్విరామంగా కృషి చేస్తున్నాయి వ్యాపార విషయాలలోనూ, ఉద్యోగ నిర్వహణలోనూ ఎదురయ్యే సమస్యలతో పాటు దూరదర్శన్,సినిమా మొదలైన విజ్ఞాన వినోద సాధనాలు కూడ హిందీ అభ్యసించడానికి పురికొల్పుతున్నాయి ఈ పరిస్థితుల్లో సామాన్యుడికి గూడా సాధ్యమైనంత తక్కువ సమయంలో హిందీ భాషా పరిచయం గలిగించగల స్వబోధినులు చాలా అవసరం ఈ దృక్పథంతో యిప్పటికీ అనేక పుస్తకాలు ప్రచురించబడ్డాయి వాటిలోని బాగోగుల్ని, సామాన్య పాఠకుని సౌలభ్యాన్నీ గమనించి మిత్రులు రూబెన్ గారు యీ పుస్తకాన్ని రచించడం ముదావహం "45 రోజుల్లో హిందీ" అభ్యసించడానికి తన విశేషానుభవాన్నీ, నైపుణ్యాన్నీ మేళవించి ఈ పుస్తకాన్ని రచించారాయన. విస్తరణ భీతి చేత ఈ పుస్తకంలోని విశేషాలను విశదీకరించలేకున్నాను. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఈ పుస్తకం మాటలు నేర్చే పసిబిడ్డలకు మాతృమూర్తి వంటిది. తప్పటడుగులు సరిదిద్ది తరణోపాయం సూచించగల గురూత్తముని వంటిది. ఇంత మంచి పుస్తకాన్ని రచించిన మిత్రులు శ్రీ రూబెన్ గారిని ప్రశంసిస్తున్నాను. జాతీయ భాషా ప్రచారంలో తన కర్తవ్యాన్ని నిర్వర్తిస్తున్నందుకు అభినందిస్తున్నాను

ఒంగోలు
2 అక్టోబరు 1994
(గాంధీ జయంతి)

"దయానంద"

అంకితం
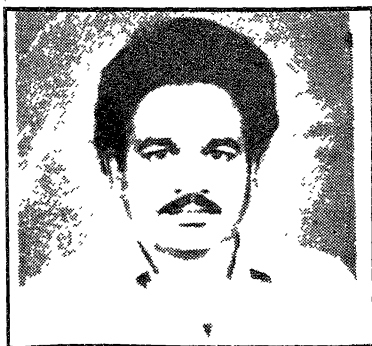
నా మిత్రుడు బంగారు శ్రీనివాసరావుకు
ప్రణవి ఎడ్వర్టయిజర్సు
5/2 పొత్తూరివారి తోట, గుంటూరు - 1

బాబూ,

నీవు మా కుటుంబానికి ఎన్నో ఉపకారాలు చేశావు. మనుమడు, మనుమరాలు బంటి, బన్నీలను (రిత్విక్, ప్రణవి) ణాధికంగా ప్రేమించావు. అకస్మాత్తుగా జీవిత యాత్ర ముగించావు. న్ను మేము మరచిపోలేము.

10-1994.　　　　కిన్నెర రూబెన్.

विषय क्रम : విషయ క్రమము

1. स्वर అచ్చులు

అ	ఆ	ఇ	ఈ	ఉ	ఊ	ఋ
अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ
ఎ	ఐ	ఒ	ఔ	అం	అః	
ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः	

నియమములు

1) హిందీ భాషలో అక్షరములు 46.

   అచ్చులు 13. హల్లులు 33.

2) తెలుగులో వున్న ఋూ, ఎ, ఒ అక్షరములు హిందీలో లేవు.

3) తెలుగులో పూర్ణానుస్వారము (O) అర్ధానుస్వారము (ఁ) విసర్గము (:) అక్షరములకు కుడివైపున వ్రాయబడును. హిందీలో పూర్వానుస్వారము. బిందువు రూపములోను, అర్ధానుస్వారము అర్ధచంద్రాకారములోను (ఁ) అక్షరముల పైన వ్రాయబడును. విసర్గము మాత్రము కుడివైపునే వ్రాయబడును.

4) హిందీ భాష దేవనాగరి లిపిలో వ్రాయబడును.

5) హిందీలో పూర్ణ బిందువు యొక్క ఉచ్ఛారణ అర్ధానునాసికము వలె (న కారము) ఉండును.

व्यंजन హల్లులు

క	ఖ	గ	ఘ	ఙ
क	ख	ग	घ	ङ
చ	ఛ	జ	ఝ	ఞ
च	छ	ज	झ	ञ

ట	ఠ	డ	ఢ	ణ
ट	ठ	ड	ढ	ण
త	థ	ద	ధ	న
त	थ	द	ध	न
ప	ఫ	బ	భ	మ
प	फ	ब	भ	म
	య	ర	ల	వ
	य	र	ल	व
	శ	ష	స	హ
	श	ष	स	ह
	క్ష	త్ర	జ్ఞ	శ్ర
	क्ष	त्र	ज्ञ	श्र

1. హిందీలో ళ, ఱ అను అక్షరములు లేవు (అయితే ఉచ్ఛారణా సౌకర్యం కొరకు 'ళ' అను అక్షరాన్ని ळ ఆకారంలో వ్రాస్తారు.
2. क्ष,त्र,ज्ञ అనునవి సంయుక్తాక్షరములు
   क+ष = क्ष त्+र = त्र ज+ञ = ज्ञ
3. अ, आ, झ, ण, त्र అను అక్షరములు హిందీలో రెండు విధములుగా వ్రాయబడుచున్నవి.

वर्णमाला

अ आ इ ई उ ऊ ऋ

ए ऐ ओ औ अं अः

क ख ग घ ड़

च छ ज झ ञ

ट ठ ड ढ़ ण

त थ द ध न

प फ ब भ म

य र ल व

श ष स ह

क्ष त्र ज्ञ श्र

समान रुप वाले अक्षर

त ल प ष ण

व ब क ए

च घ ध छ

य थ र स ख

ग म भ़ न

ट ठ ढ द

ड ड़ ङ ह

इ ड्र झ श ज्ञ

उ ऊ ज ञ

अ आ ओ औ

ए ऐ त्र ऋ

क्ष श्र ळ

2. हिन्दी शब्द : उच्चारण

హిందీ మాటలు : ఉచ్చారణ

1. హిందీలో రెండు,మూడు, అక్షరముల మాటల చివరి హల్లులు సగము మాత్రమే ఉచ్చరింపబడును

   उदा नर నర్, कल కల్, उमर ఉమర్, मन మన్, नगर నగర్.

   (నర కల మన నగర అని పలుక కూడదు)

2. నాలుగక్షరముల మాటల రెండవ, నాలుగవ అక్షరములు సగము మాత్రమే పలుకవలెను. అయిదు అక్షరముల మాటలకు 3 వ 5వ అక్షరములు సగము పలుకవలెను.

   उदा मसनद–మసనద్, कटहल–కటహల్,

   कमरबद - కమర్‌బంద్

3. మూడు అక్షరములు కలిగి, చివరి అక్షరము దీర్ఘము వున్నచో, రెండవ అక్షరము సగము పలుకవలెను.

   उदा · कपड़ा– కపడా, कमरा– కమ్రా

4. నాలుగు అక్షరముల మాటలో రెండవ అక్షరము, లేదా మొదటి అక్షరము సంయుక్తాక్షరమైనపుడు రెండవ అక్షరము పూర్తిగా పలుకవలెను.

   उदा : पत्रकार– పత్రకార్, स्थलाभाव– స్థలాభావ్

5. ఉర్దూ, అరబ్బీ, ఫారసీ పదములు వ్రాయునప్పుడు అక్షరములు క్రింద బిందువు వ్రాయబడును. ఆ మాటల ఉచ్చారణ ఫారసీ ఈ పదముల ఉచ్చారణను పోలివుండును.

   ज़मीन– జమీన్, ख़त ఖత్, ग़लत గలత్, फकीर– ఫకీర్

ాటలు :

ప	-మామిడిపండు
;	- ఈరోజు
ర్	-యిల్లు
ంర్	- పట్టణము
హాల్	- మహలు
గర్	- మొసలి
ర	- శరీరము
ర్	- క్షణము
ర్	- క్షణము
్సత్	- భర్తుడు
ాద్	- తేనె
ర్ .	- కొళాయి
డక్	- దారి
క్	- గజము
ంస్	- హంస
;	- పండు
చ్	- నిజము
క్	- ఒకటి
త్	- జాబు
త్	- పైకప్పు
నక్	- కండ్లజోడు
షధ్	- ఔషధము
రమ్	- వేడి
రబత్	- పానీయము
కల్ మంద్	- తెలివిలేని
ర్పట్	- వేగముగా
డ్బడ్	- క్రమభంగము

बरगद	-బరగద్	- మఱ్రి
कलम	- కలమ్	- కలము
कमल	- కమల్	- కమలము
अंग	- అంగ్	- అవయవము
नगर	- నగర్	- నగరము
महक	- మహక్	- సువాసన
पग	- పగ్	- పాదము
मन	- మన్	- మనస్సు
जल	- జల్	- నీరు
जगत	- జగత్	- ప్రపంచము
नर	- నర్	- మనిషి
इत्र	- ఇత్ర్	- అత్తరు
गरल	- గరల్	- విషము
कर	- కర్	- చేయు
हम	- హమ్	- మేము, మనము
रथ	- రథ్	- రథము
धन	- ధన్	- ధనము
पढ	- పఢ్	- చదువు
ईख	- ఈఖ్	- చెరకు
बल	- బల్	- బలము
ऋण	- ఋణ్	- అప్పు
औरत	- ఔరత్	- స్త్రీ
नमक	- నమక్	- ఉప్పు
कनक	- కనక్	- బంగారము
मसनद	- మసనద్	- పెద్దదిండు
शकरकद	- శకరకంద్	- చిలగడదుంప
सरहद	- సరహద్	- సరిహద్దు
चहल पहल	- చహల్ పహల్	- ఆనంద కోలాహలము

कसरत	- కసరత్	- వ్యాయామము
गडबड मतकर	- గడ్ బడ్ మత్‌కర్	- క్రమభంగము చేయవద్దు
महल पर चढ	- మహల్ పర్ చడ్	-మహలు పైకి ఎక్కుము
तन मन धन	-తన్ మన్ ధన్	- శరీరము, మనసు, ధనము
एक कर	- ఏక్ కర్	- ఒకటిగా చేయుము
जल गरम कर	-జల్ గరమ్ కర్	- నీరు వేడి చేయి

3. बारहखडी : గుణింతము

హల్లులతో కలసినపుడు అచ్చుల యొక్క రూపములు ఈ క్రింది విధముగా ఉండును.

నియమములు

अ) अ आ इ ई उ ऊ ऋ ए ऐ ओ औ अं अः

గుర్తులు - ा ि ी ु ू ृ े ै ो ौ ं ः

आ) आ, ई, ओ, औ అక్షరముల గుర్తు హల్లుల తరువాత చేర్చబడును.

उदा. का,की,को,कौ

'ఇ' గుర్తు అక్షరమునకు ముందు చేర్చబడును

उदाः कि, चि

इ) ए ऐ గుర్తులు హల్లులపైనను, उ,ऊ,ऋ గుర్తులు హల్లుల క్రిందను చేర్చబడును.

उदाः चे,चै,चु,चू,चृ

ई) यहाँ,वहाँ,कहाँ,नही,है,मै,मे అను అక్షరములను పెదవులు పూర్తిగా మూసి ఉచ్చరింపగూడదు. అనునాసికము వలె ఉచ్చరింపవలెను. (కహాఁ అనవలెను, కహాం అనకూడదు)

उ) र అక్షరమునకు उ ऊ ల గుర్తులు కలియునప్పుడు దాని రూపములు ఈ విధముగా ఉండును:-

उदाः रु,रू

कुछ उदाहरण

క· కా కి కీ కు కూ కృ కే కై కో కౌ కం కః

क का कि की कु कू कृ के कै को कौ क कः

च चा चि ची चु चू चृ चे चै चो चै च च·

ट टा टि टी टु टू टृ टे टै टो टौ ट ट

त ता ति ती तु तू तृ ते तै तो तौ त त

प पा पि पी पु पू पृ पे पै पो पौ प प

म मा मि मी मु मू मृ मे मै मो मौ म म

य या यि यी यु यू यृ ये यै यो यौ य यः

र रा रि री रु रू रे रै रो रौ र रः

ल ला लि ली लु लू लृ ले लै लो लौ ल लः

व वा वि वी वु वू वृ वे वै वो वौ व व

ख खा खि खी खु खू खृ खे खै खो खौ ख खः

ग गा गि गी गु गू गृ गे गै गो गौ ग ग

छ छा छि छी छु छू छृ छे छै छो छौ छ छः

झ झा झि झी झु झू झृ झे झै झो झौ झ झ

ठ ठा ठि ठी ठु ठू ठृ ठे ठै ठो ठौ ठ ठ·

ड डा डि डी डु डू डृ डे डै डो डौ ड ड

ढ ढा ढि ढी ढु ढू ढृ ढे ढै ढो ढौ ढ ढ

ण णा णि णी णु णू णृ णे णो णौ णो णौ ण णः

थ था थि थी थु थू थृ थे थै थो थौ थ थ

द दा दि दी दु दू दृ दे दै दो दौ द दः

ध धा धि धी धु धू धृ धे धै धो धौ ध ध·

न ना नि नी नु नू नृ ने नै नो नौ न न.

फ फा फि फी फु फू फृ फे फै फो फौ फ फः

ब बा बि बी बु बू बृ बे बै बो बौ ब ब·

भ भा भि भी भु भू भृ भे भै भो भौ भ भ

ంతముల ఉచ్చారణ : కొన్ని ఉదాహరణలు

म	ఆమ్	तीर	తీర్
म	కామ్	रीति	రీతి
जा	రాజా	मोटा	మోటా
धा	రాధా	गोल	గోల్
ला	లీలా	रोज	రోజ్
डा	కీడా	पौन	పౌన్
त	గీత్	नौकर	నౌకర్
यल	కోయల్	गिलास	గిలాస్
ता	తోతా	मिनट	మినట్
हन	మోహన్	किला	కిలా
ौआ	కౌఆ	केला	కేలా
रव	కౌరవ్	तेल	తేల్
ताब	కితాబ్	कैलास	కైలాస్
र	సిర్	सैर	సైర్
ल	తిల్	गुण	గుణ్
ाज	ఆజ్	मुनि	ముని
म	రామ్	चूडी	చూడీ
ामा	మామా	पूरी	పూరీ
ादा	దాదా	कृपा	కృపా
ीनाक्षी	మీనాక్షీ	हृदय	హృదయ్
रु	గురు	तुम	తుమ్
पया	రుపయా	चूहा	చూహా
माल	రుమాల్	कूली	కూలీ
ठना	రూఠనా	गृह	గృహ
ला	మేలా	तृण	తృణ్
ल	రేల్	पुरुष	పురుష్

पैसा	:	పైసా	तरुण	:	తరుణ్
मैना	:	మైనా	रूह	.	రూహ్
कुमार	:	కుమార్	रूपक		రూపక్

कुछ शब्द కొన్ని మాటలు

काम	:	పని	किताब	:	పుస్తకము
गाय	:	ఆవు	गिलास	·	గ్లాసు
राम	:	రాముడు	रानी	:	రాణి
नाम	:	పేరు	मामी	:	అత్త
ताला	:	తాళము	दीदी	:	అక్క
माला	:	దండ	कुरसी	·	కుర్చీ
राजा	:	రాజు	मुनि	·	ముని
मामा	:	మామ	चूहा	·	ఎలుక
बूढा	:	ముసలివాడు	कौन	:	ఎవరు
कृपा	:	దయ	नौका	:	పడవ
पितृ	:	తండ్రి	कस		కంసుడు
चेला	:	శిష్యుడు	लगडा	:	కుంటివాడు
मेला	·	తిరుణాల	ढका	·	ఢంకా
केला	·	అరటిపండు	अधा		గ్రుడ్డివాడు
पेड	:	చెట్టు	कगाल	:	నిరుపేద
तेल	:	నూనె	सत	.	సాధువు
जेल	:	జైలు	गदा	:	ముదికి
कैलास	:	కైలాసము	पडित	:	పండితుడు
पैसा	:	డబ్బు	गद	:	బంతి
मैना	:	మైనాపక్షి			
हैजा	.	కలరా	पाँच	:	ఐదు
कोयल	·	కోకిల, కోయిల	चाँद	.	చంద్రుడు
घोडा	:	గుర్రము	आँख	·	కన్ను
रोज	:	రోజు, ప్రతిరోజు	अत पुर	·	అంతఃపురము
तोता	·	చిలుక	क्रमश		క్రమముగా
गौण	:	అప్రధానము	दु ख	·	దుఃఖము

बारहखडी : कुछ वाक्य

గుణింతము : కొన్ని వాక్యములు

कुछ वाक्य

मेरा नाम राजू है।	నాపేరు రాజు
वह घर बडा है।	ఆ యిల్లు పెద్దది
पेड पर तोता है।	చెట్టు మీద చిలుక వున్నది
मेज पर कलम है।	మేజాబల్ల మీద కలము వున్నది
यह लडका मोटा है।	ఈ బాలుడు లావుగా వున్నాడు
यह लडकी सुदर है।	ఈ బాలిక అందముగా వున్నది
यह आदमी मजबूत है।	ఈ మనుష్యుడు బలముగా వున్నాడు
वह औरत बीमार है।	ఆ స్త్రీ జబ్బుగా వున్నది
लडके मैदान मे खेलते है।	బాలురు ఆటస్థలములో ఆడుచున్నారు
लडकियॉ पाठ लिखती है	బాలికలు పాఠము వ్రాయుచున్నారు.
सिपाही ढका बजाता है	సిపాయి ఢంకా మ్రోగిస్తున్నాడు
वह सत अधा है।	ఆ సాధువు గ్రుడ్డివాడు
घोडा तेज दौडता है।	గుఱ్ఱము వేగముగా పరుగెత్తుచున్నది
मैना गाता है।	మైనా పాడుతున్నది
नौकर सामान लाता है।	నౌకరు సామాన్లు తెస్తున్నాడు
पडिताजी घर मे नहीं है।	పండితులు గారు ఇంట్లోలేరు
रानीअतःपुर मे रहता है।	రాణి అంతఃపురములో వుంటుంది.
गाय दूध देती है।	ఆవు పాలు యిస్తున్నది

गोखले जी हमारे देश के बडे नेता थे।	గోఖలే గారు మన దేశ నాయకులలో గొప్పవారు
सीता हिन्दी कविता लिखती है।	సీత హిందీ కవిత్వము వ్రాస్తుంది
कौआ पेडो पर घोसला बनाता है।	కాకి చెట్ల మీద గూడు నిర్మిస్తుంది.
उस औरत का नाम कृपावती है।	ఆ స్త్రీ పేరు కృపావతి

4.संयुक्ताक्षर : సంయుక్తాక్షరములు

నియమములు

1. म,प,न,त,व వంటి అక్షరముల నిలువు గీతను తీసివేసిన అవి సగం మాత్రం ఉచ్చరింపబడి ఒత్తులుగా మారును.
2. ख,स,श వంటి అక్షరములకు కుడివైపున ఉన్న గీతను తీసివేయవలెను.
3. ट,ठ,ल వంటి అక్షరములను ఒక దాని క్రింద మరియొకటి వ్రాయవలెను.

   उदा · उल्लू । चिट्ठी
4. నిలువు గీత లేని హల్లులను సంయుక్తాక్షరములుగా వ్రాయునపుడు ఒకదాని ప్రక్కన మరియొకటి వ్రాయు పద్ధతి ప్రస్తుతం ప్రచారంలో ఉన్నది. యిందులో మొదటి అక్షరము సగము, రెండవ అక్షరము క్రింద చిన్న గీత వ్రాయవలెను. దానిని పూర్తిగా ఉచ్చరింపవలెను.
5. మూడు అక్షరములు కలియునపుడు మొదటి రెండు అక్షరములు సగము వ్రాసి, సగమే పలుకవలెను. చివరి అక్షరము పూర్తిగా వ్రాసి పూర్తిగా పలుకవలెను

   उदा : अगस्त्य

लिखने का तरीका

क्य	క్యా	म्यान	మ్యాన్
प्यार	ప్యార్	त्याग	త్యాగ్
सत्य	సత్య	व्याय	వ్యాయ్
अय्यर	అయ్యర్	पुस्तक	పుస్తక్
ख्याल	ఖ్యాల్	श्यायल	శ్యాయల్
ईश्वर	ఈశ్వర్	खट्टा	ఖట్టా
चट्टान	చట్టాన్	उल्लू	ఉల్లూ
ग्यारह	గ్యారహ్	वाच्य	వాచ్య
ज्यादा	జ్యాదా	राज्य	రాజ్య
अच्छा	అచ్ఛా	बच्चा	బచ్చా
उज्वल	ఉజ్వల్	पुण्य	పుణ్య
कष्ट	కష్ట	सभ्य	సభ్య
अव्वल	అవ్వల్	कल्याण	కల్యాణ్
विद्वान	విద్వాన్	द्विवेदी	ద్వివేదీ
व्यापार	వ్యాపార్		

4. संयुक्ताक्षर : సంయుక్తాక్షరములు

నియమములు

1. ఒక పదములో చివర ఉచ్చరింపబడు దానిని "క్రావడి" (क्रम, ताम्र अనియు ముందుగా ఉచ్చరింపబడు దానిని 'రేఫము' అనియు అందురు. (कर्ण, धर्म) క్రావడికి అక్షరము క్రింద, రేఫమును అక్షరముపైన వ్రాయుదురు
2 'త్ర' అను అక్షరములను రెండు విధములుగా వ్రాయవచ్చును उदा पत्र, पत्र इत्र –इत्र
3 'శ్రీ' అను అక్షరము క్రింది విధముగా వ్రాయవలెను. श्रम, श्रीराम, श्रीकात, श्रावण

4. నిలువు గీత లేని ट, ड వంటి అక్షరములకు క్రావడి. ఈ విధంగా వ్రాయాలి

उदा : ट्राम, ड्रामा, राष्ट्र, ओट्र ड्रामा, राष्ट्र, ओट्र

प्रेम	ప్రేమ్	क्रम	క్రమ్
चक्र	చక్ర్	वज्र	వజ్ర్
ताम्र	తామ్ర్	उम्र	ఉమ్ర్
रात्रि	రాత్రి	पत्र	పత్ర్
इत्र	ఇత్ర్	सहस्र	సహస్ర్
वर्ण	వర్ణ్	कर्ण	కర్ణ్
सुवर्ण	సువర్ణ్	स्वर्ग	స్వర్గ్
पार्वती	పార్వతి	ऊर्वशी	ఊర్వశి
नर्मदा	నర్మద	आम्रपाली	ఆమ్రపాలి

कुछ वाक्य : (बारहखड़ी)

1. गणेशजी पार्वती देवी के पुत्र हैं।
   గణేశ్ జీ పార్వతీదేవీ కే పుత్ర్ హై.
   వినాయకుడు పార్వతీదేవి కుమారుడు.
2. माँ अपनी सतान को प्यार करती हैं।
   మా అప్నీ సంతాన్‌కో ప్యార్ కరతీ హై.
   తల్లి తన సంతానమును ప్రేమిస్తుంది.
3. सुवर्ण के आभरण बहुत सुन्दर होते हैं।
   సువర్ణ్ కే ఆభరణ్ బహుత్ సుందర్ హోతే హైం.
   బంగారు ఆభరణములు చాలా అందముగా ఉండును.
4. कर्ण बडा पराक्रमशाली है।
   కర్ణ్ బడా పరాక్రమశాలీ హై.
   కర్ణుడు గొప్ప పరాక్రమశాలి.
5. बगीचे मे कई वर्णो के फूल होते है।
   బగీచే మేం కఈ వర్ణోం కే ఫూల్ హోతే హైం
   తోటలో చాల రంగుల పూలు వుంటవి.

दा को पत्र लिखती है।
ృదాకో పత్ర్ లిఖ్తీ హై
దకు జాబు వ్రాస్తున్నది
चार चक्र होते है।
ర్ చక్ర్ హోతేహైం
ం నాలుగు చక్రములు వుండును
न्द्रलोक की नर्तकी है।
ంద్రలోక్ కీ నర్తకీ హై
ంద్రలోకము యొక్క నర్తకి
धु और ब्रह्मपुत्र उत्तर भारत की बडी नदियॉ

ను ఔర్ బ్రహ్మపుత్ర్ ఉత్తర్ భారత్ కీ బడీ నదియాహై
ంధు మరియూ బ్రహ్మపుత్ర ఉత్తర భారతంలొని
ం
क प्राचीन और सुसपन्न राष्ट्र है।
ప్రాచీన్ ఔర్ సుసంపన్న రాష్ట్ హై
ము ఒక ప్రాచీనమైన మరియు సుసంపన్నమైన

वाक्य : వాక్యము

ు నిచ్చు మాటల సముదాయమునకు 'వాక్యము'
ొన్ని పర్యాయములు ఒక మాటయే వాక్యము వలె
ంబడును. అయినను దానిని వాక్యము అనకూడదు
आओ–तुम आओ,
तुम करो, पीजिये–आप पीजिये।
లో వాక్యములో కర్త, కర్మ, క్రియ తప్పక వుంటుంది
షలో క్రియలు లేని వాక్యములు వుంటాయి.
ంత్రము తెల్లనిది ఈ బాలుడు మంచివాడు వారు
వారు ఒక్కోసారి కర్మ లోపిస్తుంది.

3. కర్తను బట్టి విశేషణములు, క్రియల యొక్క లింగ వచనములు మారుతాయి

उदा मोहन गाता है । लडके गाते है ।
गीता पढती हैं । लडकियॉ पढती हैं ।
यह घोडा काला है। यह बिल्ली काली है।
वह आदमी मोटा है। वह औरत नाटी है।

4. హిందీ భాషలో వాక్యములలో క్రియ తప్పక వుండును.

उदा वह लडकी सुन्दर है ।
यह घोडा सफेद है ।
घर मे माताजी है ।
बाजार मे दूकाने है ।

5. నిషేదార్థములో క్రియకు ముందు नही వచ్చును.

उदा . पिताजी घर मे नही है ।
रजनी दूध नही लायी ।
रमेश बाजार नही जायेगा ।
हम वहॉ नही रहेगे।

6. కొన్ని శబ్దములు సముదాయముగా వున్నను పూర్తి అర్థమును తెలియజేయవు. అటువంటి పదముల సముదాయమును వాక్యము అనుటకు వీలు లేదు. కనుక వాటిని ''వాక్యాంశములు'' అందురు.

उदा : वह लडका, यह आदमी, वे ओरते, ये लडकियाँ, धोता है, दौडते हैं ।

పైన తెలిపిన వాక్యాంశములకు అవసరమైన కర్త, కర్మ లేదా క్రియను చేర్చినపుడు పూర్తి వాక్యములు ఏర్పడును.

उदा वह लडका आता है।
यह आदमी धनवान है ।
वे औरते आटा पीसती है।
ये लडकियॉ तमिल सीखती है ।
धोबी कपडे धोता है। लडके दौडते है।

अभ्यास : అభ్యాసము

1. బ్రాకెట్టులు యిచ్చిన మాటలలో నుండి తగిన కర్త లేదా కర్మలతో ఖాళీలను పూరించండి :

1. ---हिरन को मारता है (शेर बिल्ली)
2. ----रोटी बनाती है (रमेश, रमा)
3. ----कहाँ जाते है (यह, वे)
4. ----नदी से पानी लाती हैं (लडके, औरते)
5. ----घास खाती है (कुत्ता, गाय)
6. ----कपडे सीता है (धोबी, दर्जी
7. ----कल मैसूर जाते है (हम, वह)
8. बच्चा ---- पीता है (शरबत, दूध)
9. माताजी ---- बनाती है (चाय, कलम)
10. मास्टरजी ---- पढाते है (पाठ, रोटी)
11 लडके ---- मे खेलते है (मैदान, जगल)
12. नदी मे ---- चलती है (मोटर, नाव)

2. బ్రాకెట్టులో యిచ్చిన మాటలలో నుండి సరియైన క్రియను ఉపయోగించి ఖాళీలు పూరించండి. (క్రియారూపము అవసరమైన విధంగా మార్చండి)

1. घोडा तेज ------ (दौड, खा)
2. मेरे मित्र आज बबई (खा, जा)
3. बच्चा बहुत ---- (रो, खा)
4. हम मराठी ---- (बोल, देख)
5. वे लडके समुद्र मे ---- (तैर, दौड)
6. आप कहाॅ ---- (जा, सुन)
7. बैल गाडी ---- (देख, खीच)
8. आप मद्रास मे कहाॅ ---- (रह, चल)
9. हम बाजार मे वस्तुये ----(देख, खरीद)
10 वे लडके क्रिकेट ---- (खेल, पढ)
11 वर्ग मे छात्र बेचो पर ---- (हँस, बैठ)
12 शेर हिरन को ----- (खा, प्यार कर)

6. कुछ वाक्य (संयुक्ताक्षर)
కొన్ని వాక్యములు

సూచన ఈ క్రింది వాక్యములలో గుణింతము యొక్క చిహ్నములు జాగ్రత్తగా గమనించవలెను. విద్యార్థులు స్వంతముగా వ్రాయునప్పుడు గుణింతము తప్పులు లేకుండ జాగ్రత్త పడవలెను. తెలుగు భాషలో గుడి, గుడి దీర్ఘము వున్న కొన్ని మాటలు హిందీలో వేరుగా వ్రాయబడుటను జాగ్రత్తగా గుర్తు వుంచుకొనవలెను బహువచనములు, స్త్రీ లింగములు వ్రాయునప్పుడు ఏర్పడు మార్పులు కూడ జాగ్రత్తగా గమనించవలెను. అప్పుడే శుద్ధమైన భాష వ్రాయగలరు

उदा ·

नदी	నదీ	वनिता	వనిత
पाठशाला	పాఠశాల	माता	మాత
रानी	రాణి	कविता	కవిత
मामा	మామ	हिन्दी	హింది
सरला	సరళ	रजनी	రజని
गुजराती	గుజరాతి	राधा	రాధ

मीनाक्षी छोटी है फिरभी खूब नाचती है ।

हमेशा सच बोलना चाहिए ।

माधव का बेटा नदी मे स्नान करते है ।

राजाराव परीक्षा मे प्रथम आना चाहता था ।

उल्लू रातो मे घूमता है। वह कीडे मकोडे खाता है।

मोहनराव मोटा लडका हे। वह खूब खेलता है।

सूरदास श्रीकृष्ण के परम भक्त थे । सूरसागर उनकी अमर कृति है ।

तुलसीदास अनन्य राम भक्त थे । उन्होने हिन्दी मे रामायण लिखी ।

इस मेले मे केले अधिक बेचते है ।

उसके घर मे कौन कौन रहते हैं ।
कोयल का रग कोए की तरह काला होता है।
कस मथूरा के शासक थे ।
अत पुर की औरते दु ख में डूबी है ।
विस्वामित्र महान ऋषि थे ।
वर्षा ऋतू मे गदगी अधिक होती है ।

कुछ वाक्य (संयुक्ताक्षर)

अर्जुन और कर्ण धनुर्विद्या मे चतुर हे ।
युधिष्टिर धर्मराज नाम से प्रसिद्ध है ।
अज्ञातवास के समय द्रौपदी ने सैरन्ध्री नाम रखलिया।
अर्जुन ने बृहन्नला नाम रखलिया ।
मनुष्य के लिये स्वास्थ्य सबसे जरूरी विषय है।
उत्तर भारत मे गेहूँ और दक्षिण भारत मे चावल का उपयोग अधिक होता है ।
श्रावण मास मे विवाह अधिक होते है ।
वह आदमी बडा कमबख्त है। वह बडा निकम्मा भी है।
अशोक का धर्म चक्र झडे के बीच अकित है।
स्वामी विवेकानन्द के गुरू रामकृष्ण परमहस थे।
लक्ष्मी देवी विष्णु भगवान की पत्नी है।
उत्तर भारत मे अकसर युद्ध होते थे।
वैद्य ने विद्यार्थी की जाचकी।
बच्चा जोर से चिल्लाता है।
बिल्ली दूध पीती है ।
मैसूर राज्य सुन्दर प्रकृति से शोभित है ।
श्री बेकटेश्वर स्वामी बालाजी नाम से प्रसिद्ध
श्री राम, लक्ष्मण, भरत और शतृघ्न दशरथ महाराज के पुत्र थे ।

कुरूक्षेत्र महासग्राम मे दुर्यौधन का पक्ष हार गया
विध्य पर्वत उत्तर और दक्षिण भारत को अलग करते है।

व्यास महर्षि ने महाभारत लिखो ।

वाल्मीकि मुनि ने रामायण लिखी ।

సూచన :

1. పైవాక్యములలో రేఖాంకిత శబ్దములను శ్రద్ధగా గమనించి, ద్విత్వాక్షరములు మరియు సంయుక్తాక్షరములు వ్రాయు పద్ధతిని జాగ్రత్తగా అభ్యాసము చేయవలెను. తెలుగు భాషలో సంయుక్తాక్షరములు వ్రాయు పద్ధతికి, హిందీ భాషలో - అనగా దేవనాగరి లిపిలో - వ్రాయు పద్ధతికి వున్న భేదమును గమనించవలెను. హిందీలో సగము ఉచ్ఛరించు అక్షరము అసంపూర్తిగాను, పూర్తిగా ఉచ్ఛరించు అక్షరము పూర్తిగాను వ్రాయబడును తెలుగులో ఈ పద్ధతికి భిన్నముగా వుండును.
2 రేఫము మరియు క్రావడి విషయములో అన్ని సందర్భములలో దేవనాగరి మరియు తెలుగు లిపులలో సారూప్యము ఉన్నది.

ఉదా :

व्यास	వ్యాసుడు	न्याय	న్యాయము
विद्यार्थी	విద్యార్థి	स्वामी	స్వామి
मनुष्य	మనుష్యుడు	महर्षि	మహర్షి
पुस्तक	పుస్తకము	प्यार	ప్యార్
कर्ण	కర్ణ	धर्म	ధర్మము
सूर्य	సూర్యుడు	सत्य	సత్యము
प्रेम	ప్రేమ	त्रेतायुग	త్రేతాయుగము
प्राण	ప్రాణము	द्रव	ద్రవము

7. गिनती : ఒంట్లు

(1 से 20 तक) (1 నుండి 20 వరకు)

यह एक कलम है । ఇది ఒక కలము

ये दो किताबे है । ఇవి రెండు పుస్తకములు

वे तीन लडके हैं । వారు ముగ్గురు బాలురు

मैदान मे चार लडकियॉ खेलती है ।

మైదానములో నలుగురు బాలికలు ఆడుచున్నారు.

खेत मे पाँच बैल घास चरते हैं ।

పొలములో ఐదు ఎద్దులు గడ్డి మేయుచున్నవి

छ. औरते पानी लाती है ।

ఆరుగురు స్త్రీలు నీరు తెస్తున్నారు.

हफते के सात दिन होते हैं ।

వారమునకు ఏడు దినములు.

पिजडे मे आठ चूहे हैं ।

బోనులో ఎనిమిది ఎలుకలు వున్నవి.

ललिता नौ बजे तक पढती है ।

లలిత తొమ్మిది గంటల వరకు చదువుచున్నది.

हम दस बजे स्कूल जाते है ।

మేము పది గంటలకు స్కూలుకు పోతాము.

फुटबाल खेल मे ग्यारह खिलाडी होते है ।

ఫుట్‌బాల్ ఆటలో పదకొండు మంది ఆటగాళ్ళు ఉన్నారు.

साल के बारह महीने होते है ।

సంవత్సరమునకు పన్నెండు నెలలు వుంటాయి.

दीवार पर तेरह कौए बैठे है ।

గోడమీద పదమూడు కాకులు కూర్చొని వున్నవి.

मेरे दादाजी चौदह बार तिरुपति गये थे ।

మా తాతాగారు పదునాలుగు సార్లు తిరుపతి వెళ్లారు.

रामलक्ष्मि के पास पद्रह रूपये है ।

రామలక్ష్మి దగ్గర పదిహేను రూపాయలున్నవి.

सुदरी की उम्र सोलह साल है ।

సుందరి వయస్సు పదహారు సం॥లు.

गजनी मुहम्मद ने भारत पर सत्रह बार आक्रमण किया।

గజనీ మహమ్మదు భారతదేశంపై పదిహేడుసార్లు దండెత్తెను.

वर्ग मे अठारह विद्यार्थी बैठे है ।

తరగతిలో పద్దెనిమిది మంది విద్యార్థులు కూర్చొనివున్నారు.

उन्नीस तारीख को मै गोवा जाना चाहता हूँ।

పందొమ్మిదవ తేదీన నేను గోవా వెళ్ళగోరుచున్నాను.

सुनील की जेब मे बीस गोलियाँ हैं।

సునీల్ జేబులో యిరవై గోలీలు ఉన్నవి.

8.आ,ए,ई नियम : ఆ,ఎ,ఈ నియమము

నియమములు

1. హిందీ భాష అభ్యసించు వారు आ,ए,ई నియమము బాగుగా నేర్చుకొని, జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. ఈ నియమము హిందీ భాషకు ప్రాణము వంటిది
   కారాంత (अकारात) పుంలింగ శబ్దములు బహువచనములో ఏ కారాంతములు (एकारात) గాను, స్త్రీలింగములో ఈ కారాంతములు (ईकारात) గాను మారును. ఈ నియమమునే आ,ए,ई నియమము అందురు.
2. రూపాంతరము అకారంత పుంలింగ నామవాచకములకు, విశేషణములకు మరియు సంబంధ కారక విభక్తులకు జరుగును. (सज्ञा, विइदठण और सम्बन्ध कारक विभक्तियो के लिये होता है)
   उदा : घोडा - घोडे - घोडी

काला - काले - काली

का - के - कि

3. సంభావ్య భవిష్యత్ కాలములో తప్ప తక్కిన అన్ని కాలములలో ఈ మార్పు సంభవించును.

उदा वह स्कूल जाये ।

हम गीत गाये ।

4. నిషేధార్థ వర్తమాన కాలము, సామాన్య భూతకాలము మరియు హేతు హేతు మద్భూత కాలములో చివర్ని పైన బిందువును చేర్చవలెను,

उदा . वे रोती नही गाती ।

ये लडरियॉ अभी आयीं ।

यदि वे जातीं तो हम भी जाती ।

5. స్త్రీ లింగములో ఏకవచనము, మరియు బహువచనములో కూడ చివర్న వచ్చును. అయితే బహువచనములో పైన బిందువు చేర్చాలి

उदा लडकियाँ पढती है ।

लडकियाँ पढती है ।

वह औरत अडे बेचती है ।

वे औरते मछलियाँ नही बेचती ।

कुछ उदाहरण वाक्य

लडका पाठ पढता है। लडके पाठ पढते है।

औरत रोटी बनाती है। औरते रोटियॉ बनाती हैं।

यह तोता हरा है। ये तोते हरे है ।

वह गाय काली है । वे गाये काली है ।

वह घोडा दौडता है । वे घोडे दौडते है।

यह लडकी हॅसती है । ये लडकियाँ हँसती है।

अभ्यास : वचन बदल कर लिखिये

1. वह लडका पाठ पढता हए ।
2. यह घोडा तेज दौडता है ।
3. वह लडकी क्यो रोती है ?
4. मै पाठशाला जाता हूँ ।
5. गाय दूध देती है ।
6. लडका मैदान मे खेलता है ।
7. वह औरत चाय बनाती है ।
8. मै रोटी खाता हूँ ।
9. वह कहाँ रहता है ?
10. यह क्या लिखती है ?

(सज्ञा, विशेषण और सम्बन्ध कारक विभक्तियो के लिये होता है)

उदा · घोडा - घोडे - घोडी

काला - काले - काली

का - के - की

3. సంభావ్య భవిష్యత్ కాలములో తప్ప తక్కిన అన్ని కాలములలో ఈ మార్పు సంభవించును.

उदा वह स्कूल जाये ।

हम गीत गाये ।

4. నిషేధార్ధ వర్తమాన కాలము, సామాన్య భూతకాలము మరియు హేతు, హేతు మద్భూత కాలములో చివర్ని ఈ పైన బిందువును చేర్చవలెను,

उदा वे औरते नही गाती ।

ये लडरियॉ अभी आयी ।

यदि वे जाती तो हम भी जाती ।

5 స్త్రీ లింగములో ఏకవచనము, మరియు బహువచనములో కూడ చివర్న ई వచ్చును. అయితే బహువచనములో ई పైన బిందువు చేర్చాలి.

उदा · लडकी पढती है ।
लडकियाँ पढती है ।
वह औरत अडे बेचती है ।
वे औरते मछलियाँ नही बेचती ।

कुछ उदाहरण वाक्य

लडका पाठ पढता है। लडके पाठ पढते है।
औरत रोटी बनाती है। औरते रोटियॉ बनाती हैं।
यह तोता हरा है। ये तोते हरे है ।
वह गाय काली है। वे गाये काली है ।
वह घोडा दौडता है । वे घोडे दौडते है।
यह लड्की हॅसती है । ये लडकियॉ हॅसती है

अभ्यास : वचन बदल कर लिखिये

1. वह लडका पाठ पढता है ।
2. यह घोडा तेज दौडता है ।
3. वह लडकी क्यो रोती है ?
4. मै पाठशाला जाता हूँ ।
5. गाय दूध देती है ।
6. लडका मैदान मे खेलता है ।
7. वह औरत चाय बनाती है ।
8. मै रोटी खाता हूँ ।
9. वह कहाँ रहता है ?
10. यह क्या लिखती है ?

9. यह, वह, ये, वे
ఇది, అది, ఇవి, అవి

यह किताब है।	ఇది పుస్తకము
वह कुरसी है।	అది కుర్చీ
यह कलम है।	యిది కలము
वह मेज है।	అది మేజాబల్ల
यह दवात है।	ఇది సిరాబుడ్డి
वह गाय है।	అది ఆవు
यह लडका है।	ఇతడు బాలుడు
वह घोडा है।	అది గుర్రము
यह लडकी है।	ఈమె బాలిక
वह तोता है।	అది చిలుక
ये किताबे है।	యివి పుస్తకములు
वे कुरसियाँ है।	అవి కుర్చీలు
ये कलमे हैं।	యివి కలములు
वे मेजे है।	అవి మేజాబల్లలు
वे दवाते है।	ఇవి సిరాబుడ్లు
वे गाये है।	అవి ఆవులు
ये लडके है	వీరు బాలురు
वे घोडे है।	అవి గుర్రములు
ये लडकियाँ है।	వీరు బాలికలు
वे तोते है।	అవి చిలుకలు
यह किताब लाल है।	ఈ పుస్తకము ఎర్రగా వున్నది
वह कलम काली है।	ఈ కలము నల్లగా వున్నది
यह लडका छोटा है।	ఈ బాలుడు చిన్నవాడు
वह लडकी सुन्दर है।	ఆ బాలిక అందముగా వున్నది

ये गाये सफेद है।	ఈ ఆవులు తెల్లగా వున్నవి
वे तोते हरे है।	ఆ చిలుకలు ఆకుపచ్చగా వున్నవి
ये कुरसियाँ छोटी है।	ఈ కుర్చీలు చిన్నవి
वे मेजे बडी है।	ఆ మేజా బల్లలు పెద్దవి

वाक्य बनाईये

यह	कलम	
	कुरसी	
	फल	है
वह	पुस्तक	
	पेड	
ये	लडका	है
	मेजे	
वे	लडकियॉ	
	कुरसियॉ	
	तोते	

10. क्या, कौन
ఏమి, ఎవరు

यह क्या है?	ఇది ఏమి ?
यह घर है।	ఇది యిల్లు
वह क्या है?	అది ఏమి?
वह स्कूल है।	అది పాఠశాల
यह कौन है?	యితడు ఎవరు?
यह एक लडका है।	యితడు ఒక బాలుడు
यह मोहन है।	యితడు మోహనుడు
मोहन मेरा भाई है।	మోహనుడు నా సోదరుడు
वह कौन है?	ఆమె ఎవరు?

वह एक लडकी है।	ఆమె ఒక బాలిక
वह ललिता है।	ఆమె లలిత
ललिता मेरी बहन है।	లలిత నా చెల్లెలు
ये कौन है?	వీరు ఎవరు?
ये माताजी है।	వీరు తల్లిగారు
माताजी घर मे काम करती है।	తల్లిగారు యింటిలో పనిచేస్తారు
वे कौन हैं?	వారు ఎవరు?
वे पिताजी हैं।	వారు నాన్నగారు
पिताजी अध्यापक का काम करते है	నాన్నగారు ఉపాధ్యాయునిగా పనిచేస్తారు
ये कौन हैं।	వీరు ఎవరు?
वे मेरे मामाजी हैं।	వీరు నా మామగారు
मेरे मामाजी वकील हैं।	నా మామగారు న్యాయవాది
वे कौन है।	వారు ఎవరు?
वे मेरी मामीजी है।	వారు నా అత్తగారు
मेरी मामीजी डाक्टर है।	నా అత్తగారు డాక్టరు
यह क्या है?	యిది ఏమి?
यह एक गाय है।	ఇది ఒక ఆవు
गाय का रग सफेद है।	ఆవు రంగు తెలుపు
वह क्या है?	అది ఏమి?
वह एक तोता है।	అది ఒక చిలుక
तोते का रग हरा है।	చిలుక రంగు ఆకుపచ్చ
यह क्या है?	ఇది ఏమి?
यह एक कलम है।	ఇది ఒక కలము
कलम का रग नीला है।	కలము రంగు నీలము
वह क्या है?	అది ఏమి?
वह एक कुरता है।	అది ఒక చొక్కా
कुरते का रग पीला है।	చొక్కా రంగు పసుపు రంగు

11. यहाँ,वहाँ,कहाँ,में,पर

క్కడ, అక్కడ, ఎక్కడ, లోపల, పైన

ज यहाँ है। మేజాబల్ల యిక్కడ వున్నది.

तक वहाँ है। పుస్తకము అక్కడవున్నది

म यहाँ है। రాముడు యిక్కడ వున్నాడు.

मा वहाँ है। ఉమ అక్కడ వున్నది.

डके यहाँ है। బాలురు యిక్కడ వున్నారు.

डकियाँ वहाँ है। బాలికలు అక్కడ వున్నారు

ज कहाँ है। మేజాబల్ల ఎక్కడ వున్నది

ज यहाँ है। మేజాబల్ల యిక్కడ వున్నది.

ज जमीन पर है। మేజాబల్ల నేల మీద వున్నది.

स्तक कहाँ है। పుస్తకము ఎక్కడ వున్నది?

स्तक वहाँ है। పుస్తకము అక్కడ వున్నది.

स्तक मेज पर है। పుస్తకము బల్ల మీద వున్నది.

मा कहाँ है। రమ ఎక్కడ వున్నది?

मा यहाँ है। రమ యిక్కడ వున్నది.

मा घर में है। రమ యింటిలో వున్నది.

मा घर मे पढती है। రమ యింటిలో చదువుచున్నది.

मा कहाँ है। ఉమ ఎక్కడ వున్నది?

मा वहाँ है। ఉమ అక్కడ వున్నది.

मा मैदान मे है। ఉమ మైదానములో వున్నది.

मा मैदान मे खेलती है। ఉమ మైదానములో ఆడుచున్నది.

डके कहाँ है। బాలురు ఎక్కడ వున్నారు?

डके यहाँ है। బాలురు యిక్కడ వున్నారు.

डके पाठ लिखते है। బాలురు పాఠము వ్రాస్తున్నారు.

डकियाँ कहाँ है। బాలికలు ఎక్కడ వున్నారు?

डकियाँ वहाँ है। బాలికలు అక్కడ వున్నారు.

वे मैदान मे दौडती है।	వారు మైదానములో పరుగెత్తుతున్నారు.
कलम कहॉ है।	కలము ఎక్కడ వున్నది?
कलम दवात मे है।	కలము సిరాబుడ్డిలో వున్నది.
पुस्तक कहॉ है।	పుస్తకము ఎక్కడ వున్నది?
पुस्तक मेज पर है।	పుస్తకము మేజాబల్ల మీద వున్నది.
लोटा कहाँ है।	గ్లాసు ఎక్కడ వున్నది?
लोटा खिडकी मे है।	గ్లాసు కిటికీలో వున్నది.
थाली कहाँ है।	పళ్లెము ఎక్కడ వున్నది?
थाली अलमारी मे है।	పళ్లెము బీరువాలో వున్నది
घडी कहॉ है।	గడియారము ఎక్కడ వున్నది?
घडी दीवार पर है।	గడియారము గోడమీద (గోడకు) వున్నది.
बिल्ली कहाँ है।	పిల్లి ఎక్కడ వున్నది?
बिल्ली चटाई पर है।	పిల్లి చాప మీద వున్నది.
पिताजी कहाँ है।	నాన్నగారు ఎక్కడ వున్నారు?
पिताजी कुरसी पर है।	నాన్నగారు కుర్చీపై వున్నారు.
माताजी कहाँ है।	అమ్మగారు ఎక్కడ వున్నారు?
माताजी कमर मै है।	అమ్మగారు గదిలో వున్నారు.
दवात मे क्या है।	సిరాబుడ్డిలో ఏమి వున్నది.?
दवात मे स्याही है।	సిరాబుడ్డిలో సిరా వున్నది.
कमरे मे कौन है।	గదిలో ఎవరు వున్నారు?
कमरे मे मेरी बहन है।	గదిలో నా సోదరి వున్నది.
वह कपडे सीती है।	ఆమె బట్టలు కుట్టుచున్నది.
अध्यापक कहॉ है।	ఉపాధ్యాయుల వారు ఎక్కడ వున్నారు.
अध्यापक वर्ग मे है।	ఉపాధ్యాయుల వారు తరగతిలో వున్నారు.
वे पाठ पढ़ाते है।	వారు పాఠము చెప్పుచున్నారు.

जवाब लिखिये

1. कलम कहाँ है?
2. पुस्तक कहाँ है ?
3. उमा कहाँ है? वह क्या करती है?
4. लडके क्या करते है?
5. रमा कहाँ है? वह क्या करती है?
6. मेज कहाँ है?
7. लडकियाँ कहाँ है? वे क्या करती है?
8. लोटा कहाँ है?
9. घडी कहाँ है ?
10. कमरे मे कौन है ?
11. दवात मे क्या है?
12. अध्यापक कहाँ है? वे क्या करते है?
13. बिल्ली कहाँ है?
14. पिताजी कहाँ है?
15. माताजी कहाँ है?

12. वर्तमान काल వర్తమానకాలము

నియమములు

1. క్రియ ప్రథమ పురుష (अन्य पुरुष) లో ఉన్నపుడు ధాతువునకు చివర ता है వచ్చును. స్త్రీ లింగమయినచో ती है వచ్చును
   उदा · पढ्ता है, पढती है
2. వాక్యములో కర్త, కర్మ, క్రియ ఉండును.
3. లేదు, కాదు అని చెప్పవలసి వచ్చినపుడు క్రియకు ముందు नही వచ్చును. చివర है లోపించును.
   उदा मै वहाँ नही जाता।
   वह नारगी नही खाता।

4 ఉత్తమ పురుష, మధ్యమ పురుష, ప్రధమ పురుషులలో క్రియా రూపములు క్రింది విధముగా ఉండును.

मै – पढता हूँ – पढती हू।
तुम – पढते हो – पढ्ती हो।
यह, वह – पढता है – पढती है।
ये, वे – पढते है – पढती है।
हम, आप – पढते है – पढती है।

उदाहरण

रमेश पाठ पढ्ता है। రమేశ్ పాఠము చదువుతున్నాడు
रजनी पाठ लिखती है। రజని పాఠము వ్రాయుచున్నది
मोहन गीत गाता है। మోహన్ పాట పాడుచున్నాడు.
माधवी हिन्दी सीखती है। మాధవి హిందీ నేర్చుకొంటున్నది.
करीम कहाँ जाता है। కరీమ్ ఎక్కడికి వెళ్ళుచున్నాడు?
क़रीम बाजार जाता है। కరీమ్ బజారు వెళ్ళుచున్నాడు
क़मला क्या खाती है। కమల ఏమి తింటున్నది?
क़मला आम खाती है। కమల మామిడిపండు తింటున్నది.
केशव क्या खेलता है। కేశవ్ ఏమి ఆడుతున్నాడు?
केशव क्रिकेट खेलता है। కేశవ్ క్రికెట్ ఆడుతున్నాడు.
सरला क्या पीती है। సరళ ఏమి త్రాగుచున్నది.
सरला चाय पीती है। సరళ తేనీరు త్రాగుచున్నది.
वह दूध नहीं पीती। ఆమె పాలు త్రాగదు
वच्ची क्या पीती है। బిడ్డ ఏమి త్రాగును?
बच्ची दूध पीती है। బిడ్డ పాలు త్రాగును.
वह काफी नहीं पीता। వాడు కాఫీ త్రాగడు.
गाय घास खाती है। ఆవు గడ్డి తింటుంది
तोता फल खाता है। చిలుక పండ్లు తింటుంది.
बन्दर पेड पर रहता है। కోతి చెట్టుపై నివసిస్తుంది.
शेर जगल मे रहता है। సింహము అడవిలో వుంటుంది.

मछली पानी मे रहती है। చేప నీటిలో నివసిస్తుంది

किसान गॉव मे रहती है। రైతు గ్రామములో వుంటారు

बच्चा रोता है। శిశువు (బిడ్డ) ఏడుస్తున్నాడు

बालक दोडता है। బాలుడు పరుగెత్తుతున్నాడు

सुन्दरी सोती है। సుందరి నిద్రపోతున్నది

सुलोचना कपडे सीती है। సులోచన బట్టలు కుట్టుతున్నది

बस सडक पर जाती है। బస్సు రోడ్డుపైన పోతున్నది.

रेल पटरिये पर जाता है। రైలు పట్టాలపై పోతున్నది

मजदूर घास काटते है। కూలీలు గడ్డి కోస్తున్నారు.

जहाज समुद्र मे जाती है। ఓడ సముద్రములో వెళ్తున్నది.

अभ्यास : 1. प्रश्नों के जवाब लिखिये

1. रमेश क्या करता है?
2. रजनी क्या करती है?
3 मोहन क्या करता है?
4 तुम क्या लिखते हो?
5. माधवी क्या सीखाती है?
6 मघु क्या पीता है?

2 उचित शब्दो से खाली स्थान भरिये :

(क्रिकेट, मछली, चाय, जगल, दूध, गाँव)

1. सरला --------- पीती है।
2 बच्चा --------- पीता है।
3. शेर ---------- मे रहता है।
4. किसान -------- मे रहता है।
5. ----------- पानी मे रहती है।
6 केशव ---------- खेलता है।

तात्कालिक वर्तमान काल
తాత్కాలిక వర్తమాన కాలము

నియమములు

తాత్కాలిక వర్తమాన కాలములో క్రియాధాతువునకు చివర रहा వచ్చును. కర్త యొక్క లింగ వచనములను అనుసరించి रहा మాత్రమే रहा, रहे, रही గా మారును.

ఉదా. खा रहा है, खा रहे है, खा रही है, खा रही है।

उदाहरण

मै पाठ लिख रहा हूँ। నేను పాఠము వ్రాస్తూ వున్నాను.
मै सिनेमा देख रहा हूँ। నేను సినిమా చూస్తూ వున్నాను.
लडके गीत गा रहे हैं। బాలురు పాట పాడుతూ ఉన్నారు.
लडकियाँ क्या पढ रही है?
బాలికలు ఏమి చదువుతూ ఉన్నారు.
माताजी रोटी बना रही है।
అమ్మగారు రొట్టె చేస్తూ వున్నారు.
सडक पर अध्यापक जी जा रहे है।
రోడ్డుమీద ఉపాధ్యాయులవారు పోతూ వున్నారు.
नौकर तरकारियाँ ला रहा है।
నౌకరు కూరగాయలు తెస్తూ వున్నాడు.
वे औरते फूल बेच रही है।
ఆ స్త్రీలు పూలు అమ్ముతూ వున్నారు.
तुम कहाँ जा रहे हो।
నీవు ఎక్కడికి వెళ్ళుతూ వున్నావు?
तुम क्यो रो रहे हो।
నీవు ఎందుకు ఏడుస్తూ వున్నావు?

यह रेल दिल्ली जा रही है।

ఈ రైలు డిల్లీ వెళ్ళుతూ వున్నది.

वह रेल बबाई से आ रही है।

ఆ రైలు బొంబాయి నుండి వస్తూ వున్నది

मेरे पिताजी कमरे मे सो रहे है।

మా నాన్నగారు గదిలో నిద్రపోతూ వున్నారు

हम दुकान मे कपडे खरीद रहे है।

మేము అంగడిలో బట్టలు కొంటూ వున్నాము.

बच्चा दूध पी रहा है।

పిల్లవాడు పాలు తాగుచూ వున్నాడు.

अभ्यास : तात्कालिक वर्तमानकाल मे लिखिये

1. तू क्या पढता है?
2. तुम क्या करते हो?
3. वह स्कूल जाता है।
4. आप दिल्ली से आते है।
5. वे मैदान मे खेलते है।
6. यह पाठ लिखता है।
7. लता कमरे मे सोती है।
8. रमेश फल खाता है।
9. लडकी क्यो रोती है।
10. मै रोटी खाती हूँ।

13. विधिवाचक
విధివాచకము

1. ఆదేశము మరియు విజ్ఞప్తి - ఈ రెండు సందర్భములలో విధి వాచకము ఉపయోగింపబడును

तू కర్తగా ఉన్నపుడు ధాతువు మాత్రము ఉండును

కర్తగా ఉన్నపుడు ओ, आम కర్తగా ఉన్నపుడు इये క్రియకు చివర వచ్చును उदा, तू जा। तुम जाओ। आप जाइये।

तू पढ, तुम पढो, आप पढिये।

2. ले,दे,पी,कर ఈ నాలుగు ధాతువులలో इये కు బదులుగా जिये వచ్చును

ले –	तुम लो –	आप लीजिये।
दे –	तुम दो –	आप दीजिये।
पी –	तुम पिओ –	आप पीजिये।
कर –	तुम करो –	आप कीजिये।

3. उदा : मत खाओ, मत पिओ।

तूआ	నీవు రాయి
तू कर	నీవు చెయ్యి
तू पढ़	నీవు చదువు
तू देख	నీవు చూడు
तुम आओ	నీవు రమ్ము, (మీరు రండి)
तुम जावो	నీవు వెళ్ళుము, (మీరు వెళ్ళండి)
तुम पाठ पढो	నీవు పాఠము చదువుము
तुम हिन्दी लिखो।	నీవు హిందీ వ్రాయుము
तुम यह काम करो।	నీవు ఈ పని చేయుము
तुम वहाँ बैठो।	నీవు అక్కడ కూర్చొనుము
आप आइये।	తమరు రండి
आप जाइये।	తమరు వెళ్ళండి
आप पाठ पढिये।	తమరు పాఠము చదవండి
आप हिन्दी लिखिए।	తమరు హిందీ వ్రాయండి
आप यह काम कीजिये।	తమరు ఈ పని చేయండి

आप वहाँ बैठिये।	తమరు అక్కడ కూర్చోండి
तुम काफी मत पिओ।	మీరు కాఫీ తాగవద్దు
आप जमीन पर मत बैठिये।	తమరు నేలపై కూర్చోవద్దండి
आप कुरसी पर बैठिये।	తమరు కుర్చీ మీద కూర్చోండి

अर्थपूर्ण वाक्य बनाईये

तू	बाजार	जा
	गीत	गा
	काम	कर
	सिनेमा	देख
	पाठ	पढ
	हिन्दी	लिख
तुम		जाओ
		देखो
		करो
		पढो
		लिखो
		गाओ
आप		जाइये
		कीजीये
		गाईये
		देखिये

14. संज्ञा : నామవాచకవ

[illegible] : మనుష్యులు, జంతువులు, పక్షులు. పర్వతములు. పట్టణములు, వస్తువులు మొదలగువాని పే[illegible] పదములను నామవాచకములందురు. (सज्ञा)

उदा गोपाल, गाय, तोता, गोदावरी हिमालय, दिल[illegible]

నామవాచకములు అయిదు రకములు

1. व्यक्तिवाचक — వ్యక్తివాచకము
2. जातिवाचक — జాతి వాచకము
3. समूहवाचक — సమూహవాచకము
4. द्रव्यवाचक — ద్రవ్యవాచకము
5. भाववाचक — భావవాచకము

షరా కొందరు పండితులు సమూహవాచకము మరి[illegible] వాచకములను జాతి వాచకము యొక్క ఉపభేదములుగ[illegible] చున్నారు వారి విభజన ప్రకారము నామవాచకము[illegible] నామవాచకము 2 జాతి వాచకము 3. భావవాచకము అ[illegible] భాగములుగా విభజింపబడినవి

उदाहरण

1. व्यक्ति वाचक — राजाराव, राधा, नीलगि[illegible]
2. जातिवाचक — बालक, आदमी, मेज, पहाड
3. समूहवाचक — सेना, भीड, दल, स[illegible]
4. द्रव्यवाचक — सोना, चादी, पेट्रोल मोती, पानी
5. भाववाचक — क्रोध, शाति, मिठास,

अभ्यास

తగిన నామ వాచకములతో ఖాళీలు పూరించండి :

1. -------- दूध पीता है ।
2. ------- सामान लाता है ।

3. -------- खेत जोतता है ।
4. -------- करखाने मे काम करता है ।
5. -------- मैदान मे खेलते है ।
6. -------- हिन्दी पाठ लिखती है ।
7. -------- मिठाई बनाति है ।
8. -------- पर चार बदर हैं ।
9. फुटबाल खेल मैं दो ---- होते है ।
10. नौकर पर मालिक को वहुत ------आया ।
(माताजी, दल, क्रोध, पेड, लडकियाँ, लडके, मजदूर, किसान, नौकर, बच्चा గీతలుంచిన నామ వాచకములు ఏరకమునకు చెందినవో వ్రాయండి ·
1. यह कुरसी बहुत सुन्दर है ।
2 गौरी बहुत अच्छी लडकी है ।
3 नीलगिरि दक्षिण भारत के प्रसिद्द पर्वत है ।
4. सिंधु नदी के पाच उपनदियॉ हैं ।
5. बच्चे की बातें सुनकर मुझे बडी खुशी हुयी ।
6. प्रेम सबसे उत्तम गुण है ।
7. आजकल घी का दाम बढ गया है ।
8. आजकल पेट्रोल के बिना भी कार चलाते हैं।
9. बाबर की सेना छोटी थी, लेकिन पराक्रमशाली थी ।
10. नागार्जुनसागर भारत का एक प्रसिद्द बाध है ।

15. सर्वनाम : సర్వనామములు

मै - నేను, तू - నీవు, तुम - మీరు, यह - ఇది, ఇతడు, ఈమె, ఈ, वह - అది, అతడు, ఆమె, ఆ, ये - ఇవి, వీరు, वे - అవి, వారు, आप - తమరు, कौन - ఎవడు, ఎవరు.

గమనిక :

సర్వనామమును అనుసరించి క్రియారూపము ఈ క్రింది విధముగా మారును. (ఈ నియమమును కంఠస్థము చేయవలెను.)

अ : वर्तमान काल

मै	–	जाता	हूॅ	–	जाती हूॅ	(స్త్రీ)
तुम	–	जाते	हो	–	जाती हो	(స్త్రీ)
यह, वह	–	जाता	है	–	जाती है	(స్త్రీ)
ये, वे	–	जाते	है	–	जाती हैं	(స్త్రీ)
हम,आप	–	जाते	हैं	–	जाती हैं	(స్త్రీ)
कौन	–	जाता	है	–	जाती है	(స్త్రీ)
कौन (बहुवचन)	–	जाते	हैं	–	जाती हैं	(స్త్రీ)

उदाहरण :

मै स्कूल जाता हूॅ । నేనే పాఠశాలకు వెళ్ళుతాను

तुम कहा रहते हो? నీవు ఎక్కడ వుంటున్నావు?

तुम कहॉ जाते हो? నీవు ఎక్కడికి వెళ్ళుచున్నావు?

यह चित्र बहुत सुन्दर है। ఈ చిత్రము చాల అందముగా వున్నది

यह बालक सच बोलता है। ఈ బాలుడు నిజము మాట్లాడుతాడు.

वह औरत नाचती है। ఆ స్త్రీ నాట్యము చేస్తుంది.

ये आदमी बबाई से आते है। ఈ మనుష్యులు బొంబాయి నుండి వస్తారు

वे घोडे तेज दोडते है। ఆ గుర్రములు వేగముగా పరుగెత్తును

आप क्या करते है। తమరు ఏమి చేస్తున్నారు?

मद्रास से कौन आते है। మద్రాసు నుండి ఎవరు వస్తారు?

उस घर मे कौन रहते है। ఆ యింటిలో ఎవరు వుంటున్నారు

अर्थपूर्ण वाक्य बनाइये

मै	स्कूल		
तुम	सामान	जाता	हूॅ
		जाते	

यह	किताब	लाता	हो
वह	कपडे	लाते	है
ये	रोटी	खरीदता	है
वे		खरीदते	
हम		सीता	
		खाता	
		खाते	

आ-भूतकाल

मै- आया-आयी(स्त्री)	मैने-किया
तुम-आये-आयी(स्त्री)	तुमने-किया
वह,वह-आया-आयी (स्त्री)	इसने,उसने-किया।
ये,वे-आये-आयी (स्त्री)	इन्होने,उन्होने-किया।
हम,आप-आये-आयी (स्त्री)	हमने,आपने-किया।
कौन-आया-आयी (स्त्री)	किसने-किया।
कौन (बहु)-आये-आयी(स्त्री)	किन्होने-किया।

उदाहरण

मै नागपूर से आया	मेने सिनेमा देखा
तुम कहाँ से आये?	तुमने क्या किया?
वह बबई से आया।	इसने पाठ लिखा।
वे विदशो से आये।	उन्होने कविता पढी।
ये लोग क्यो आये?	इनहोने निबन्ध लिखा।
हम आपको दखने आये।	हमने नाटक देखा।
आप काशीसे कब आये?	आपने उपन्यास लिखा।
कल कौन आया?	किसने यह काम किया?
आप के साथ कौन कौन आये?	किन्होने यह घटना देखी?

इ) भविष्यत काल

मै-देखूँगा	(ऊँगा)
तुम-देखोगे	(ओगे)

यह,वह–दे[illegible]गा (एगा)
ये,वे–देखेगे (एँगे)
हम, आप–देखेगे (एँगे)
कौन–देखेगा (एगा)
कौन–देखेगे (बहु) (एगे)

उदाहरण

मै गेद खेलूँगा।	मै तमिल लिखूँगा।
तुम हाकी खेलो।	तुम हिन्दी पढोगे।
वह क्रिकेट खेलेगा।	वह मलयालम सीखेगा।
यह खोखो खेलेगा।	यह गुजराती गीत गायेगा।
वे कबड्डी खेलेगे।	वे सिन्धी सीखेगे
ये बैस्केट बाल	ये बंगला मे बोलेगे खेलते
हम तालाब मे तैरेगे।	हम अंग्रेजी मे बोलेगे
आप मैदान मे दौडेंगे।	आप कहाँ ठहरेगे
कौन बैडमिटन खेलेगा।	उस के साथ कौन जायेगा।
वालीबाल कौन खेलेंगे?	इस महल मे कौन कौन रहेंगे।

अभ्यास : भविष्यत काल मे लिखिये

1. मै कल गुटूर------------(जा)
2. आप अमरावती कब--------?(आ)
3. वे लडके क्या-----------? (पी)
4. हम मेले मे कपडे---------(खरीद)
5. तुम वहाँ कितने दिन--------(रह)
6. महेश कालेज मे---------(भरती हो
7. महिता चूडियाँ-----------(पहन)
8 बच्चा टोपी------------(ला)
9. यह लडका झूठ नही-------(बोल)

अर्थपूर्ण वाक्य बनाइये

मै		खेलूँगा
तुम	गेद	खेलोगे
	क्रिकेट	खेलेगा
यह		खेलेगा
वह	तामिल	सीखूँगा
ये	हिन्दी मे	सीखोगे
		सीखेगा
वे		सीखेगे
हम		बोलूँगा
		बोलोगे
आप		बोलेगा
		बोलेगे

सर्वनामो के रूपान्तर
సర్వనామములలో మార్పులు

विभक्तियो के कारण सर्वनामो में रूपान्तर होते है।

कुछ उदाहरणः

मै+ने= मैने	मै+को= मुझको (मुझे)
तुम+ने= तुमने	तुम+को= तुमको,तुम्हें,तुझको
यह+ने= इसने	यह+को= इसको, इसे
वह+ने= उसने	वह+को= उसको, उसे
ये+ने= इन्होने	ये+को= इनको, इन्हे
वे+ने= उन्होने	वे+को= उनको, उन्हे
आप+ने= आपने	आप+को= आपका

कौन+ने=	किसने	कौन+को=	किसको, किसे
कौन+ने=	किन्होने	कौन+को=	किनको, किन्हे
मै+का=	मेरा	मै+से=	मुझसे
तुम+का=	तुम्हारा	तुम+से=	तुमसे, तुझसे
यह+का=	इसका	यह+से=	इससे
वह+का=	उसका	वह+से=	उससे
ये+का=	इनका	ये+से=	इनसे
वे+का=	उनका	वे+से=	उनसे
हम+का=	हमारा	हम+से=	हम से
आप+का=	आपका	आप+से=	आप से
कौन+का=	किसका	कौन+से=	किससे
कौन+का=	किनका(बहु)	कौन+से=	किनसे कुछ

उदाहरण वाक्य :

तुमहारा नाम क्या है? मेरा नाम रगाराव है। इसका घर बडा है। उसका कमरा छोटा है। इनके पिताजी अध्यापक है। उनके पिताजी वकील है। हमारा गॉव बहुत सुन्दर है। आपके साथ कौन जाते है। तुम किसके पास रहते हो? किन के पास कलमे है?

अभ्यास సర్వనామముల ఉచిత రూపములతో ఖాళీలు పూర్తిచేయండి.

1 ------- पास सौ रुपये है। (मै)

2 ------ गॉंव यहॉ से बहुत दूर है (हम)

3. ------साथ उसका भाई भी रहता है (वह)

4. ----- घर मे एक साप दिखाई पडा(यह)

5. ----- पास कितने रूपये है (तुम)

6. ------ घरो का भाडा अधिक है (वे)

7. ------ क्या चाहिए (आप)

8. यह कलम ----- जेब मे मिली (कौन)

पुरुष : పురుషలు

1. హిందీ భాషలో మూడు పురుషలు ఉన్నవి

1) उत्तम पुरुष ఉత్తమ పురుష . मै, हम

2) मध्यम पुरुष మధ్యమ పురుష : तू,तुम,आप

3) अन्य पुरुष అన్య పురుష · यह,वह,ये,वे

సూచన తెలుగు భాషలో అన్య పురుష ''ప్రధమ పురుష' అని పిలువ బడుచున్నది తనను గురించి తెలుపునది ఉత్తమ పురుష. ఎదుటి వానిని గురించి తెలుపునది మధ్యమ పురుష. ఎక్కడో ఉన్న వానిని గురించి తెలుపునది ప్రధమ పురుష అని పిలువ బడుచున్నది. అయితే హిందీలో ఎక్కడో ఉన్న వానిని గురించి తెలుపు సర్వ నామములను अन्य पुरुष (అన్య పురుష) అని అంటారు

कुछ उदाहरण वाक्य

मै रोटी खाता हूँ।	हम रोटी खाते है।
నేను రొట్టె తింటున్నాను	మేము రొట్టె తింటున్నాము
तू क्या करता है?	तुम क्या करते हो?
నివు ఏమి చేస్తున్నావు	మీరు ఏమి చేస్తున్నారు
आप कहाँ जाते है?	आप कुरसी पर बैठिये।
తమరు ఎక్కడికి వెళ్ళుచున్నారు?	తమరు కుర్చీ మీద కూర్చోండి
यह अच्छा लड़का है।	ये तोते बहुत सुन्दर है।
ఇతడు మంచి బాలుడు	ఈ చిలుకలు చాల అందముగావున్నవి
वह गाय कमजोर है।	वे बैल मजबूत है।
ఆ ఆవు బలహీనముగా ఉన్నది	ఆ ఎద్దులు బలముగా వున్నవి

మాట్లాడువారు తమను గురించి చెప్పవలసి వచ్చినపుడు ఏకవచనములో मै బహువచనములో हम ఉపయోగింతురు :

उदा मै तमिल सीखता हूँ

हम काकिनाडा मे रहते है।

ఎదుట ఉన్న వారిని గురించి చెప్పునపుడు तू,तुम,आप అన
సర్వనామములు ఉపయోగింతురు. तू అను సర్వ నామమును చిన్నవార
నౌకర్లు మొ॥ వారి పట్ల ఉపయోగింతురు (కొన్ని పర్యాయముల
భగవంతుని ఉద్దేశించికూడ तू ఉపయోగిస్తారు.) ఎక్కు
సన్నిహితులు तू శబ్దము ఉపయోగిస్తుంటారు.

उदा तू अब तक कहाँ गया?
तू बडा नटखट है?
हे भगवान! तू मेरी प्रार्थना क्यो नही सुनता
तुम कहाँ रहते हो?
तुम नागपूर मे कितने दिन रहोगे?
आप देर से क्यो आये।
आपका कालेज बहुत बडा है।

మాట్లాడు వారికి దూరంగా (ఎక్కడో) ఉన్నవారిని (వస్తువులను) గురిం
తెలుపు సర్వనామములు यह वह, ये, वे।

उदा · यह फल बहुत मीठा है।
वह फल बहुत कच्चा है।
ये फूल बहुत सुन्दर हैं।
वे फूल सूख गये है।

अभ्यास అవసరమైన సర్వనామములను ఉపయోగించి ఖాళీలన
పూర్తి చేయండి ·

1. ------ कहाँ रहता है (तू, तुम)
2. ------ मैलापूर मे रहते है (तुम, वे)
3. ------- क्यो रोते हो? (वह, तुम)
4. ------ तरकारियाँ लाने जाते है (हम, य
5. ------बन्दर पेड पर बैठे है (ये, तुम)
6. ----- घोडा तेज दौडता है (यह, वे)
7. ----- मैसूर मे तीन दिन ठहेर (हम, वह
8. ----- मदिर आन्ध्र प्रदेश मे मशहुर है (वह, हम)
9. ------ क्या लिखता है (हम, तू)
10. -----किस स्कूल में पढते हो (तुम, हम)

'अपना' का प्रयोग : 'अपना' యొక్క ప్రయోగము

1. 'अपना' అనునది నిజవాచక సర్వనామము. యిది అన్ని పురుషలు, లింగములు, వచనములందు ఉపయోగింపబడును.
2. యిది వాక్యములోని కర్తకు చెంది యుండును. అయితే కర్మను బట్టి మారుచుండును.

   उदा : मै अपना गाँव जाता हूँ।

   वे अपने कपडे धोते है।

   अनिता अपनी कलम से लिखती है।

   छात्र अपनी किताबे नहीं लाये।
3. अपना అనునది నామవాచకము లేదా సర్వనామము తర్వాత షష్టీ విభక్తితో దాని ఆవృత్తిని నివారించుటకై ఉపయోగింపబడును. अपना ఉపయోగించక పోయినచో తప్పు అర్థము వచ్చుటకు వీలున్నది.

उदा : తప్పు — ఒప్పు

తప్పు		ఒప్పు
तुम तुम्हारा घर जाओ	–	तुम अपना घर जाओ
वे उनका गाव जाते है	–	वे अपना गाव जाते है।
वह उसकी बहन को प्यार करता है	–	वह अपनी बहन को प्यार करता है।
लीला उसके कपडे सीती है	–	लीला अपने कपडे सीती है।
मै मेरा काम करता हूँ	–	मै अपना काम करता हूँ।

मै తరువాత मेरा, तुम తరువాత तुम्हारा, वह తరువాత उसका అను సర్వనామము చదువుటకు అసహజముగా ఉంటాయి. వాటికి బదులు अपना ఉపయోగింప బడుతుంది.

कुछ उदाहरण

1. मै अपना गाव जाता हूॅ
   నేను మా గ్రామమునకు వెళ్ళుతాను.
2. तुम अपना पाठ पढो
   నీవు నీ పాఠము చదువుము
3. वह अपने घर से आता है
   అతడు తన యింటినుండి వస్తున్నాడు
4. वे अपने खेतो मे काम करते है
   వారు తమ పొలాల్లో పని చేస్తున్నారు.
5. हम अपने घरो मे रहते है :
   మేము మా యిండ్లలో ఉంటున్నాము
6. आप अपनी किताब क्यो नही लाये
   తమరు తమ పుస్తకము ఎందుకు తీసికొని రాలేదు.
7. माधवराव जी अपने कपडे खुद धोते है
   మాధవ రావుగారు తమ బట్టలు స్వయంగా ఉతుకు కొంటారు.
8. लीला अपना भोजन खुद पकाती है :
   లీల తన భోజనము తానే వండుకొనును.
9. गाय अपने बछडे के पास गयी :
   ఆవు తన దూడ దగ్గరికి వెళ్ళినది
10. कुत्ता अपने मालिक के खूब पहचानती है
    కుక్క తన యజమానిని చక్కగా గుర్తిస్తుంది.

अभ्यास ఈ క్రింది వాక్యములలో సర్వనామముల యొక్క ప్రయోగములలో తప్పులను సరిచేయుము. అవసరాన్ని బట్టి **अपना,** अपने, अपनी అను సర్వనామములు ఉపయోగించుము.

1. रमा उसके दोस्त के घर गयी।
2. मै मेरा पाठ लिखता हूँ।
3. वे उनके खेतो मे काम करते है।
4. वह उसकी कलम से लिखता है।

5. हम हमारी बहिन के साथ जाते है।

6. महेश उसकी पत्नी को बहुत प्यार करता है।

7. अध्यापक उनका वेतन लेने गये।

8. यह लडका इसकी थाली मे खाता है।

9. आप आपकी बेटी को बुलाइये।

10. तुम तुम्हारी पेटी खोल कर देखो।

'जो' का प्रयोग : జో యొక్క ప్రయోగము

1 जो అనునది సంబంధ సూచక సర్వనామము కనుక ఇది నామ వాచకము లేదా సర్వనామముతో ఎక్కువ సంబంధము కలిగి ఉండును.

2 जो అప్పుడప్పుడు వాక్యమునకు ముందు, అప్పుడప్పుడు వాక్యము మధ్యలోను వచ్చును जो అను మాటకు అను బంధముగా వాక్యము మధ్యలో सो వచ్చును. అప్పుడప్పుడు वह లేక वे కూడా వచ్చును కొన్ని పర్యాయములు तो వచ్చును.

जैसे : जो दयालू है वही सच्चा राजा है।

जो खूब पढता है सो पास होता है।

वह अतिम विजय पाता है जो धैर्य से काम करता है।

वे महापुरुष होते है जो देश केलिये कष्ट सह लेते है।

3 విభక్తి ప్రత్యయము వచ్చినపుడు जो యొక్క రూపాంతరము ఈక్రింది విధముగా జరుగును

जैसे :

	एक वचन	बहुवचन
जो+ने	जिसने	जिन्होने
जो+को	जिसको,जिसे	जिनको,जिन्हें
जो+से	जिससे	जिनसे
जो+पर	जिस पर	जिन पर

4. जो అను మాట విశేషణముగా కూడా వాడబడును. నామ వాచకము తర్వాత విభక్తి ప్రత్యయము ఉన్నచో ఏక వచనములో जिस, బహువచనంలో जिन గా మారును.

जैसे · जिस घर मे तुम रहते हो वह कहाँ है? (एक वचन) जिन लडको को तुम चाहते हो वे घर मे नहीं है (बहुवचन)

अभ्यास जो యొక్క ఉచిత రూపములతో ఖాళీలు పూర్తి చేయండి.

1. ----- आदमी को तुम जानते हो उसे मै भी जानता हूँ।
2. ------ घर तालाब के किनारे पर है वह मेरे मामाजी का है।
3. ------ अधिक बाते करता है सो काम नहीं करता।
4. ------ लडके यहाँ नही है वे सिनेमा गये।
5. वही सच्चा देश भक्त है----- देश के लिए अपना सुख त्याग करता है।
6. ----- तुम यहाँ अधिक दिन काम करना चाहते हो तो मेरी बात सुनो।

16. विशेषण : విశేషణములు

నియమములు

1. కర్త యొక్క లింగ వచనములను అనుసరించి आ మారును. ఆకారాంత పుంలింగ విశేషణము బహువచనములో ए కారాంతము గాను, స్త్రీ లింగము ई కారాంతము గాను మారును. స్త్రీలింగ బహువచనములో కూడా ई మారదు. కాని है కి పైన బిందువు చేర్చవలెను.

उदा : मोटा आदमी, मोटी औरत
मोटे आदमी, मोटी औरते

2. ఆకారాంతములు కాని పుంలింగ శబ్దములు మారవు.

उदा · सुन्दर, पेड

3. నామవాచకము తరువాత విభక్తి ప్రత్యయము వచ్చినచో పులింగ ఆకారాంత విశేషణము 'ए' కారాంతముగా మారును. (స్త్రీలింగములో మార్పు వుండదు.)

उदा · बडे घर मे, मोटे आदमी को, मोटी औरत स

कुछ उदाहरण

वह आदमी मोटा है।	ఆ మనుష్యుడు లావు (లావుగా వున్నాడు)
यह औरत गोरी है।	ఈ స్త్రీ ఎరుపు(ఎర్రగా వున్నది)
वह बकरा काला है।	ఆ మేక నలుపు (నల్లగావున్నది)
यह कबूतर सफेद है।	ఈ పావురము తెలుపు (తెల్లగా వున్నది)
वह हिरन सुन्दर है।	ఆ జింక అందముగా వున్నది
आकाश नीला है।	ఆకాశము నీలం రంగులో వున్నది.
पत्ते हरे है।	ఆకులు ఆకుపచ్చగా వున్నవి.
यह गेद लाल है।	ఈ బంతి ఎర్రగా వున్నది.
कलकत्ता बडा नगर है।	కలకత్తా పెద్ద నగరము
यह गॉव छोटा है।	ఈ గ్రామము చిన్నది.
रजिया अच्छी लडकी है।	రజియా మంచి బాలిక.
खेत मे पॉच ऊँचे पेड है।	పొలములో అయిదు ఎత్తయిన చెట్లు వున్నవి
ये सतरे बहुत मीठे है।	ఈ కమలా పండ్లు చాలా తియ్యగా వున్నవి
गरम दुध पीओ।	వేడిపాలు తాగుము.
ठडा पानी पीओ।	చల్లని నీరు తాగుము.
ये आम पके नही है।	ఈ మామిడి పండ్లు పండినవి కావు.
सूत के कपडे सस्ते है।	నూలు బట్టలు చౌక
ये कच्चे अगूर है।	యివి పచ్చి ద్రాక్షపండ్లు.
रेशमी साडियॉ बहुत महगी है।	పట్టుచీరెలు చాలా ఖరీదైనవి.
गगा नदी का पानी साफ है।	గంగానది నీరు పరిశుభ్రముగా వున్నది
गोविद की कमीज गदी है।	గోవిందుని చొక్కా మురికిగా వున్న

अभ्यास : 1. जवाब लिखिये

1 रजिया कैसी लडकी है ?
2. वह हिरन कैसा है ?
3. यह गेद कैसी है ?
4 यह गॉव कैसी है ?
5 ये सतरे कैसे है ?
6. वह आदमी कैसा है ?

2. खाली स्तान भरिये

(काली, लाल, साफ, नीला, बडा, हरे गरम, सफेद, महगी, सस्ते)

1. आकाश ------- है ।
2. कलकत्त ------- नगर है ।
3. पत्ते ----------- है ।
4. यह कबूतर --------है ।
5. -------------- दूध लाओ ।
6. सूत के कपडे -------- होते है ।
7. यह गेद ------------ है ।
8. रेशमी साडियॉ बहुत ------- है ।
9. गगा नदी का पानी -------- है ।
10. उसकी कलम ---------- है ।

विशेषण–तुलना విశేషణములు - తర తమ భేదములు

1. విశేషణములను పోల్చునపుడు से, सबसे, बढकर, की अपेआ, कम, ज्यादा అను మాటలు ఉపయోగింపబడును. రెండు వస్తువుల భేదమును (తరము) తెలుపునపుడు से ఉత్తమత్వమును (తమము) తెలియుజేయునపుడు सबसे ఉపయోగింపబడును (కొన్ని సందర్భములలో విశేషణమును రెండు పర్యాయములు వుపయోగించి మధ్యలో से వాడబడును)

2. కొన్ని సందర్భములలో की अपेक्षा (కంటె) बढकर (మించిన, ఎక్కువ) అను మాటల ద్వారా తారతమ్యము సూచించబడును.

3. కొన్ని సార్లు कम అను మాట ద్వారా న్యూనతను, ज्यादा అను మాట ద్వారా ఆధిక్యతను తెలియ జేయవచ్చును.

कुछ उदाहरण

यह लडका उस लडकी से बडा है ।

ఈ బాలుడు ఆ బాలిక కంటె పెద్దవాడు (తరము

यह लडका सबसे बडा है ।

ఈ బాలుడు అందరికంటె పెద్దవాడు (తమము)

गोदावरी नदी कृष्णा नदी से बडी है ।

గోదావరి నది కృష్ణానది కంటె పెద్దది

गगा नदी भारत की सब नदियो से बडी है।

గంగానది భారతదేశంలోని అన్ని నదులకంటె పెద్దది.

अच्छी अच्छी मिठाई ।

అత్యుత్తమమయిన మిఠాయి.

मोटी से मोटी औरत ।

అందరికంటె లావుపాటి స్త్రీ

सुन्दर से सुन्दर चित्र ।

అతి సుందరమైన చిత్రము

पोतना से बढकर कोई कवि नही है ।

పోతనను మించిన కవి లేడు.

लीला की अपेक्षा सुशीला लम्बी है ।

లీల కంటె సుశీల పొడవైనది.

रंगाराव रामाराव से कम खाता है ।

రంగారావు రామారావు కంటె తక్కువ తింటాడు.

यह लडका गोविन्द से ज्यादा अक पाता है।

ఈ బాలుడు గోవిందుని కంటె ఎక్కువ మార్కులు తెచ్చుకుంటాడు.

विशेषणों की तुलना : విశేషణముల తారతమ్యము

.వివరణ :

1. విశేషణములను ఒక దానితో ఒకటి పోల్చునపుడు से అను విభక్తి, ప్రత్యామ్నాయం ఎక్కువగా ఉపయోగింపబడును.
   उदा · उमा से सुन्दर । गोपाल से बडा
2. అన్నిటి కంటే ఉత్తమము (తమము) అని తెలుపుటకు सव से అను పదములు ఉపయోగింపబడును.
   उदा : सबसे छोटा, सबसे अकलमद, सबसे बडा।
3. కొన్ని పర్యాయములు వస్తువులు, వ్యక్తులు, మొ॥ వాటిని పోల్చినపుడు ज्यादा (ఎక్కువ)बढकर (గొప్ప, ఎక్కువ) कम (తక్కువ, అల్పము) అను మాటలు ఉపయోగింపబడును.
   उदा : सोहनलाल से ज्यादा सोना मोहनलाल के पास है । मद्रास नगर से बढकर बबई नगर मे व्यापार होता है ।
   मेरी बहन तुमसे कम अकलमद नही है ।
   नया मालिक पुराने मालिक से ज्यादा पैसा देता है । भारत के वैज्ञानिक यूरोप के वैज्ञानिको से कम नही है । उसके काम उसकी बातो से बढकर होते है ।

   విశేషణములను రెండుసార్లు ఉపయోగించుటద్వారా సర్వోత్తమము (తమము) అని తెలియజేయవచ్చును: కొన్ని సార్లు అన్నిటికంటె తక్కువ అనికూడ తెలియజేయవచ్చును)

   उदाः बडे से बडा पेड ।
   मोटे से मोटा आदमी ।
   छोटे से छोटा लडका ।
   सस्ते से सस्ता फल ।

कुछ उदाहरण

1. हिमालय दुनिया का सबसे ऊँचा पहाड है।
2. हमारे घर मे सबसे बडे मेरे दादाजी है !
3. नागपूर कलत्ता से छोटा शहरा है ।
4. हिन्दमहासागर अरब सागर से बडा है ।
5. यह कलम अन्य कलमो से सुन्दर है ।
6. मै पिताजी से बढकर हिन्दी जानता हूॅ ।
7. मनोहर के भाई उससे कम पढते हे ।
8. कल शादी मे सबसे बढिया भोजन मिला ।
9. रामकृणा मिषन ने भूकम्प पीडित लोगो की अधिक से अधिक सेवा की ।
10. मेरे मामा जी मामी से कम खर्च करते हे।

अभ्यास ఈ క్రింది వాక్యములను से, ज्यादा, कम, बढकर వంటి తర తమ సూచక శబ్దముల నుపయోగించి తిరిగి వ్రాయండిః

1. यह घडी सुन्दर है । बाकी घडियाँ सुन्दर नही है ।
2. मोहन बडा है । बाकी लडके छोटे है ।
3. गोदावरी बडी नदी हे । कृणा नदी छोटी नदी है।
4. मेरा बडा भाई मेहनत करता है ।
5. वह लडकी अपनी बहन से – बोलता है।
6. मातृ भूमि से – प्यारी चीज कोई नही है।
7. वह आदमी सबसे – धनवान है ।
8. प्रशात महासागर ससार के – बडा समुद्र है।
9. माँ सबसे – ज्यादा प्यारी है।
10. मेरे मामाजी लडको से – लडकियो को पसद करते है।

17. लिंग : లింగములు

నియమములు

1 హిందీ భాషలో 1) పుంలింగము 2)స్త్రీ లింగము అను రెండు లింగములు మాత్రమే ఉండును (నపుంసక లింగము లేదు.) కనుక అన్ని వస్తువులు, భావవాచకములు కూడ ఏదో ఒక లింగమునకు చెంది యుండును

2. వస్తువు యొక్క స్వభావము, పరిమాణము బట్టి పండితులు లింగ నిర్ణయము చేసి యున్నారు ఉదా : పర్వతముల పేర్లు పుంలింగములు. నదులు నగరముల పేర్లు స్త్రీ లింగములు.

3. లింగ నిర్ణయము అభ్యాసము ద్వారా చేయవలెను. అన్నింటికి, అన్వయించే ఖచ్చితమైన నియమము ఏమీలేదు

4. లింగములను అనుసరించి క్రియలు, విశేషములు, షష్టీవిభక్తి ప్రత్యయములు మారును.

उदा ·

लडका जाता है।	लडकी जाती है।
बडा आदमी।	बडी औरत।
रमेश का घर बडा है।	रमा की कलम काली है।
सीता का भाई मोटा है।	उमा की माँ अच्छी है।
घर की दीवार ऊँची है।	उषा की घडी छोटी है।

लिगा परिवर्तन : कुछ नियम

ఒలింగ శబ్దముల నుండి స్త్రీ లింగ శబ్దములుగా మార్చుట :

दा आ కారాంత పులింగ శబ్దములు ईకారాంత శబ్దములుగా మారును.

लडका लडकी, घोडा—घोडी, बेटा–बेटी

వృత్తిని తెలుపు మాటలకు చివర్న इन,వచ్చును.

धोबी–धोबिन, माली–मालिन, तेली–तेलिन

కొన్ని మాటలకు చివర इन, आइन వచ్చును

पडीत–पडिताइन, हाथिन

కొన్ని మాటలకు చివర इन, आनी వచ్చును
शेर–शेरनी जेठ–जेठानी, देवर –देवरानी
కొన్ని మాటలు ప్రత్యేకముగా ఉండును
पिता–माता, बैल–गाय, आदमी–औरत
కొన్ని పదములకు मादा చేర్చిన స్త్రీ లింగములు అగును.
नर कौआ–मादा कौआ।
उदा :
हमने रोटी खायी।
राजा ने चार घोडे खरीदे
सुशीला ने देखा
शेर ने हिरन को मारा
सपेरे ने साप को पकडा।
उन्होने खद्दर पहनने की प्रतिज्ञा की।
मोहन ने डूबदे हुये बच्चे को बचाया।
तुमने क्या किया?
उसने धोखा दिया ।
किसने यह काम किया?
अमरनाथ ने यह मदिर बनवाया ।
स्वामी विवेकानन्द ने हिन्दू धर्म का प्रचार किया
गाधीजी ने सत्य और अहिसा का मार्ग दिखाया
छात्रो ने पाठ सीखा ।
श्रीरामचन्द्र ने रावणासुर का वध किया ।

अभ्यास : लिंग बदल कर पूरे वाक्य लिखयि

1. राघव का भाई नागपूर मे रहता है?
2. बैल खेत मे घास चरता है?
3. घोडा गाडी खीचता है?
4. तोता पेड पर बैठा है?
5. वह बकरा काला है?

6. यह आदमी अमरूद बेचता है?

7 वे लडके रोते है?

8. शेर जगल मे रहता है?

2. रेखाकित शब्दो के लिंग पहचानिये

1. हरा पत्ता 2 बडा पेड 3 बेटा लडका 4. मेरा घर 5. उसकी गाय 6. लीला की पुस्तक 7. ऊँची दीवार 8. छतरी कलम 9. मा की 10. बडा घडा 11. मोटा आम 12. करिम का अच्छी घर 13. लडकी के फूल 14 किसान के बैल 15. मेरी दवात

18. वचन : వచనములు

1 హిందీలో రెండు వచనములు కలవు 1 ఏకవచనము. 2. బహువచనము.

2. బహువచనములో విశేషణము, క్రియ, షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము కూడ బహువచనములోనికి మారును

3. విభక్తి ప్రత్యయము వచ్చినపుడు ఏకవచనములో కూడ का, के గా మారును

   उदा उसका + घर मे – उसके घर मे

4. ఆకారాంత పుంలింగశబ్దము ए కారాంతముగా మారును. అయితే హల్లులు ई, ऊ, ए చివర ఉన్న పుంలింగ శబ్దములు బహువచనములో కూడా మారవు.

   उदा · लडका – लडके, तोता – तोते, घर – घर, उल्लू – उल्लू

   आदमी – आदमी, भाई – भाई

   ఈ కారాంత స్త్రీ లింగ శబ్దముల చివర इयॉ వచ్చును. హల్లు చివర ఉన్నచో ऍ వచ్చును. आ చివర ఉన్నచో आये వచ్చును.

   उदा : घडी –घडियॉ, नदी – नदियाँ

राता - राते पुस्तक - पुस्तके

माता - मातायें, लता - लतायें

पाठशाला - पाठशालायें, कविता - कवितायें

मै - हम, तू तुम - आप

यह - ये, वह, वे

उदाहरण

घोडा दौडता है। గుర్రము పరుగెత్తుచున్నది.

घोडे दौडते है। గుర్రములు పరుగెత్తుచున్నవి

वह पुस्तक बडी है। ఆ పుస్తకము పెద్దది.

वे पुसतके बडी है। ఆ పుస్తకములు పెద్దవి

नारियल का पेड ऊँचा है। కొబ్బరి చెట్టు ఎత్తయినవి

नारियल के पेडे ऊँचे है। కొబ్బరి చెట్లు ఎత్తయినవి.

वह गधा काला है। ఆ గాడిద నల్లగా వున్నది.

वे गधे काले है। ఆ గాడిదలు నల్లగా వున్నవి.

एक लडका मुरली बजाता है।

ఒక బాలుడు పిల్లనగ్రోవి వాయిస్తున్నాడు

चार लडके मुरलियाँ बजाते है।

నలుగురు బాలురు పిల్లనగ్రోవులు వాయిస్తున్నారు.

लडकी रोटी बनाती है।

బాలిక రొట్టెలు తయారుచేస్తున్నది.

लडकियाँ रोटियाँ वनाती है।

బాలికలు రొట్టెలు తయారు చేస్తున్నారు

यह घडी बहुत सुन्दर है।

ఈ గడియారము చాల అందముగా వున్నది.

ये पूरियाॅ बहुत अच्छी है।

ఈ పూరీలు చాల మంచివి.

मेरे हाथो मे सतरे है।

నా చేతులలో కమలాపండ్లు వున్నవి.

उन पुस्तको मे सुन्दर चित्र है।

ఆ పుస్తకములలో అందమైన బొమ్మలు వున్నవి.

इन घरो मे कौन रहते है।

ఈ యిండ్లలో ఎవరు వుంటున్నారు.

इस गली मे फूल बेचते है।

ఈ సందులో పూలు అమ్ముతారు.

उन दूकानो मे कपडे बेचते है।

ఆ అంగళ్ళలో బట్టలు అమ్ముతారు

अभ्यास : 1. वचन बदल कर वाक्य लिखिये

1. यह किताब है।
2. वह केला है।
3. यह दीवर ऊँची है।
4. वह घडी सुन्दर है।
5. यह कलम है।
6. वह गाय है।
7. यह घडा है।
8. वह लडका है।
9. यह माला सुन्दर है।
10. वह कुरसी छोटी है।
11. यह घडी है।
12. वह लता है।

सज्ञा ओं के उचित रूपों खाली स्थान भरिये

1. मेज पर दो --------- है। (कलम)
2. कमरे मे तीन -------- है। (बिल्ली)
3. मै ------- मे काफी नही पीता। (रात)
4. इन ------ मे कौन रहते है। (घर)
5. वर्ग मे ------- शोर मचाते है। (लडका)
6. मेरे लिये तीन ------ लाओ। (पुस्तक)
7. वह युवक ------- पर सवार है। (घोडा)
8. वे --------रसोई घर मे है। (औरत)
9. टोकरी मे दस ------ है। (आम)
10 -------नदी की तरफ जाती है। (गाय)

19. कारक (విభక్తులు)

को – ని, ను, కి, కు,

से – నుంచి, వలన, కంటె, చేత, తో

का, के, की – యొక్క

में – లో, లోపల

पर – మీద, పైన

के लिये, के वास्ते – కొరకు కై

उदाहरण

राम को बुलाओ।

बच्चे को दूध दो।

उषा की बहन कालेज में पढती है।

ఉష యొక్క సోదరి కాలేజిలో చదువుతున్నది

माताजी घर में नही है।

తల్లిగారు యింటిలో లేరు

कमला का घर कहाँ है?

కమల యిల్లు ఎక్కడ వున్నది?

आम के पेड पर चार बंदर हैं

మామిడి చెట్టు మీద నాలుగు కోతులున్నవి

मालती से माधवी बडी है।

మాలతి కంటె మాధవి పెద్దది

कलम अलमारी में रखो।

కలమును అలమరలో పెట్టుము

मंदिर हमारे घर से दूर है।

దేవాలయము మా యింటికి దూరము

हम कलम से लिखते हैं।

మనము కలముతో వ్రాస్తాము

मेरा दोस्त गुंटूर से आता है।

నా స్నేహితుడు గుంటూరు నుండి వస్తున్నాడు

20. क्रियार्थक संज्ञा
క్రియార్థక నామవాచకము

క్రియలు నామవాచకము లుగా ప్రయోగింపబడినచో వాటిని "క్రియార్థక నామవాచకములు" అందురు ధాతువునకు చివర ना చేర్చినచో క్రియార్థక నామవాచకము ఏర్పడును. వాటి తర్వాత విభక్తులు వచ్చినచో ना, ने గా మారును.

उदा ·	लिखना	వ్రాయుట, వ్రాయు
	पढना	చదువుట, చదువు
	देखना	చూచుట, చూపు
	लिखने से	వ్రాయుటతో
	देखने मे	చూచుటలో

कुछ उदाहरण

मुझे हिन्दी लिखना नही मालुम।

నాకు హిందీ వ్రాయుట (వ్రాత) తెలియదు.

उसको तैरना नही आता।

అతనికి ఈత రాదు.

देर तक जागना अच्छा नही है।

పొద్దు పోయేవరకు మేల్కొనుట మంచిది కాదు.

दिन रात पढ़ना उचित नही है।

రాత్రింబవళ్ళు చదువుట మంచిది కాదు

रोज सिनेमा देखने से तदुरूस्ती बिगड जाती है।

రోజూ సినిమా చూచుట వలన ఆరోగ్యము పాడగును.

बार बार काफी पीना अच्छा नही है।

మాటిమాటికి కాఫీ త్రాగుట మంచిది కాదు.

गीता एक मोटर कार खरीदना चाहती है।

గీత ఒక మోటారుకారు కొనగోరుచున్నది.

मै तमिल सीखना चाहता हूँ।
నేను తమిళము నేర్వగోరుచున్నాను.
दिन मे सोने से आदमी सुस्त बनता है।
పగలు నిద్రించినచో మనిషి సోమరి అవుతాడు.
कसरत करने से शरीर तदुरूस्त होता है।
కసరత్తు చేయుట వలన శరీరము ఆరోగ్యముగా వుండును
रोज फल खाना अच्छा है।
రోజూ పండ్లు తినుట మంచిది.
वे नदी मे स्नान करने (केलिये) जाते है।
వారు నదిలో స్నానము చేయుటకు వెళ్ళు చున్నారు.

क्रियार्थक संज्ञा ओ के उचित रूपो से खाली स्थान भरिये

1. दिन मे --------अच्छी आदत नही है।
2. अधिक ------ तन्दूरूस्तीके लिये हानिकारक है।
3. बडी देर दक ----- उचित नही है।
4. मुझे समुद्र मे ------ नही आता।
5. मेरे पीताजी को हीन्दी ----- नही आता।
6. उस आदमी को मोटर ------ नही आता।
7. झूठ --------- से कई अनर्थ होते है।
8. रोज सबरे -------- से हम तन्दरूस्त वनते है।
9. मेरा भाई एक साइकिल ----- चाहता है।
10. शराब-------- बुद्धि खराब होती है।

21. भूत काल : భూత కాలము

1. గడిచిపోయిన కాలములో జరిగిన పనిని తెలియజేయునపుడు క్రియ భూత కాలములో నుండును భూత కాలములో వ్రాయునపుడు అకర్మక క్రియలు, సకర్మక క్రియలు వేరు వేరుగా వుండును.

2. సకర్మక క్రియను భూత కాలములో వ్రాయునపుడు కర్తకు ने చేర్చవలెను క్రియ కర్మ యొక్క లింగ వచనములను అనుసరించి మారుచుండును. (కర్తను బట్టి కాదు)

3. కర్మలోపించినను, కర్మ తర్వాత को వచ్చినను క్రియ పుంలింగ ఏక వచనములో వుండును.

उदा · मैने देखा। उसने खाया

हमने सुना। तूमने पढा

4. భూత కాలములో ఆరు రకములున్నవి. వాటిలో अपूर्ण भूत काल, हेतु हेतु मद्‌भूत काल అను రెండు రూపాలలో ने ప్రత్యయమురాదు. కనుక ఈ రెండు రూపాలలో క్రియ కర్తను బట్టి వుండును.

5. ला, बोल, भूत అను క్రియలు, सक, चुक, लग అనుసహాయ క్రియలు వచ్చినపుడు కర్తకు ने ప్రత్యయము చేర్చనవసరం లేదు.

उदा : वह थैली लाना भूला।

लडका पुस्तके नही लाया।

मत्री जी हिन्दी मे बोले।

हम एक मील दौड सके।

लडके दूध पी चुके।

वे तालाब की ओर जाने लगे।

6. भूतकाल के छ भेड है।

1) सामान्य भूतकाल సామాన్య భూతకాలము,

उदा : लडका गाया। लडके ने पाठ पढा।

2) आसन्न भूतकाल ఆసన్న భూతకాలము

उदा : लडका गया या। लडके ने पाठ पाढ था।

3) पूर्ण भूत काल పూర్ణ భూతకాలము

उदा . लडका गया था। लडके पाठ पढता था।

4) अपूर्ण भूत काल అపూర్ణ భూతకాలము

उदा · लडका जाता था। लडका पाठ पढता था।

5) संदिग्ध भूत काल సందిగ్ధ భూత కాలము

उदा लडका गाया होगा। लडके ने पाठ पढा होगा।

6) हेतू हेतु मदभूत काल హేతు హేతు మద్భూతకాలము

उदा लडका जाता ता मेरे लिये धडी लाता।

भूतकाल : कुछ उदाहरण

अकर्मक क्रिया	सकर्मक क्रिया
मा क्यो हँसी	करीम ने केला खाया
बच्चा क्यो रोया	हमने नदी मे स्नान किया
मै चार बजे उठा	मदारी ने बन्दर को पकडा
राकेश तेज दौडा	लडकी ने गिलाश तोडी
रवि कहॉ से आया	शरत बाबु ने अच्छी कहानियॉ लीखी।
राकेश गोवा गया	नेवले ने शाप को मारा
तुम कहॉ ठहरे	सुनील ने सुन्दर चित्र रचा
लीला जलदी सोयी	रितविक्र ने डबल रोटी खरिदी
हम पाच बजे जागे	मामी एक दर्जन आम लायी
वे सब कहॉ बैठे	मै अग्रेजी मे बोला

उचित क्रीया ओ खाली स्थाना भरिये

अ) वर्तमान काल

1. लडके स्कूल ---- 2 तुम क्या ----?

3. मै काफी-------- 4 हम सिनेमा ----

5 वह क्यो ------ 6 यह लडकी स्कूल से--

7 आप कितने बजे--- 8. वे तमिल ------

आ) भूतकाल

1. मैने एक नारियल --------- (खरीद)
2. पिताजी एर कुरता---------- (ला)
3. मेरी बहन ने एक अच्छी घडी---(खरीद)

4. हमने कल एक तमाश ----(देखा)
5. ऊर्मिला ने एक सुन्दर कविता ------(लिख)
6. यह काम किसने-----------? (कर)
7. धोबी कपडे कब ----------? (ला)
8. प्रेमा के साथ बगलूर कौन -----? (जा)
9 आप काकिनाडा से कब --------? (आ)
10. मेरा भाई गुजराती मैं -----------। (बोल)

अभ्यास : भूतकाल में लिखिये

1 मै खत लिखता हूँ।
2. वह दूध पीता हूँ।
3. हम तमाशा देखते है।
4. वे मदिर की तरफ जाते है।
5. तुम कहाँ रहते हो।
6. वे क्या करते है।
7. वह दस पूडियॉ खा सकता है।
8. मै रेडियो मे गीत सुनता हूँ।
9. आप कहाँ रहते है।

भविशषत काल భవిష్యత్ కాలము

1. భవిష్యత్ కాలములో క్రియ రాబోవు కాలములో జరుగబోవు పనిని తెలుపును. భవిష్యత్కాలములో క్రియారూపములు ఈ క్రింది విధముగా వుండును.

मै	–	(ऊँगा)	करूँगा	–	करूगी (स्त्री)
तुम	–	(ओगे)	करोगे	–	करोगी (स्त्री)
यह,वह	–	(एगा)	करेगा	–	करेगी (स्त्री)
ये,वे	–	(ऐंगे)	करेगे	–	करेगी (स्त्री)
हम,आप	–	(ऐंगे)	करेगे	–	करेगी (स्त्री)

్యత్కాలము రెండు రకములుగా వుండును
ान्य भविष्यत काल : సామాన్య భవిష్యత్కాలము
: वह गाव जायेगा।
ाव्य भविष्यत काल : సంభావ్య భవిష్యత్కాలము
: वह गाव जाये।

उदाहरण वाक्य

परीक्षा लिखेगा।
ा माला बनायेगी।
। कविता सुनायेगी।
रसो रामेशवम जाऊँगा।
मामाजी कल तिरूपति से आयेगे।
काकिनाडा मे कहाँ ठहरेगे?
औरते कल नारगी लायेगी।
मत्री जी से कब मिलोगे?
नदी मे नही नहायेगे।
मेरे साथ चलेगा।
मेरी सहेली एक गीत गायेगी।
शाम को क्या करोगे?

र कोष्टक मे दिये शब्दो को
ष्यत काल मे बदल कर रिकत स्यान भरयि

पिताजी बाजार से चावल ---- (ला)
हम देश की सेवा --------- (कर)
वह फुटबाल नही --------- (खेल)
मै काफी नही ----------- (पी)
सुमित्रा आम नही --------- (खा)
तुम तिरूपति कब --------- (जा)
वे इस घर मे दो महीने ---- (रह)
चाचाजी दिल्ली मे चार दिन----(ठहर)
कूल के लडके कल गोलकोडा --- (देख)
किशोर कालेज मे नही --------- (पढ)

22. क्रिया - "अकर्मक"
(అకర్మక క్రియ)

క్రియలు రెండు రకములు 1 అకర్మక క్రియ. 2 సకర్మక క్రియ

अ అకర్మక క్రియలతో కర్మ ఉండదు కర్త చేయు పనియొక్క ఫలితమును కూడా కర్తయే అనుభవించును

आ అకర్మక క్రియలకు భూతకాలములో సహితము కర్త ने ప్రత్యయముచేర్చవలసిన అవసరము లేదు

इ విశేషణము, క్రియలు కర్తను అనుసరించి వుండును

उदा

वर्तमान काल	भूतकाल
1 वह आता है।	वह आया।
అతడు వస్తున్నాడు	అతడు వచ్చాడు
2 वे जाते हैं।	वे गये।
వారు వెళ్ళుచున్నారు.	వారు వెళ్ళినారు
3 हम दौडते हैं।	हम दौडे।
మేము పరుగెత్తుచున్నాము	మేము పరుగెత్తినాము
लडकियाँ हँसती हैं।	लडकियाँ हँसी।
బాలికలు నవ్వుతున్నారు	బాలికలు నవ్వినారు
बडा भाई दस बजे सोते हैं।	बडा भाई दस बजे सोए
అన్న పది గంటలకు నిద్రపోతాడు	అన్న పది గంటలకు నిద్రపోయాడు
लडके रोते हैं।	लडके रोये।
బాలురు ఏడుస్తున్నారు	పిల్లలు ఏడ్చినారు
सूरज पूरब में निकलता है।	सूरज पूरब मे निकला
సూర్యుడు తూర్పున ఉదయిస్తాడు	సూర్యుడు తూర్పున ఉదయించాడు
8. तुम कब जागते हो।	तुम कब जागे।
నీవు ఎప్పుడు మేల్కొంటావు	నీవు ఎప్పుడు మేల్కొన్నావు.

उदाहरण :

मामा ने आम खाया।	మామ మామిడిపండు తిన్నాడు.
माताजी ने रोटी बनायी	అమ్మగారు రొట్టె తయారుచేసినారు.
कल हम ने सिनेमा देखा।	నిన్న మేము సినిమా చూచితిమి
उषा ने पाठ लिखा ।	ఉష పాఠము వ్రాసినది.
लडको ने चाय पी।	బాలురు తేనీరు త్రాగినారు.
बच्चो ने दूध पिया।	చిన్నపిల్లలు పాలు త్రాగినారు.
राजा ने दस धोडे खरीदे।	రాజు పదిగుర్రములు కొనెను.
ललिता ने दो केले खाये।	లలిత రెండు అరటి పండ్లుతినినది
सुन्दरी ने दस चूढियॉ खरीदी।	సుందరి పదిగాజులు కొనినది
मै ने देखा।	నేను చూచితిని
हमने सुना।	మేము వింటిమి.
गीता ने पिया।	గీత త్రాగెను.
मैनेजर ने सौ रूपयो माँगे।	మేనేజరు వందరూపాయలు అడిగెను.
जमींदार ने पचास रूपये दिये।	జమీందారు ఏబదిరూపాయలు యిచ్చెను
अनुपमा ने यह काम किया।	అనుపమ ఈ పని చేసెను.
अनिता ने यह चित्र रचा।	అనిత ఈ చిత్రము రచించెను
सुन्दरम ने यह घर बनवाया।	సుందరం ఈ యిల్లు కట్టించెను.
क्षीकृष्णदेवराय ने यह मदिर बनवाया।	శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు ఈ దేవాలయము కట్టించెను
कूली समान लाया।	కూలివాడు సామాను తెచ్చెను.
मत्री जी साभा मे बोले	మంత్రిగారు సభలో మాట్లాడిరి.
मै आपका काम भूला।	నేను మీ పని మరచితిని.
हम पहाड पर चढ़ सके।	మేము కొండపైకి ఎక్కగలిగితిమి.
वह हिन्दी पाठ सीख चुका।	అతడు హిందీ పాఠము నేర్చుకొనుట పూర్తిచేశాడు.
वे कल से सगीत सीखने लगो	వారు నిన్నటి నుండి సంగీతము నేర్చుకొనసాగిరి
लडके गीत गाते है।	బాలురు పాట పాడుతున్నారు.

23. वाच्य : వాచ్యములు

1. హింది భాషలో वाच्य మూడురకములు
1) कर्तृ वाच्य 2) कर्म वाच्य और 3) भाव वाच्य।
2. కర్తృవాచ్యములోని మూల ధాతువును సామాన్య భూతకాలములోనికి మార్చి " जा ధాతువు యొక్క రూపమును అవసరమైన విధంగా ఉపయోగించినపుడు कर्म वाच्य ఏర్పడును
3. कर्म वाच्य లో కాలమును బట్టి जा ధాతువు యొక్క రూపము మారుతుంది. అది వర్తమానకాలంలో जाता है. భూతకాలంలో गया భవిష్యత్ కాలంలో जायेगा అవుతుంది.
4. कर्मवाच्य మరియు भाव वाच्य से లో కర్తకు తర్వాత से విభక్తి వచ్చును కర్మను బట్టి క్రియ మారును
5. भाव वाच्य లో క్రియ ఎల్లప్పుడు పుంలింగ ఏక వచనములో వుంటుంది సాధారణముగా भाव वाच्य నిషేధార్థములో వుంటుంది.

उदाहरण

कर्तृवाच्य		कर्म वाच्य
मै आम खाता हूँ	-	मुझसे आम खाथा जाता है।
माँ रोटी बनाती है	-	माँ से रोटी बनायी जाती है।
राम ने रावण को मारा	-	राम से रावण मारा गाया
हमने सिनेमा देखा	-	हमसे सिनेमा देखा गया
रगाराव दो केले खाता है	-	रगाराव से दो केले खाये जाते है।

उसने दो घडियॉ खरादी	– उससे दो घडयॉँ खरीदी गायी।
वह इतने फल नही खा सकता	– उससे इतने फल नहीं खाये जाते।
रमेश कहानी पढता है	– रमेश से कहानी पढी जाती हैं।
वे नाटक देखेगे	– उनसे नाटक देखा जायेगा
राम रोटियाँ खायेगा	– रामसे रोटियॉ खाया जायेगी।

कर्तु वाच्य	भाव वाच्य
मै चल नही सकते	– मुझ से सोया नही जाता।
वे सो नही सकते	– उनसे सोया नही जाता।
सविता उठ नहीं सकता	– सविता से उठा नही जाता
हम दौड नही सकते	– हमसे दौडा नही जाता।

अभ्यास ఈ క్రింది వాక్యములను కర్మవాచకము లేదా భావవాచకము లోనికి మార్చుము ·

1.यह चित्र किसने रचा 2.यह गाय की पूजा करती है 3. मै कल जरूर पैसा दूँगा।

4 वे आज खेल नही सकते 5 हम इतने फल नही खा सकते 6 मेरी बहन सूत के कपडे पहनती है 7 वह धोडा दौड नही सकता 8 रहीम फूल लाता है।

9. हम यहॉ बैठ नही सकते

10 वे अमरूद खाते है। 11 कौआ रोटी खाता है।

12. बिल्ली चूहे को मारती है 13. बच्चा दूध पीता है।

14 दक्षीण मैं तमिल बोलते है।

15 धावी कपडे धोता है।

है। స్త్రీలు నాటకము చూస్తున్నారు
వారు తేనీరు త్రాగుచున్నారు
है। కోతి తమాషా చేయుచున్నది
है। ప్రజలు తమాషా చూస్తున్నారు
। మనోహర్ హారము వ్రాస్తాడు
ती। సులోచన గడియారము అమ్మును.

विशेषण క్రియా విశేషణము

క అవ్యయము కనుక లింగ, వచన, విభక్తులను
ర్పు జరుగదు అనగా అన్ని లింగములలోను,
క్తులలోను ఒ కే విధముగా వుండును
ను గురించిన ప్రత్యేకతలను (విశేషతలను)
ను క్రియా విశేషణములు అందురు.
ा; खूब खाओ, उधर देखो , अवश

క్రియా విశేషణములు నాలుగు రకములు
ాలవాచకము
कब, तब, अभी, तभी, कभी-कभी,
बार-बार, सदा, आज, कल, पहले,
ले, पीछे, प्रथम, परसो
· స్థానవాచకము
किधर, जिधर, चारो और,बाहर, भीतर,
दूर, साथ, ऊपर, नीचे, पीछे, आगे,
वहाँ,कहाँ, आर पर
क : పరిమాణ వాచకము
ना, थोडा, बहुत, कम, ज्यादा, कुछ,
हलका, भारी, किचित, पर्थाप्त, अति
రీతి వాచకము
झटपट, अनायास, धीरे-धीरे, कदाचित,
है, ठीक, मत, न, नही, तो, तक,
च, बेशक, अवश्य,

मत, न, नही

1 मत యొక్క ప్రయోగము విధి వాచకములో నిషేధమును తెలుపు సందర్భమందు (వద్దు అను అర్థములో) జరుగును అను మాట ఆజ్ఞ, అనుమతి, మరియు విజ్ఞాపన ఈ మూడు సందర్భములలో ఉపయోగింపబడును

उदा वहाँ मत जाओ। काफी मत पिओ।
अभी बाजार मत जाइये ।

2 'न' యొక్క ప్రయోగము నిషేధము తెలుపుటకు మాత్రమే ఉపయోగింపబడును न యొక్క ప్రయోగము ప్ర ు యొ , నిశ్చిత రూపంగాను. అప్పుడప్పుడు విజ్ఞప్తి రూపంతోను వుంటుంది రెండు క్రియా విశేషణముల మధ్య न వచ్చినచో అది అనిశ్చయతను సూచించును

निषेध मे तुम उनके घर मे न ठहरो।
प्रश्न मे वह मेरे साथ चलेगा न?
प्रर्थना मे उसके साथ चलो न ।
अनिश्चय कही न कही , कभी न कभी, किसी न किसी, कोई न कोई

3 'नही' యొక్క ప్రయోగము ఈ క్రింది సందర్భములలో జరుగును

अ) నిషేధములో నిశ్చయత సూచించునపుడు
उदा ग्वाली दूध नही, लाया ।
पिताजी घर मे नही है ।

आ) ఏదయినా ప్రశ్నకు జవాబుగా
उदा क्या, अध्यापक जी स्कूल मे है ?
नही, अध्यापक जी स्कूल मे नही है ।

ई) నిత్యత్వమును సూచించు వర్తమాన కాలములోను, ఆసన్నభూత కాలములోను नही ఉపయోగింపబడును
उदा वह गीत नही गाता ।
यह सत्य नही बोलता ।
हम ने केले नही खाये है ।
वह दूध नही लाया है ।

उदा मोहन ने केला खाया ।
मोहन ने दो केले खाये ।
मोहन ने रोटी खायी ।
मोहन दो रोटियाँ खायी ।

4. కర్మ లోపించినపుడు, కర్మ తర్వాత को విభక్తి వచ్చినపుడు క్రియ ఎల్లప్పుడు పుంలింగ ఏకవచనములో మాత్రమే వుండును.

उदा उसने देखा ।
हमने सुना ।
रमेश ने बिल्ली को मारा ।
मोहन ने साप को देखा ।

5. ला, बोल, भूल, सक, चुक, लग .అను క్రియలు సకర్మక క్రియలు. అయినను పై క్రియలు వచ్చినపుడు కర్తకు ने ప్రత్యయము చేర్చబడదు.

उदा : आदमी सामान लाया।
मत्रीजी सभा मे बोले।
वे चार किलो मीटर दौड सके।
विध्र्थी जवाब सीख चुके।
हम चित्रकला सीखने लगे।

कुछ उदाहरण

मैने यह काम किया।
उसने समुद्र मे स्नान किया।
हमने रोटी खायी। उसने काफी पी।
सुशीला ने देखा। सुजाता ने लिखा।
राजा ने चार हाथी खरीदे।
महादेवी वर्मा ने सुन्दर कविताये लिखी।
शेर ने हिरन को मारा।
संपेरे ने साप को पकडा।
उन्होने खद्धर पहनने की प्रतिज्ञा की।
मोहन ने डूबते बच्चे को बचाया।

अर्थ सपेरा – పాములవాడు, डूबते हुये – మునుగుచున్న
शेर – సింహము, हिरन – జింక, साप – పాము.

26. सम्बन्ध सूचक

1. సంబంధ సూచక అవ్యయము నామవాచకము లేదా సర్వనామమునకు వాక్యములోని యితర మాటలతో గల సంబంధమును సూచించును.
2. సంబంధ సూచకమునకు ముందు 'के' विभक्ति చేరును की ओर, की तरह, की तरफ, की जगह, की वजह से అనువాటికి మాత్రము की వచ్చును.

   उदा के ऊपर, के बाद, के पास, के बारे मे
3. కొన్ని సంబంధ సూచక అవ్యయములకు ముందు విభక్తులు వుండవు. వీటిని अनुबद्ध అందురు.

   उदा सहित, पर्यंते, मात्र, केवल।

कुछ उदाहरण

सुन्दरम के पास दो सौ रुपये है (వద్ద)
मेरा घर स्कूल के पास है। (దగ్గర)
हमारे घर के सामने एक नारियल का पेड है (ఎదుట
मंदिर के पीछे तालाब है (వెనుక)
छत के ऊपर क्यो चढते हो? (పైన)
मेज के नीचे एक चूहा है (క్రింద)
कमरे के अंदर कौन कौन है? (లో, లోపల)
वर्ग के बाहर क्यो खडे हो? (బయట)
करीम रहीम के साथ बंबई जाता है। (తో, కూడ)
लीला सुशीला की तरह गाती है । (వలె, మాదిరి)
सुधीर समुद्र की तरफ जाता है। (వైపు)
सोमसुन्दरम नदी की ओर दौडता है। (వైపు)
जान की जगह जोसफ काम करता है (బదులుగా)
मेरे पिताजी शक्कर के बिना काफी पीते है। (లేకుండా)
मै रोज पाच बजे के पहले उठता हूँ (ముందు)

अकवर के बाद जहगीर दिल्ली का बादशह वना (తరువాత)

रमेश के लिथे अच्छी दवा लाओ (కొరకు, కై)

मनोहर के सिवा यह सवाल कोई नही है।(కాకుండా,తప్ప)

घर मे माताजी के अलावा कोई नही है।(కాకుండా,తప్ప)

अनूराधा अपनी बहन के यहाँ रहती है (దగ్గర, వద్ద)

अभ्यास:

उचित सबन्ध सूचक अव्ययो से खाली स्थान भरिये (के बाद, के ऊपर, की तरफ, के पीछे, पास, की जगह, के साथ, की तरह, के बिना, के नीचे)

1. मेरे – एक अच्छी कलम है।
2. मदिर – एक नदी है।
3. पेड – कई कौए है ।
4. बरगद – चार गाये है ।
5. मेरी बहन लीला – गाती है ।
6. लडके तालाब – क्यो जाते है ।
7. आजकल राजाराव – मोहनराव काम करते हैं ।
8. मेरी माँ शक्कर – काफी पीती है ।
9. श्रीलता अपने भाई – अमेरिका जाती है ।
10. औरगजेब – मुगल शासन का पतन हुआ ।

27. समुच्चय बोधक (योजक)

సముచ్చయ బోధక అవ్యయములు రెండు రకములు :

1. సమానాధికరణములు రెండు ప్రధాన వాక్యములను కలుపును. యివి 4 రకములుగా ఉన్నవి.

1. సంయోజకములు : और, तथा, एव
2. విభాజకములు :एव अथवा, वा, कि
3. విరోధ దర్శకములు : लेकिन, किन्तु, परन्तु, पर ।

4. పరిణామ దర్శకములు यदि, इसलिये, कयों कि
2. వ్యధికరణములు 4 కరములుగా వున్నవి.
1. స్వరూప వాచకము जो, मानो ।
2. కారణ వాచకము कयो कि,
3. ఉద్దేశ్య వాచకము . कि, जो कि ।
4. సంకేత వాచకము यदि-तो, फिर भी,
यधपि - तथापि ।

उदाहरण

रहीम और राजू कालेज मे पढते है ।
उमा या सरस्वती को बुलाअे ।
यह आदमी अच्छा है लेकिन कजूस है ।
आज रविवार है इसलिये कालेज मे छुट्टी है ।
यह गाव छोटा है फिर भी सुन्दर है ।
वह आदमी बीमार है तो भी काम करता है ।
अगर तुम नागपूर जाते तो मेरे लिये पचास सतरे लाओ ।
जल्दी आओ, नही तो रेल गाडी नही पकड सकते
कल पिताजी दफतर नही गये, क्यो कि वे बीमार थे
मैने मालती से कहा कि खूब पढो ।
अर्था बुलाओ - పిలువుము. कजूस -పిసినారి వాడు
बीमार - జబ్బుగా, अगर - ఒకవేళ. सतरे -కమలాపండు
जल्दी- త్వరగా दफतर - ఆఫీసు. खूब - బాగా

28. 'की' का प्रयोग

1. 'कि' అనునది సముచ్ఛయ బోధక అవ్యయము ఇది ఒ ప్రధాన వాక్యమును మరియొక అప్రధాన వాక్యముతో కలుపుటకు ఉపయోగింపబడును. 'कि' తరువాత కర్త చెప్పిన మాటలు ఉన్నవి ఉన్నట్లుగా వ్రాయబడును । అయితే అధు రచయితలు కొందరు 'कि' తరువాత పరోక్ష సంవాదము కూడా వ్రాయుచున్నారు

29. विस्मयादि बोधक

విస్మయాది బోదక అవ్యయములు వ్యక్తుల యొక్క వివిధ మనోభావములను ప్రకటించును ఈ అవ్యయములను అయిదు రకములుగా విభజింపవచ్చును

हर्ष बोधक शाबाश, वाह, साधु।
शोक बोधक हे राम, हाय, बाप रे।
आश्चर्य बोधक अहो, ओहो, हैं।
घृणा बोधक छि, धिक, धुत।
सबोधन बोधक हे, रे, अजी, अरे।

कुछ उदाहरण

हे भगवान। मेरे पुत्र के प्राण बचाओ।
अजी महाशय। मेरा कष्ट दूर कीजिये।
शाबाश। तुम परीक्षा मे सर्व प्रथम आये?
वाह। बहुत अच्छा काम किया?
हाय। सब यात्री डूब मरे!
हे राम! मेरे प्राण बचाओ।
अरे भाई। तुम कहाॅ जाते हो?
धिक।तुम्हारा जन्म बेकार है।
छि!तूने बडा नीच काम किया।

अर्थ बचाना – రక్షించుట, बेकार – వ్యర్థము, डूब मर – మునిగి చనిపోవుట.

30. होना, पडना, चाहिए

నియమములు :

"होना" అను సహాయక క్రియ "ఉండును" "ఉండవచ్చును. అని అర్థమున వాడబడును

"पडना" అను సహాయక క్రియ విధిలేని పరిస్థితిలో (ఇతరుల బలవంతము మీద) పని చేయుచున్నట్లు తెలుపును

"चाहिए" అనునది కావలయును, వలెను అను అర్థములో వాడబడును

होना, पडना, चाहिए అను సహాయక క్రియలు వచ్చినపుడు కర్తకు తర్వాత को చేర్చబడును. క్రియలో కర్మనుబట్టి మార్పు ఉండును.

उदाहरण

1. वह घर मे होगा।
2. इसके लिए कोई कारण होगा।
3. वह औरत गरीब होगी।
4. वे लोग कहाँ रहते होगे?
5. वे लोग पटेल नगर मे रहते होगे।
6. मुझे रात भर जागना पडा।
7. हमे रोटियाँ खानी पडी।
8. उसे सौ रूपये देने पडेगे।
9. रवि को नागपूर जाना पडा।
10. तुम्हे आन्दोलन मे भाग लेना पडेगा।
11. हमको महीने मे दो बार अस्पाताल जाना पडेगा।
12. तुमको काम करना चाहिए।
13. उसे रोज दूध पीना चाहिए।
14. राजाराव को वहाॅ जाना चाहिए।
15. तुमको यह पुस्तक जरूर पढनी चाहिए।
16. लडको को पाठ सीखना चाहिए।

अर्थ : जागना – మేల్కొనుట महीना– నెల

31. सहायक क्रियाये और संयुक्त क्रियायों
సహాయక క్రియలు మరియు సంయుక్త క్రియలు

సహాయక క్రియలు క్రియ యొక్క రీతిని (పద్ధతిని) తెలియ జేయును. सक, दु:ख, लग, चाह, दे, पा అనునది సహాయక క్రియలు. లింగము, వచనము, కాలమువలన కలుగు మార్పులు సహాయక క్రియకే కలుగును. (ప్రధాన క్రియ ధాతువు రూపములో వుండును. దానిలో ఎట్టి మార్పు వుండదు)

उदा पढ सकता है।, लिख चुकी।, गेन लगा।, देखना चाहती है।, जाने दीजिये, नही कर पाया।

1. **सक** (శక్తి బోధకము)

ధాతువునకు सक చేర్చినచో 'గల' అను శక్తి బోధకము ఏర్పడును కొన్ని సందర్భములలో అనుమతి కోరుటకు కూడ सक ఉపయోగించబడును

उदा क्या मै बाहर

जा सकता हूँ? నేను బయటికి వెళ్ళవచ్చునా?

आप जा सकते है? తమరు వెళ్ళవచ్చును

मनोहर दो किलोमीटर दौड सकता है।

हम परीक्षा लिख सकते है।

अनूराधा मित्र बना सकती है।

वे औरते रोटी बना सकती है।

आप घर जा सकते है।

तुम सात बजे तक सो सकते हो।

लडके बीस रूपये कम दे सकते है।

वे दिल्ली देख सके।

यात्री पहाड पर चढ सके।

आप घर जा सकते है।

तुम सात बजे तक सो सकते हो।

लडके बीस रूपये कम दे सकते है।

वे दिल्ली देख सके।

यात्री पहाड पर चढ सके।

भक्त देवी के दर्शन कर सके

वे हजारो रूपये कमा सकेगा।

छात्र बगला पढ सकेगे।

हम सर्प उद्यान (स्नेक पार्क) मे तरह तरह के साप देख सकेगे।

अर्थ सोना నిద్రించుట, - कम తక్కువ

2. चुक (సమాప్తి బోధకము)

ఏదయినా ఒక పని పూర్తి అయినపుడు లేదా పూర్తి చేసినపుడు चुक ఉపయోగించబడును चुक ఉపయోగించినపుడు కర్త తరువాత ఏ ఒక్క ప్రత్యయము రాదు క్రియ కర్త యొక్క లింగ, వచనములను అనుసరించి మారుచుండును

उदा . वह साबुन खरीद चुका। पिताजी पत्र पढ चुके। छात्र भोजन कर चुके। मजदूर चावल ला चुके। सरिता रसोई बना चुकी। सविता रोटी खा चुकी वे औरतें सभा में बोल चुकी। लडकियाँ स्कूल जा चुकी। वे सुन चुके होंगे। यात्री जा चुके होंगे।

3. लग (ఆరంభ బోధకము)

ఏదయినా ఒక పనిని ప్రారంభించుట లేదా కొనసాగుట జరిగినచో लग ఉపయోగించబడును. लगకు ముందు క్రియార్థక నామవాచకము వుండును లింగము. వచనము, పురుషల వలన కలుగు మార్పులు लग అను సహాయక క్రియకే కలుగును ప్రధాన క్రియలో ఏ మార్పు ఉండదు.

उदा

मै पढने लगा।	मै सोने लगा।
हम पढने लगे।	हम सोने लगे।
रमणी जाने लगी।	रजनी देखने लगी।
औरते जाने लगी।	औरते देखने लगी।

4. चाह

ఏదయినా ఒక వస్తువును లేదా ఒక పనిని కోరినపుడు ఆ భావము चाह అను సహాయక క్రియ ద్వారా సూచించబడును. चाह కు ముందు క్రియార్థక నామవాచకము యొక్క సామాన్య రూపముండును. మార్పులన్నియు चाह నకే జరుగును.

तुम क्या पढना चाहते हो?
मै वकालत पढना चाहता हूँ।
वे क्या करना चाहते है?
वे देश सेवा करना चाहते है।
सुन्दरी कहाँ जाना चाहती है।
सुन्दरी काशमीर जाना चाहती है।
छोटे बच्चे क्या चाहते है?
छौटे बच्चे मिठाई चाहते है।
मेरे भाई ने हिन्दी सीखनी चाही।
हमने मद्रास देखता चाहा।

5. दे (అనుమతి బోధకము)

అనుమతి యిచ్చుట, అనుమతి కోరుట - [illegible] సందర్భములలో క్రియార్థక నామవాచకము తర్వాత [illegible] లింగము, వచనము, కాలములను అనుసరించి వచ్చు మార్పులు [illegible] दे అను సహాయక క్రియకే వచ్చును. క్రియార్థక నామవాచకము [illegible] వుండు ना ने గా మారును.

6. पाना (అవకాశ బోధకము)

యిది స్వతంత్రముగాను, క్రియార్థక నామ [illegible] వాడబడును. सक ఉపయోగించు అర్థములోనే [illegible] గించబడును. सक అనునది స్వకీయమై సమర్థత [illegible] సూచించును. అయితే पाना అను క్రియ [illegible] నందున కలిగిన అసమర్థతను సూచించును. [illegible] కాలములకు సంబంధించిన మార్పులు దీనికే కలు[illegible]

उदा
वे नही कर पाये (करने पाये
हम नही जा पाये (जाने पाये
वह नही सुन पाया (सुनने पाया
मै नही देख पाया (देखने पाया

तुम नहीं कर पाओगे (करने पाओगे)
अब नहीं लिख पाये (लिखने पाये)
आज वे बाहर नहीं जाने पायेंगे
अगर मैं उसे पाता तो किसी तरह
अपने रुपये वसूल करता।

संयुक्त क्रियायें
సంయుక్త క్రియలు

హిందీ భాషలో సంయుక్త క్రియలు ఎక్కువగా వాడబడును. వాని సంయోగములలో సహాయక క్రియ తన సహజ అర్థమును కోల్పోయి మొదటి క్రియలో పూర్తిగా కలిసి పోవును. సంయుక్త క్రియల వలన ముఖ్యముగా క్రియలోని ప్రత్యేకత మరియు తీవ్రత తెలియనగును.

जाना, पडना, डालना, लेना, देना, उठना, बैठना, छोडना, रखना

అను యివి సహాయక క్రియలు. యివి ప్రధాన క్రియల తర్వాత వచ్చును. రెండు క్రియలు కలిసినప్పుడు సంయుక్త క్రియలు అగును.

1. जाना : అను సహాయక క్రియ కార్య సమాప్తిని సూచించును.
   उदा: सो जाना, हो जाना, मर जाना, भूल जाना, मिल जाना, खा जाना, ले जाना, आ जाना।
2. पडना : వినబడు, కనబడు క్రియలవలె యింద్రియ వ్యాపారములను సూచించును
   उदा: चौंक पडना, हँस पडना, रो पडना, दिखाई पडना।
3. डालना : యిది నిశ్చయతా బోధకము తెలుగులో ధాతువునకు 'వేయు' అనుమాట చేర్చబడును
   उदा: मार डालना, कर डालना, तोड डालना, काट डालना

10 लेना సహాయక క్రియ ఆత్మార్థములో ఉపయోగింపబడును తెలుగులో "కొను" అను అర్థమునిచ్చును

उदा वह अपने कपडे सी लेता है।

वह अपना काम कर लेती है।

तुम यह पाठ लिख लो।

मै ऐक कमीज खरीद लेता हूॅ।

11 देना सहాయక క్రియ 'యిచ్చు' అను అర్థములో పరస్మై పదముగా ఉపయోగింపబడును

उदा मै रमेश को एक गीत लिख देता हूॅ।

पिताजी मोहन के लिये एक कलम खरीद देते है

मॉ बच्चे को खाना खिला देती है।

राजा हरिश्चन्द्र ने अपना राज्य दान मे दे दिया।

12 उठना (అకస్మాత్తా బోధకము) ఏదయినా క్రియ అకస్మాత్తుగా జరిగినచో క్రియకు తోడుగా उठना వాడబడును

उदा कह उठना, जाग उठना, चौक उठना, चिल्ली उठना, बोल उठना

13 बैठना (యిది కూడ అకస్మాత్తుగా జరిగిన పనిని తెలియ జేయును)

उदा पूछ बैठना, कर बैठना, मार बैठना, लिख बैठना

14 छोडना విచ్ఛేదార్థకము.

उदा रख छोडना, कर छोडना

15 रखना వుంచుట, సంరక్షించుట, అను అర్థములో ఉపయోగించబడును.

उदा मैने चार आम छिपा रखे।

मामा ने भाई को रोक रखा।

उसने बहुत से रूपये कमा रखे।

సూచన వ్యతిరేకార్థములో సంయుక్త క్రియలను ఉపయోగించకుము

उदा : वह नही रखा गया (తప్పు)

उसने नही खाया (ఒప్పు)

उसने नही मार डाला (తప్పు)

उसने नही मारा (ఒప్పు)

मैने गीत नही लिख दिया (తప్పు)

मैने गीत नहो लिखा (ఒప్పు)

अर्थ : वकालत · వకీలు కోర్సు

जाग उठना · మేల్కొనుట

चौंक उठना ఉలిక్కిపడుట

"है" और "होता है" का प्रयोग ·

1 है అనునది సాధారణముగా ఒక ప్రత్యేకమైన వ్యక్తిని లేదా వస్తువును గురించి చెప్పునపుడు వాడబడును.

उदा अमीरखान बडा नेक आदमी है।

वह बन्दर बडा है।

यह स्था लाल है।

नदी का पानी साफ है।

2. होता है అనునవి ఒక సాధారణ ధర్మమును తెలుపుటకు ఉపయోగింపబడును.

उदा · आकाश नीला होता है।

समुद्र का पानी खाश होता है।

राजपुत्र पराक्रमी होते है।

तोते हरे होते है।

केले हरे या पीले होते है।

पहाडी लोग अनपढ और असभ्य होते है।

पक्षी के दो पैर होते है,

लेकिन जानवर के चार पैर होते है।

అలవాటుగా జరుగుచుండు పనులను గురించి తెలుపునపుడు కూడ होता है ఉపయోగింపబడును

उदा · इस मैदान मे शाम को खेलकूद होते है।
उस भवन मे रोज सगीत और नृत्य होते है।

బంధుత్వము తెలియజేయుటకు కూడ होता है उपयो గింపబడును.

उदा माधवी मेरी भाभी होती है।
माधव तुम्हारा क्या होता है?
माधव मेरा भतीजा होता है।

(आ) "तो" का प्रयोग

तो అనుమాట రకరకాల అర్థాలతో చాల సందర్భాలలో వచ్చును. దీనికి ప్రత్యేక నియమము ఏదీ లేదు. అది. అయితే. కాని. నిజముగా అను వివిధ అర్థములలో వాడబడును మనము చెప్పే విషయములోని ప్రత్యేకతను తెలియజేయును तो అను మాట సాధారణముగా చివరరాదు. ఒకవేళ వచ్చినచో దానివెంట 'सही' అనుమాట కూడ వచ్చును.

कुछ उदाहरण

तुमहारी बात तो सही है।
पहले उसकी पढाई तो देखे।
कल नही तो परसो आपका काम करेंगे
यह बुरा तो नही है।
तुम तो उसका स्वभाव जानते हो।
सो तो सच है।
असली बात तो यही है।
वह भी तो एक मामूली आदमी है।
सभा मे भाग तो जरूर लूगा, लेकिन नहीं बोलूगा।
मै पैसा तो नही दूगा, कपडे दूगा
दिखाओ तो सही, तुम क्या लाये?
बताओ तो सही, तुमने क्या किया?
मत्री जी से एक बार मिलो तो सही।
रमा तो अभी गाव से आयी है।

32. उपसर्ग और प्रत्यय

మాటలకు ముందు వచ్చి వాటి అర్ధములో గొప్ప మార్పును కలిగించు వాక్యాంశములను उपसर्ग అందురు

उदा सुपुत्र, कुपुत्र

హిందీ భాషలో సంస్కృతము . హిందీ మరియు ఉర్దూ ఉపసర్గలు ప్రయోగములో వున్నది

उदा अवः अवगुण, अवनीत

परि परिजन, परिवार

भर भरपेट, भरसक

ला : लापता, लावारिस

ప్రత్యయములు మాటలకు చివర వచ్చును యిది రెండు రకములు. ధాతువులకు చివర ప్రత్యయములు చేర్చుట వలన ఏర్పడు క్రియలు కాని శబ్దములు కృత ప్రత్యయములు అందురు. కృతప్రత్యయములు జోడించుట వలన ఏర్పడు మాటలను కృదంతములు అందురు. క్రియలు కాకుండా యితర ప్రత్యయము.

1. కృత ప్రత్యయము · ऊ . कामाऊ, टिकाऊ

   इय जडिया, धुनिया

   आवट धकावट, लिखावट

2 తద్ధిత ప్రత్యయము . भूख + आ–भूखा

   मदरास + ई – मदरासी

   सुन्दर + अ – सौंदर्य

   सोना + आर – सोनार

उपसर्ग : कुछ उदाहरण

नि–వ్యతిరేకార్థము — दुर्गम–వెళ్ళలేని

निडर–భయములేని — दुराचार–చెడ్డ ఆచారము

निरर्थक–నిరుపయోగమైన — अभिमुख–ఎదురుగా

ना– వ్యతిరేకార్థకము — अभिमत–కోరిక

नामुमकिन–అసంభవమైన

नालायक–అయోగ్యమైన

सु–మంచి

सुनागरिक–మంచి పౌరుడు

दुस–చెడ్డ

दूर–కఠినమైన

अभि–కోరిక, వైపు

अव–నీచమైన

अप–చెడ్డ, వ్యతిరేకమైన

उप–చిన్నదైన, దగ్గర

उपमत्री–సహాయమంత్రి

आ–వరకు, కూడ

अधि–పైన, శ్రేష్ఠమైన

अनु–వెనుక, సమానమైన

निरोग–రోగములేని

निरपाय–అపాయములేని

नाप सन्द–అయిష్టత

नादानी–అజ్ఞానము

सुपुत्र–మంచికుమారుడు

दुष्कर्म–చెడ్డపని

दुस्तर–కఠినమైన

अवगुण–చెడ్డగుణము

अवनति–పతనము

अपयश–అపకీర్తి

अपशब्द–తప్పుమాట

अपनाम–మారుపేరు

उपवन–తోట

उपकार–మేలు

आजीवन–జీవన పర్యంతము

आगमन– వచ్చుట

अधिपति–పెద్ద

अधिकारी–అధికారముగల

अनुज–తమ్ముడు

अनुगमन–అనుసరించు

परा–వ్యతిరేకమైన

प्रति–విరుద్ధమైన, ప్రతియొక

अनुचर–అనుచరుడు

अनुरूप– పోలిన

पराजय–ఓటమి

पराधीन–యితరుల ఆధీనము

प्रतिकूल–అనుకూలము కాని

प्रति क्षण–ప్రతిక్షణము

कृत प्रत्यय : कुछ उदाहरण

अक्कड	घुमक्कड, पियक्कड
ऊ	कमाऊ, खाऊ
वैया	गवैया, खेवैया
आलू	झगडालू
आऊ	टिकाऊ, बिकाऊ
ईया	घिटिया, बढ़िया

आवना · डरावना, सुहावना
नी : सुधनी, ओढनी
कतरनी, धौंकनी
आई पढाई, लडाई
आवट थकावट, रूकावट
आहट बराहट चिल्लाहट
आव · चढाव, बहाव

క్రియలు కాని యితర మాటలకు చేర్చు ప్రత్యయములను "తద్ధిత ప్రత్యయములు" అందురు. తద్ధిత ప్రత్యయములు చేర్చిన మాటలను తద్ధితాంతములు అందురు .

तद्धित प्रत्यय : कुछ उदाहरण

अ) सज्ञाओ से सज्ञाये నామవాచకములనుండి నామ వాచకములు.

खाना मुसाफिरखाना, दवाखाना, जेलखाना
సత్రము , వైద్యశాల , జైలు
गुसलखाना · స్నానగారము
चडूखाना · గంజాయి అంగడి
कारखाना కర్మాగారము, ఫ్యాక్టరీ
गर जादूगर మాంత్రికుడు
कारीगर శిల్పి
सौदागर · వ్యాపారి
ई–मास्टरी · ఉపాధ్యాయవృత్తి
विरागी– · వైరాగ్యము కలవాడు
आबाद हैदराबाद, औरंगाबाद
आर सुनार, लोहार,
కంసాలి . కమ్మరి
वान, वाला गाडीवाला, अकलवाला
गुणवान जलवान

आ)सज्ञाओ से विशेषण నామ వాచకముల నుండి విశేషణములు

ई जगली అడవి సంబంధమైన

लालची దురాశ గల

इक सैनिक సేనకు సంబంధించిన

दैनिक రోజువారి

मासिक . నెలవారి

नैतिक : నీతికి సంబంధించిన

धार्मिक : మత సంబంధమగు

ला चमकीला · మెరయుచున్న

लजीला · సిగ్గుతో నిండిన

दार .मालदार : ఆస్తిగల , चमकदार : కాంతిగల

जोरदार : బలముగల

मन्द अकलमद · తెలివిగల,

फायदेमन्द : లాభించు

इ) विशेषणे से सज्ञाये విశేషణముల నుండి నామ వాచకములు

पन: बडप्पन : గొప్పదనము.

छुटपन · చిన్నతనము

नीचता . నీచత్వము,

कुशलता : నేర్పరితనము

ई . मोटाई లావు,

बडाई : గొప్పతనము

नरमी మెత్తదనము,

कडाई కఠినత్వము

द्विरूक्त शब्द : ద్విరుక్త శబ్దములు

తెలుగు భాషలో వలె హిందీలో కూడ ద్విరుక్త శబ్దములు వాడుకలో కలవు ఇవి సందర్భము లేక పని యొక్క తీవ్రతను తెలియజేస్తాయి

ఇవి నామవాచకములు, సర్వనామములు, విశేషణములు మరియు క్రియా విశేషణములందు వుంటాయి.

उदा : **द्विरूक्त सज्ञाये**

द्विरुक्त నామవాచకములు . बात बात मे · మాటమాటలో, ప్రతి సందర్భములో

घर घर मे ఇంటింట घर ही घर అన్ని ఇండ్లే, फूल ही फूल ఎక్కడ చూసినా పూలే, द्वार द्वार ప్రతిద్వారము నందు, भीड के भीड गుంపులు గుంపులుగా , खून ही खून ఎక్కడ చూసినా రక్తమే, बात की बात मे అకస్మాత్తుగా , कीचड ही कीचड అంతా బురద, टुकडे टुकडे ముక్కలు ముక్కలు

द्विरूक्त सर्वनाम : ద్విరుక్త సర్వనామములు

हर एक, हर कोई ప్రతి ఒకడు

एक एक : ఒక్కొకరు अपने आप, आप ही आप తనంతటతాను

कुछ न कुछ ఎంతో కొంత , खुद ब खुद స్వయముగా

किसी किसी को · కొందరికి మాత్రమే

किसी न किसी का ఎవరో ఒకరికి

कोई न कोई : ఎవరో ఒకరు

द्विरूक्त विशेषण · ద్విరుక్త విశేషణములు

मीठी मीठी : తియ తియ్యని अच्छे अच्छे . మంచి మంచి, छोटे छोटे· చిన్న చిన్న, बडे बडे . పెద్ద పెద్ద मोटा मोटे: లావు లావు, कुछ कुछ : కొంచెము కొంచెము, थोडा थोडा, जरा जरा చాల కొంచెము कुछ न कुछ ఎంతో కొంత, बहुत कुछ · చాల తక్కువ

33. घर (परिवार)

यह हमारा घर है । हमारा घर बहुत बडा है। इसमे चार कमरे है । एक रसोई घर है । एक स्नान घर और एक पाखाना भी है । घर के सामने सुन्दर बगीचा है । बगीचे मे कई फूलो के पौधे है । बगीचे मे गुलाब, चमेली, जुही, आदि फूल फूलते है । बगीचे मे नीम, आम, नारियल और अमरूद के पेड भी है । हमारे घर के पीछे एक छोटा मैदान है । हमारे घर मे मेरे पिताजी माताजी, दादाजी और दादी जी रहते है । मेरे एक भाई और दो वहने है । मेरा नाम राजू है । मेरे बडे भाई का नाम रजनीश है । मेरी बहनो के नाम रमा और राधा है। मेरे पिता को नाम रगाराव है और माता का नाम पार्वती है । मेरे पिताजी नगर पालिका मे मैनेजर है । मेरी माताजी अध्यापिका हैं।

हमारे घर के लोग मिल जुलकर रहते है । सभी काम समय पर करते है । समय पर पढते है, खाते है और सोते है । आनद से दिन बिताते है । हमारा परिवार एक आदर्श परिवार है ।

अर्थ : रसोई घर – వంట యిల్లు, पाखना – లెట్రిన్, बगीचा – తోట, पौधे – మొక్కలు, चमेली – మల్లె, जुही – జాజి, नीम – వేప, अमरूद – జామ, दादा – తాత, दादी – నాయనమ్మ, नगर पालिका – మునిసిపాలిటి, मिलजुलकर – కలిసిమెలసి, दिन बिताना – గడుపుట, परिवार – కుటుంబము

34. गांव

यह एक गाँव है । इसका नाम रामापुरम है। इसकी आवादी हजार ह । यहाँ के अधिकाश लोग किसान है । वे खेतो मे काम करते है । वे अनाज पैदा करते है । तरकारियाँ और भाजी भी पैदा करते है। तरकारियाँ पास वाले शहर मे बेचते है । गाँव मे एक ग्रथालय है। वहाँ पर लोग दैनिक साप्ताहिक और मासिक पत्रिकाये पढते है । अच्छी पुस्तके भी पढते है । गाँव मे एक अस्पताल और एक उन्नत पाठशाला है । अस्पताल मे बीमार लोगो की चिकित्सा होती है। उनको दवाये भी देते है । उन्नत पाठशाला मे 10 वी कक्षा तक है । रामापुरम मे एक सिनेमाघर भी है। लोग सिनेमा देखने से मनोरजन पाते है। रामापुरम मे त॰ तरह के पेशेवर रहते है। यहाँ धोबी, जुलाहे, वढा राज, लोहार, सुनार, चमार और मजदूर रहते है। ८ अपने अपने पेशे करके जीवन बिताते है। गाव के लोग मिलजुलकर रहते है। वे सीधे-सादे होते है। वे मेहनत करते है और देश को सुख सपन्न वनाते है ।

अर्थ तरकारियाँ - కూరగాయలు. भाजी - ఆకుకూరలు. दवाये - మందులు. मनोरजन - వినోదము. पेशेवर - వృత్తి పనివారు. धोवी - చాకలి. जुलाहे - సాలెవాండ్రు. वढई - వడ్రంగి. राज - తాపీ మేస్త్రీ. लोहार, - కమ్మరి. सुनार - కంసాలి. चमार - చర్మకారుడు. मजदूर - కూలీలు. सीधे-साधे - నిరాడంబరులు. मेहनत - పరిశ్రమ.

35. पेशेवर

मनुष्य सामाजीक प्राणी है । वह समाज वन कर गॉवो मे या शहरो मे रहता है । वह सब काम नही कर सकता। अपने लिये आवश्यक सब चीजे खुद तयार नही कर सकता। इसलिये समाज के दूसरे व्यक्तियो पर निर्भर रहता है। वह भी दूसरो के लिये उपयोगी काम करता है । मनुष्य केलिये खाना कपडा और मकान ये तीनो जरूरी है। इनको पाने केलिये वह जो काम करता है उसे पेशा कहते है ।

किसान : भारत के अधिकतर लोग किसान है । किसान गावो मे रहते है। वे खेत जोतकर बीज बोते है। खेत को पानी से सीचते है और अनाज पैदा करते है। किसान कठिन परिश्रम करते है और सारे देश को अन्न देते है। किसान देश केलिये रीढ की हड्डी के समान है।

जुलाहा : जुलाहे सूत से कपडे तयार करते है । वे करघो पर तरह-तरह के कपडे बनाते है। करघो पर धोतियाँ, साडियॉ, तोलियाँ, दुपट्टे आदि बुनते है। वेंकटगिरि, गद्वाल, कचि, धर्मवरम और बेनारस (काशी) की रेशमी साडियॉ बहुत प्रसिद्ध है। आजकल लोग मिल के कपडे पसद करते है । हथकरधे के कपडे खरीदने से जुलाहो को काम और धन मिलेगा ।

सुनार : सोने, चादी के आभूषण बनाने वाले को सुनार कहते है । सुनार सोने से अगूठी, ककण, जजीर, गहने, ाडियॉ, गूलूवब्द अदि बनाते है। वे सोने के आभरणो मे हीरे, जवाहरत मोती और कीमती पत्थर जडते है। वे चादी की वस्तुऍ भी बनाते है । भारत के सुनार सारे ससार मे मशहूर है ।

वह किसान केलिये बहुत उपयोगी है । गाय घास खाती है । गाय हमे मीठा दूध देती है । गाय का दूध छोटे बच्चो केलिये बहुत लाभदायक है । गाय के दूध से दही, घी और तरह–तरह की मिठाईयॉ बनती है । गाय हमे बैल देती है । बैल खेत जोतता है। और गाडी खीचता है। भैस भी दूध देती है। भैस का दूध गाढा होता है ।

घोडा : घोडा समझदार जानवर है । घोडा गाडी खींचता है । घोडा बडा निडर जानवर है । वह तेज दौडता है । लोग घोडे पर सवारी करते है । प्रचीन काल मे युद्धो में घोडो का उपयोग होता था । घोडा अपने मालिक का आदेश मानता हैं । लडाई मे मालिक रक्षा करता है ।

कुत्ता : कुत्ती बडा वफादार जानवर है । वह घर रखवाली करता है । और चोरो को भगाता है । शिकारी कुत्ते तेज दौडते है और जानवरो को पकडते है । कुछ कुत्ते सुन्दर होते है । कुछ कुत्ते अपराधियो को पकडने मे पुलिसकी मदद करते है । कुत्त मास, रोटी और भात खाता है । वह जोर से भूक कर चोरो को भंगाता है । वह अपने मालिक केलिये प्राणभी देता है ।

ऊँट ऊँट बडा उपयोगी जानवर हो । इसके लम्बे होते है । पाव समतल और गद्देदार होते है । रेगिस्तानोमे यात्रा करने केलिये बहुत उपयोगी ऊँट को रेगिस्तानी जहाज कहते है । ऊँट एक पानी पीकर दस दिन तक रह सकता है । ऊँट खीचता है और सामान ढोता है। उत्तर भारत के मे ऊँट गाडियॉ देखने को मिलती है ।

हाथी हाथी बडा जानवर है । उसके पैर लम्बे और मोटे होते है । उसकी ऑखे छोटी और कान बडे होते है । हाथी अपनी सुड से भारी सामान और पेड ढोता है । हाथी जगलो म रहते है । फिर भी कुछ लोग हाथियो को पालते है और उनसे काम कराते है । सरकस मे हाथी अनेक करामात दिखाते है ।

बिल्ली बिल्ली सबके घर मे रहती है । यह बाध जैसी होती है । यह रातो मे अच्छी तरह देक सकती है । बिल्ली को दूध, दही और मक्खन वहुत पसद है । बिल्ली चूहो को पकडकर खाती है । बिल्ली के पॉव गद्देदार होते है। उसके नख तेज होते है । बिल्ली अपने नखो से शिकार को घायल करती है । अत मे खा जाती है ।

गाय, घोडा, बिल्ली, कुत्ता, ऊँट, हाथी आदि पालतू जानवर है । शेर, चीता, बाध, लोमडी, भालू, भेडिया हिरन आदि जगली जानवर है ।

अर्थ . मखवन – వెన్న. नख – గోళ్ళు, शिकार – వేట ऊँट – ఒంటె. हाथी – ఏనుగు, शेर – సింహము, चीत – చిరుతపులి. बाध – పెద్దపులి. लोमडी – నక్క, भालू ఎలుగుబంటి, भेडिया – తోడేలు, हिरन – జింక, जगर्ल जानवर – అడవి జంతువులు.

37. पक्षी

हम रोज कई पक्षी देखते है । कुछ पक्षी बहुत सुन्दर होते है । हम कुछ पक्षी पालते है । वे हमारे लिये बहुत उपयोगी है ।

कौआ कौआ हमारे आवास के आसपास रहता है । कौआ काला होता है । उसकी आवाज कर्कश होती है । वह सब प्रकार की चीजे खाता है । चूहे, मेढक, कीडे-मकोडे भी खाता है । कौआ वडो से डरता है लेकिन छोटे बच्चो से नही डरता । उनके हाश से रोटी, बिस्कुट और मिठाई छीन कर ले जाता ह । कौआ घर के सामने बोलने पर लोग मानते हे किघर पर कोई बन्धु आने वाला है ।

कोयल कोयल कौए की तरह काली होती है। लेकिन उसकी आवाज मीठी होती है । कोयल वसत ऋतु मे मधुर स्वर मे गाती है लेकिन वर्षा ऋतु मे नही गाती । कोयल कीडे, मकोडे खाती है । कोयल घोसला नही बनाती । वह पेड की डालियो पर रहती है । वह कौए के घोसले मे अडे रखती है तो कौआ उनको सेती है । कौआ कुछ दिनो तक कोयल के बच्चो को भी पालती है ।

कबूतर कबूतर दो प्रकार के होते है । जगली कबूतर पुराने महालो मे और मन्दिरो मे रहते है । ये भूरे रग के होते है । पालतू कबूतर सफेद होते है। कबूतर हमेशा जोडी बनकर रहते है । वे अनाज के दाने खाते है । कबूतर बहुत सुन्दर होते है । प्राचीन काल मे राजा लोग कबूतरो के द्वारा पत्र भेजते थे । कबूतर को शॉति का प्रतीक मानते है । बडे बडे सम्मेलनो के प्रारभ मे हजारो कबूतर आकाश मे उडा देते है ।

तोता तोता सुन्दर पक्षी है । इसका रग हरा ता है । लेकिन चोच का रग लाल होता है । तोते प्रकार के फल और अनाज खाते है । लोग तोता

पालते है । उनको पिजडो मे रखते है और बोलना सिखाते है । प्राचीन काल की राजकुमारियाँ तोते पालती थी । तोते पेड के खोकलो मे या घरो की सुराखो मे रहती है ।

मुर्गी पालतू पक्षियो मे मुर्गी मुख्य है । मुर्गी अनाज, फल, तरकारी, कीडे मकोडे खाती है । मासाहारी लोग मुर्गी का मास खाते है । मुर्गी के अडो मे 'ए' और 'डी' विटामिन होते है । मुर्गे प्रातःकाल के समय जोर से बागाता है । कुछ लोग मुर्गे लडाते है । मुर्गो को लडाना एक प्रकार का जुआ है । जो मुर्गे जीतता उसका मालिक बहुत पैसा पाता है । भेट मे हार हुये मुर्गे को भी पाता है ।

अर्थ · कौआ – కాకి. कबूतर – పావురము. मुर्गी – కోడి. अडे – గుడ్లు. मुर्गी लडाना – కోడిపందెములు. मालिक – యజమాని. तोता – చిలుక. खोखला – చెట్టుతొర్ర. सुराख – రంధ్రములు

38. कक्षा

मेरा नाम सुधीर है । मै आठवी कक्षा पढता हूँ। हमारी कक्षा मे चालीस विद्यार्थी पढते है । कक्षा मे तीस लडके और दस लडकियाँ है । कक्षा मे कुरसी, मेज और काला तख्ता है । छात्रो को बैठने केलिए बेंच है । दीवारो पर गाधीजी, नेहरूजी, सुभाष चद्र बोस और इदिरा गाधी के चित्र है । प्रकाशम पतुलु और पोट्टि श्रीरामुलू के चित्र भी है । दिवारो पर आन्ध्र प्रदेश, भारत और ससार के नकशे है । अध्यापक हमको पाठ पढाते है। वे काले तख्ते पर चॉक (खडिया) से पाठ और गणित समझाता है । कभी कभी नवेश दिखाते है । प्रयोगशाला मे प्रयोग दिखाते है । हम शाम को

मैदान मे खेलते है । हमारे अध्यापक हमे बहुत प्यार करते है । हमे अपने पुत्रों के समान देखते है । हम भी अपने अध्यापकों का आदर करते है । उनके उपदेशो का पालन करते है ।

39. पाठशाला

यह एक उन्नत पाठशाला है । इसका नाम जिला प्रजा परिषत् उन्नत पाठशाला है । पाठशाला का भवन बहुत सुन्दर और विशाल है ।

पाठशाला मे छटवी कक्षा से दसवीकक्षा तक है । यहाँ कुल पाँच सौ लडके पढते है । पाठशाला मे दस कमरे और दो प्रयोगशालाये है । पाठशाला के सामने एक छोटा बगीचा है । पाठशाला के पीछे एक बडा मैदान है । लडके मैदान मे फूटबाल, हाकी, क्रिकेट, बैटमिटन, वालीबाल, कबड्डी, खो–खो वगैरह खेल खेलते है । दौड का अभ्यास भी करते है । पाठशाला मे भौतिक शास्त्र और जीव शास्त्र की अलग अलग प्रयोगशालाये है। पाठशाला मे पद्रह अध्यापक है । अध्यापक हमको तेलुगु, हिन्दी, अंग्रेजी, गणित, भूगोल, इतिहास और विज्ञान पढाते है। व्यायाम और खेल भी सिखाते है । स्कूल के सब लडके मिल जुल कर स्नेह भाव से रहते है । वे पढाई के साथ स्कूल के अन्य कार्याक्रमो मे भी भाग लेते है । वार्षिकोत्सव के समय नाटक, वक्तृता, निबन्ध लेखन, चित्र लेखन, गाना आदि प्रतीयोगिताओ मे भाग लेते है । पाठशाला चरित्र निर्माण का जन्म स्थान है । पाठशाला एक मंदिर है तो विद्यार्थी देवता है।

अर्थ दोड धूप – పరుగెత్తుట మొ॥. इतिहास – చరిత్ర. ?खाना – నేర్పుట. प्रतियोगिता – పోటీ. चरित्र – శీలము. ?र – దేవాలయము

40. बाजार (संवाद)

सुधीर पिताजी । आप कहाँ जाते है ? मै भी आपके साथ आऊँगा ।

नारायणराव बेटा । मे बाजार जाता हूँ ।अच्छा तुम भी मेरे साथ आओ । साथ एक थैली लाओ ।

सुधीर · अच्छा पिताजी । जल्दी आता हूँ। (बाजार मे)

सुधीर · पिताजी । वहाँ पर अधिक भीड है । क्यो ?

नारायण : बेटा । वह बाजार है । वहाँ तरह तरह की वस्तुये बेचते है । ग्राहक बडी सख्या मे आते है । अपने लिये आवश्यक वस्तुये खरीदकर जाते हैं ।

सुधीर . माताजी ने तरकारियाँ लाने को कहा। हम पहले तरकारियाँ खरीद लेगे ।

नारायण : अच्छा! हम पहले सब्जी मडी जायेगे। हमारे लिये मटर, टमाटर, बैगन, आलू, भिडी, शलगम, तुरई और गोभी खरीदेगे।

सुधीर · माताजी ने प्याज और साग भाजी लाने को कहा

नारायणराव अनको भी खरीद लेगे । उनके साथ चटनी केलिये एक नारियल भी खरीद लेगे। आजकल नारियल बहुत महगे है । एक नारियल का दाम पाच रूपये है ।

सुधीर : पिताजी। हम कुछ फल भी खरीद लेगे। वहाँ पर फलो. की दुकान है ।

नारायणराव : हाँ बेटा। वहॉ जाकर आम, केले और अगूर खरीदेगे ।

सुधीर · किराने की दूकाने अगले बाजार में है। हम वहॉ पर जाकर साबुन, दाल, इमली, हल्दी, लाला मिर्च और गूड खरिदेगे ।

सुधीर पिताजी। कपडो की दुकाने कहाँ है ।

नारायणराव कपडो की दूकाने उत्तर दिशा के बाजार मे है । वहाँ पर सब प्रकार के कपडे मिलते है । कुरते, कमीज, सलवार, पतलून के तैयार कपडे (रेडी मेड) मिलते है ।

सुधीर : पिताजी मुझे प्यास लगती है ।

नारायणराव . अच्छा! चलो ! उस दुकान मे शरबत पीकर घर चलेगे ।

सुधीर . बहुत अच्छा ! पिताजी, मै ने आज बाजार और सब्जी मडी की अनेक बाते सीख ली । आपको धन्यवाद।

अर्थ : मटर – బఠాణీలు, टमाटर –టమేటాలు बैगन –వంకాయలు, आलू – ఉర్లగడ్డలు, गोभी –కాబేజి, शयगम – ఒకరకం దుంప, तुरई – బీరకాయ, प्यास – దప్పిక, प्याज – ఉల్లిపాయలు, नारियल – కొబ్బరికాయ , दाम – వెల, अगूर – ద్రాక్ష, साबुन – సబ్బు, दाल – పప్పు, इमली – చింతపండు, हलदी – పసుపు

41. डाकघर

मालती : माँ ! डाकिया खत दे गया है । यह खत कहाँ से आया है ?

सावित्री बेटी ! खत दिल्ली से आया है । तुम्हारे मामा ने लिखा है । (पत्र पढकर) मामा को मेरा खत मिला । वे पद्रह तारिख को विजयवाडा आनेवाले है ।

मालती : माँ ! हमारा खत मामाजी को कैसे मिला? मामा का खत यहाँ तक कैसे आया? क्या, कोई आदमी दिल्ली से विजयवाडा आया है ?

सावित्री : नही बेटी ! दिल्ली से कोई नही आया। मामा ने पत्र लिखा । उसे डाक-पेटं मे डाला ।डाक पेटी लाल रग की होतं है । दो राहें और चौराहे पर डाक पेट रखी जाती है । डाक विभाग का नौकर डाक पोटी के खत डाक-घर ले जाता है। डाक घर मे कर्मचारी और डाक बावू रहते है । वे पत्रों पर मुहर लगाते हैं। उनको थैलो मे रखकर देश के विविथ प्रान्तो को भेजते है । विजयवाडा के सभी पत्र रेल के द्वारा आये है । यहाँ पर डाक वावू पत्र अलग करते हैं । डाक घर से डाकिया हमारा पत्र लाया है ।

मालती   मॉ। खत विदेशे को कैसे भेजे जाते है?

सावित्री   विदेशो को खत हवाई जहाज और जहाज व्दारा भेजे जाते है।

मालती :   मॉ, क्या डाक से पैसा भी भेज सकते है?

सावित्री :   हॉ, धनादेश (मनी आर्डर) के जरिये पैसा भी भेजते है। हम यहॉ डाक घर मे पैसा भरते है। फारम पर पाने वाले का पता लिखते है। डाक वाले उस पते के अनुसार जाकर धन देते है।

मालति   डाक व्दरा पार्सल वगैरह भी भेज सकते है। बीमा करके कीमती वस्तुये भी भेज सकते है। डाक विभाग हमारे लिये बहुत ही उपयोगी है। उसमे तार (टेलिग्राम) और दूर वाणी (टेलिफोन) का इतजाम भी होता है। तार के व्दारा हम जरूरी समाचार तुरत भेज सकते है। दूरवाणी व्दारा मित्रो से, बन्धूओ से और अधिकारियो से खुद बात कर सकते है।

मालती :   धन्यवाद मा। आज मै ने तुमसे डाक-घर के वारे मे अनेक बाते जान ली। अगली बार मामाजी को खत मै लिखूगी।

सावित्री   अच्छा। तुम ही लिखो।

अर्थ .   डाकिया-తపాల బంట్రోతు (Post Man), खत-पत्र - జాబు इतजाम - ఏర్పాటు, दो राहा - రెండురోడ్లకూడలి, चौराहा - నాలుగురోడ్లకూడలి, हवाई जहाज - విమానము, जहाज - ఓడ, कीमती - ఖరీదైన, अगली बार - ఈసారి, खुद - స్వయముగా

42. कृष्णा नदी

कृष्णा नदी दक्षिण भारत की एक प्रसिद्ध नदी है। यह बडी पवित्र नदी मानी जाती है। इसका जन्म महाराष्ट राज्य क्रे महाबलेश्वर के पास हूआ था । थह महाराष्ट्र, और कनटिक राज्ये से होकर महबूबनगर जिले मे आन्ध्र प्रदेश मे प्रवेश करती है। कृष्ण जिले के हसलदीवि के निकट समुद्र मे प्रवेश करती हैं।

तुगभद्रा, दिडि, मूसि, पालेरू क्रष्ण की उपनदियाँ है। क्रष्णा नदी प्रचीन काल से आज तक आन्ध्र के जन जीवन से निकट सम्बन्ध रखती है। इसके किनारे पर श्रीशौलम, विजयवाडा, अमरावती, विजयपुरि जैसे प्रसिद्ध स्थान हैं। श्रीशौलम का बाध बिजली उत्पन्न करने मे, नगार्जुन सागर बाघ सिचाई के लिये विश्व विख्यात है। अमरावति और विजयपुरि प्रसिद्ध बौद्ध विहार थे। धान्यकटक प्रचीन आन्ध्र राज्य की राजधानी थी। नागार्ज्रुन कोडा पर आचार्य नागार्जुन रहते थे। विजयवाडा के इन्द्रकीलाद्रि पर देवी कनकदुर्गा का प्रसिद्ध मदिर है। विजयवाडा के पास ही प्रकाशम बराज नाम से एक बाध है। इससे लाखो एकड भूमि को पानी मिलता है। खेत उपजाऊ बनते है। कृष्णा नदी आन्ध्र प्रदेश को सुख सपन्न बनाती है। उसके किनारे पर कोडपल्लि, कूचिपूडि, जैसे प्रसिद्ध गाँव भी है। बारह वर्ष मे एक वार कृष्णवेणि पुष्कर मनाते हैं। लाखो लोग इस पवित्र नदी मे स्नान करके अपने को धन्य मानते है। १९९२ मे कृष्णा नदी के पुष्कर मनाये गये।

अर्थ : बाध – ఆనకట్ట, उपजाऊ – సారవంతము

43. हमारा झंडा

हमारा देश भारत है। भारत का राष्टीय झडा तिरग झडा है। इसमे तीन रग है। वे है केसरिया, सफेद और हरा। झडे के ऊपर केसीरया रग त्याग औरनीये बरारग है। रग है। बीच मे सफेद और विरता का सूचक है। सफेद रग शाति तथा अहिसा का सूचक है। हरा रग सौभाग्य और सहकारिता का सूचक है। अशोक चक्र धर्म और न्याय का प्रतीक है। चक्र की चौंवीस छडियॉ चौबीस घटो के प्रतीक है आन्ध्र प्रदेश के पिगलि वेकय्या ने झडे का नमूना तैयार किया । कांग्रेस ने इसे राष्ट्रीय झडे के रूप मे स्वीकार किया। पहले झडे के बीच चरखे का चिहून होता था। बाद मे उसके स्थान मे अशोक का धर्म चक्र अकित किया गया। सम्राट अशोक विश्व विख्यात सम्राट थे। उन्होन बौद्द धर्म स्वीकार किया । सारे भारत मे और आसपास के कई देशो मे बौद्द धर्म का प्रचार कराया । तिरगा झडा 15 आगस्त,26 जनवरी और अन्य प्रमुख प्रसगो मे फहराया जाता है। हमे तिरगे झडे का आदर करना चाहिये।

र्थ केसरिया–కాషాయరంగు, सफेद–తెల్లని, हरा–ఆకుపచ్చ, चौबीस–ఇరవై నాలుగు, प्रतीक–సూచన, आसपास–చుట్టు ప్రక్కల, फहना–ఎగురవేయుట

44. गांधीजी

“भारत मे कई सत और महापुरूष पैदा हुये। बीसवि सदी के महापुरूषो मे गॉधीजी प्रमुख है। गाधीजी का पूरा

नाम मोहनदास करमचद गाधी है। वे गुजरात राज्य के पोरवदर मे 2 अक्तूवर 1869 को पैदा हुये। उनके पिता का नाम करमचद था और माता का नाम पुतलीवाई। छोटी उम्र मे ही गाधीजी की शादी कस्तूरवा से हुयी। कस्तूरवा एक साध्वी और आदर्श पत्नी थी।

गाधीजी इगलड गये और वरिस्टर वनकर आये। वे कुछ साल केलिये दक्षिण आफ्रिका मे रहे। वहाँ रहते समय वहाँ के भारतीयो की दीन दशा सुधारने केलिये आदोलन चलाया। 1916 मे वे भारत लौटे।

गाधीजी काग्रेस सस्था मे भारती हुये। उन्होने भारत को स्वतत्र वनाने केलिये अनेक सत्याग्रह चलाये। अनेक आदोलन चलाये। असहयोग आदोलन, व्यक्ति सथ्याग्रह, नमक सत्याग्रह और भारत छोडो आन्दोलन उनमे प्रमुख है।

गाधीजी ने सारे देश वासियो मे देश प्रेम जगाया। सभी नेताओ को एक मार्ग पर चलाया सत्य और अहिसा को हथियार बनाकर आन्दोलन चलाये।

गांधी जी ने देश के लिये अपना तन, मन, धन लगाया। दिन रात परिश्रम किया। कई वार जेल गये। उपवास किये। जन जन के दिलो मे स्वतत्रता की इच्छा जगायी। उनके अथक आदोलन के फल स्वरूप भारत 15 अगस्त 1947 को आजाद हूआ।

गाधीजी वडे त्यागी थे। उन्होने अपना सारा जीवन देश सेवा केलिये अर्पित किया। उन्होने सादगी, हरिजन उद्दार, खादी प्रचार, हिन्दी प्रचार, कुटीर उधोग, गो सेवा

आदि रचनात्मक कार्यक्रमो पर भी जोर दिया। वे देश की सर्वतोमुखी उन्नति चाहते थे। 30 जनवरी 1948 के दिन वे गोली से मारे गये। गाधीजी हमारे देश की बडी विभूति है। उनका जीवन आदर्श और अनुकरणीय है।

अर्थः कुटीर उद्योग–కుటీర పరిశ్రములు, विभूति– మహాపురుషుడు

4 5. अच्छी सबक

धनगुप्त और विष्णुगुप्त दोनो मित्र थे। दोनो एक शहर मे रहते थे। दोनो व्यापारी थे। उनमे धनगुप्त सच्चा था और विष्णुगुत्त कपटी।

एक बार धनगुप्त तीर्थयात्रा करने निकला। जाने से पहले वह विष्णुगुप्त के पास जाकर बोला "प्यारे दोस्त! मै दक्षिण देश की यात्रा करने जाता हूँ। मेरे पास दस मन लोहा है। उसे तुम्हार घर मे रखूँगा। यात्रा से लौटने के बाद तुमसे ले लूँगा । विष्णुगुप्त अपने मित्र की प्रार्थना मान गया ।

छ. महीने बीत गये। धनगुप्त तीर्थ यात्रा से लौट आया। वह विष्णुगुप्त के पास जाकर अपना लोहा मागने लगा तो उसने बडी चिता के साथ कहा–" भाई! हमारे घर मे चूहे अधिक है वे तुम्हारा सारा लोहा खा गये। यह सुनकर धनगुप्त समझ गया कि विष्णुगुप्त झूठ बोल रहा है। वह चुपचाप घर चला गया।

दो महीने बीत गये। एक दिन धनगुप्त विष्णुगुप्त के घर पर आया । तब विनणुगुप्त का बेटा बेरा के लिये जिद कर रहा था। धनगुप्त उसे साथ लेकर बेर

खरिदने गया । उसने बालक को एक स्थान मे छिपाया ।. एक घटे के बाद वह विष्णुगुप्त के पास आकर रोने लगा । कारण पूछने पर उसने कहा - घर आते वक्त एक चील तुम्हारे बेटे को उठा ले गयी। यह बात सुनकर विष्णुगुप्त आग बबूला हो गया।

यह मामला काजी तक गया। काजी समझ गये कि विष्णुगुप्त कपटी है। उसने धनगुप्त को उसका लोहा दिलाया और विष्णुगुप्त को उसका बेटा ।

अर्थ : लोहा - ఇనుము, निकला - బయలుదేరెను, मन - మణుగుబరువు, मान गया - అంగీకరించెను, सारा - మొత్తము. समझ गया - గ్రహించెను, चुपचाप - మౌనముగా, जिद - మొండి, छिपाया - దాచెను, मामला - విషయము, సందర్భము, आग बबूला होना - ఎక్కువకోపపడుట, काजी - న్యాయాధిపతి, बेर - రేగు పండ్లు, चील - గ్రద్ద

विराम चिहन : విరామ చిహ్నములు

మనము మాట్లాడునపుడు ఏకబిగిన మాట్లాడము సమయసందర్భాలను బట్టి ఆగుతూ, భావానికి అనుగుణంగా మాట్లాడుతాము. అప్పుడే మనం చెప్పిన విషయం ఎదుటి వారికి అర్థం అవుతుంది. అలాగే వ్రాయునప్పుడు కూడ విషయాన్ని, భావాన్ని, సందార్భాన్ని అనుసరించి కొన్ని విరామచిహ్నములను వ్రాస్తాము. వాటిని బట్టి చదివేవారు విషయాన్ని స్పష్టంగా అర్థం చేసికోగలుగుతారు హిందీ భాషలో వుపయోగింపబడుతున్న విరామ చిహ్నములు క్రింద యివ్వబడినవి:

1. अल्प विराम (कामा) 2. अर्ध विराम (सेमि कोलन),

3 अपूर्ण विराम (कोलन) 4 पूर्ण विराम ।

5 प्रश्न बोधक ? 6. विस्मयादि बोधक !

7 निर्देशक (डैश) 8. योजक (हाइफन) –

9. कोष्ठ (ब्रैकेट) ( ) 10. उद्दरण चिहन " "

11. लाधव जिहन

उदा:

डॉक्टर, मिस्टर, तारीख, पडित, शब्दो के लिये. डा मि ता प.

परिशिष्ट : అనుబంధము

1. गिनती: అంట్లు

1	एक	13	तेरह	25	पच्चीस
2	दो	14	चौदह	26	छब्बीस
3	तीन	15	पन्द्रह	27	सत्ताईस
4	चार	16	सोलह	28	अट्ठाईस
5	पाँच	17	सत्रह	29	उनतीस
6	छ	18	अठारह	30	तीस
7	सात	19	उन्नीस	31	इकत्तीस
8	आठ	20	बीस	32	बत्तीस
9	नौ	21	इक्कीस	33	तैतीस
10	दस	22	बाईस	34	चौंतीस
11	ग्यारह	23	तेईस	35	पौंतीस
12	बारह	24	चौबीस	36	छत्तीस
				37	सैतीस

38 अडतीस
39 उनचालीस
40 चालीस
41 इकतालिस
42 वयालीस
43 ततालीस
44 चवालीस
45 पतालीस
46 छियालीस
47 सेतालीस
48 अडतालीस
49 उनचास
50 पचास
51 इक्कावन
52 वावन
53 तिरपन
54 चौंवन
55 पचपन
56 छप्पन
57 सत्तावन
58 अट्ठावन
59 उनसठ
60 साठ
61 इकसठ

62 वासठ
63 तिरसठ
64 चौंसठ
65 पैंसठ
66 छिया
67 स
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80 अस्सी
81 इक्यासी
82 बयासी
83 तिरासी
84 चौरासी
85 पचासी

86 छियासी
87 सत्तसी
88 अ
89 न

10,000 दस हजार
1,00,000 एक लाख
1,00,00,000 एककरोड

भिन्न (भाग) భిన్నములు

1/4 पाव, चौयाई 1 1/4 सवा 2 1/4 सवा दो
3 1/4 सवा तीन 4 1/4 सवा चार 1/2आधा,एकबटे दो

1 1/2 डेढ 2 1/2 ढाई,अढाई 3 1/2 साढे तीन
4 1/2 साढे चार 3/4 पौन 1 3/4 पौन दो
2 3/4 पौन तीन3 3/4 पौन चार 4 3/4 पौन पाच

नोट सवा, साढे (చేర్చబడినపుడు వున్న అంకె కంటె ఎక్కువ అని తెలియచేయును.

पौन శబ్దము యిచ్చిన సంఖ్య కంటె ఒకటి తక్కువ అని తెలియజేయును

2. हफते के दिन : వారములు

रविवार, इतवार ఆదివారము
सोमवार, पीर : సోమవారము
मगलवार · మంగళవారము
बुधवार బుధవారము
गुरूवार, बृहस्पतिवार, जुमेरात గురువారము
शुक्रवार, जुमा · శుక్రవారము
शनिवार, शनीचार శనివారము

3: अंग्रेजी महीने : ఇంగ్లీషు నెలలు

ानवरी	· జనవరి	मई	మే	सितम्बर	సెప్టెంబరు
फरवरी:	ఫిబ్రవరి	जून	జూన్	अक्तूबर ·	అక్టోబరు
मार्च	మార్చి	जुलई ·	జులై	नवमबर ·	నవంబరు
अप्रैल ·	ఏప్రిల్	अगस्त	·ఆగష్టు	दिसम्बर ·	డిశంబరు

4. तेलुगु के महीने : తెలుగు నెలలు

चैत्र, चैत	చైత్రమాసము	वैशाख	వైశాఖమాసము
ज्येष्ठ,जेठ	జ్యేష్ఠమాసము	आषाड आसाढ़	ఆషాఢమాసము
श्रावन,सावन	శ్రావణమాసము	भाद्रापद, भादों	భాద్రపదము
आश्विन,कुँआर	ఆశ్వయుజము	कार्तिक,कातिक	కార్తీకము
मार्गशीष,अगहन	మార్గశిరము	पौष,पूस	పుష్యము
माघ, माह	మాఘము	फाल्गुन,फागुन	ఫాల్గుణము

5. कालमान : కాలమానము

पल,क्षण : క్షణము; सेकन्ड : సెకండు

मिनट,मिनिट :నిమిషము ; पहर : ఝూము(3 గంటలు)

घडी :ఘడియ (24 నిముషములు),घंटा : గంట

दिन : దినము,పగలు; रात,रात्रि : రాత్రి

सुबह,सबेरे : ఉదయము; दोपहर,दुपहर : మధ్యాహ్నము

सप्ताह,हफता : వారము,7 దినములు

पक्ष,पखवाश : పక్షము, 15 దినములు

शुल्क पक्ष : శుక్లపక్షము; कृष्ण पक्ष : కృష్ణపక్షము

महीना,मास నెల,మాసము; साबल,बरस,वर्ष : సంవత్సరమ

शताब्दी,सदी శతాబ్దము; युग . యుగము

6. दिशायें : దిక్కులు

पूर्व पूरब,मशरिक	తూర్పు	पश्चिम,मगरिब	పడమర
उत्तर	ఉత్తరము	दक्षिण,दक्खिन	దక్షిణము
दक्षिण–पुर्व	ఆగ్నేయము	दक्षिण–पश्चिम :	నైఋతి
उत्तर–पश्चिम	వాయవ్యము	उत्तर–पूर्व :	ఈశాన్యము
दायाँ,दाहिना	కుడి	बायाँ	ఎడమ

7. ऋतुएँ : ఋతువులు

वसत मौसिम, बहार : వసంత ఋతువు

ग्रीष्म, गर्मी : గ్రీష్మ ఋతువు

वर्षा बरसत : వర్ష ఋతువు

शारद, शीत, जाडा శరదృతువు

हेमत : హేమంత ఋతువు

शिशिर · శిశిర ఋతువు

8. रिस्तेदार : బంధువులు

माँ,माता– తల్లి	बाप,पिता– తండ్రి
भाई– సోదరుడు	बहिन– సోదరి
डकी,बेटी– కుమార్తె	लडका– కుమారుడు
ना– తల్లితండ్రి	नानी– తల్లితల్లి
दा– తండ్రి	दादी– తండ్రితల్లి
पति,मर्द– భర్త	स्त्री,पत्नी– భార్య
ससुर– మామ	सास– అత్త
दामाद,जमाई–అల్లుడు	भानजा– మేనల్లుడు
भानजी– మేనకోడలు	मामा– మేనమామ
मामी– మేనత్త	जेठ– భర్త జేష్ఠ సోదరుడు
देवर– భర్త తమ్ముడు	ननद– ఆడబిడ్డ
बहू– కోడలు	साला– బావమరిది
साली– భార్య చెల్లెలు	मौसी– తల్లి సోదరి
चाचा– పినతండ్రి	चाची– పినతల్లి
सौत– సవతి	सौतेली माँ– సవతి తల్లి
समधी– వియ్యంకుడు	समधिन– వియ్యపురాలు
बहनोई– సోదరి మగడు	भाभी– సోదరుని భార్య

भतीजा- సోదరుని పుత్రుడు	भतीजी- సోదరుని పుత్రిక
नातिन- కూతురు కుమార్తె	नाती- కూతురు కుమారుడు
पोता- కుమారుని కుమారుడు	पोती- కుమారుని కుమార్తె

9. शरीर के अग- శరీరావయవములు

मुख- ముఖము	मुँह- నోరు
नाक- ముక్కు	मूछ- మీసము
जीभ,जबान- నాలుక	जवडा- దవడ
सिर- తల	दाडी- గడ్డము
आख- కన్ను	पलक- కనురెప్ప
पपोटा- కనుబొమ్మ వెంట్రుక	भौ- కనుబొమ్మ
कान- చెవి	गाल- చెంప
माथा- నుదురు	खोपडी- పుర్రె
दाँत- దంతములు	मगज,दिमाग- మెదడు
बाल,केश- వెంట్రుకలు	गर्दन- మెడ
ओठ,होठ- పెదవి	हाथ- చెయ్యి
कलाई- మణికట్టు	हथेली- అరచెయ్యి
कधा- భుజము	बाह,बाजू- బాహువు
सीग- కొమ్ము	चमडा- చర్మము
बगल- చంక	जाँघ- తొడ
तलुआ- అరికాలు	एडी- మడమ
अगूठा- బొటనవ్రేలు	छाती - వక్షస్థలము
दिल,हृदय- హృదయము	कलेजा- గుండెకాయ
फेफडा- ఊపిరితిత్తి	ठठरी- అస్థిపంజరము
हडडी- ఎముక	पैर,टाग- కాలు

कमर- నడుము
नाफ- నాభి
नाडी, नब्ज- నాడి
गोश्त, मास- మాంసము
मन- మనస్సు
बगल- ప్రక్క
घूसा, मुट्ठी- పిడికిలి
नख, नाखून- గోరు
खुर- గిట్ట
मुरदा- మృతశరీరము
टखना- చీలమండ
पीठ- వీపు
शरीर, बदन, देह- శరీరము
उँगली- వ్రేలు
खून, लोहू- నెత్తురు
नाडी- నాడి
मन- మనస్సు
चूतड- పిరుదులు
थन- పొదుగు
अतडियाॅ- ప్రేగులు
पेट- పొట్ట
तिल्ली- ప్లీహము

10. जानवर और पक्षी :జంతువులు-పక్షులు

गाय- ఆవు
बैल- ఎద్దు
चूहा- ఎలుక
हाथी- ఏనుగు
खरगोश- కుందేలు
कुत्ता- కుక్క
कुतिया- ఆడకుక్క
बंदर- కోతి
ऊँट- ఒంటె
खच्चर- కంచరగాడిద
चीता- చిఱుతపులి
घोडा- గుఱ్ఱము
भैंस- గేద
गधा- గాడిద
गैंडा- ఖడ్గమృగము
भेड- గొఱ్ఱె
लोमडी- గుంటనక్క
कछुआ- తాబేలు
भेडिया- తోడేలు
बारहसिंगा- దుప్పి
गिलहरी- ఉడుత
मेढक- కప్ప
भालू रीछ- ఎలుగుబంటి
गीदड- నక్క

सुअर– పంది
साप– పాము
नेवला– ముంగిస
हिरन– లేడి
मगर,घडियाल– మొసలి
खटमल– నల్లి
गीध– రాబందు
मकखी– ఈగ
विच्छू– తేలు
चीटी– చీమ
कोयल– కోకిల
चील– గద్ద
उल्लू– గుడ్లగూబ
चिडिया– పక్షి
गौरेया– పిచ్చుక
तोता– చిలుక
हंस– హంస
मैना– మైనాపక్షి, గోరువంక

बिल्ली– పిల్లి
बाघ– పెద్దపులి
शेर, सिंह– సింహము
बकरा– మేక
घूस– పందికొక్కు
मच्छर– దోమ
मकडी– సాలీడు
चीलर– జోరీగ
छिपकली– బల్లి
कौआ– కాకి
मुर्गा– కోడిపుంజు
चमगीदड– గబ్బిలము
मोर– నెమలి
कबूतर– పావురము
बतख– బాతు
गीध– రాబందు
बगुला,बक– కొంగ
बुलबुल– బుల్‌బుల్ పక్షి

11. फल और तरकारियाँ : పండ్లు, కూరగాయలు

केला– అరటి
आलूबुखरा– అలుబకారా
अखरोट– అక్రోటు
जर्दालू– జలతారుపండు
तरबूज– తర్బూజాపండు

अनन्नास– అనాస
किसमिस– కిస్మిస్ పండు
अजीर– అత్తిపండు
अमरूद– జామపండు
अनार–దానిమ్మ పండు

अंगूर– ద్రాక్ష
नारंगी– నారింజ
नीबू– నిమ్మకాయ
जामुन– నేరేడు
कटहल– పనసపండు
खरबूज– పుచ్చకాయ
आम– మామిడికాయ
नाशपाती– బేరిపండు
शरीफा– సీతాఫలము
सेब– సీమరేగు
नारियल– కొబ్బరికాయ
बेर– రేగుపండు
पिस्ता– పిస్తాపండు
प्याज– ఉల్లిపాయ
गोभी– క్యాబేజి
फूल गोभी– కాలిఫ్లవర్
सेम– చిక్కుడు
कुम्हडा–గుమ్మడికాయ
खीरा– దోసకాయ
आलू– బంగాళదుంప
मटर– బఠాణీలు
चुकंदर– బీట్‌రూట్
भिंडी– బెండకాయ
मूली– ముల్లంగి
बेंगन– వంకాయ
करेला– కాకరకాయ
तुरई– బీరకాయ
लौकी– సొరకాయ
हरीमिर्च– పచ్చిమిరపకాయలు
टमाट– టొమాటా

12. अनाज . ధాన్యములు

धान– వడ్లు
चावल– బియ్యము
गेहूँ– గోధుమలు
बाजरा– సజ్జలు
जौ– యవలు.బార్లీ
तिल– నువ్వులు
ज्वार– జొన్నలు
अरहर– కందులు
उड़द– మినుములు
मूंग– పెసలు

13. खाने की चीजे : ఖాద్య పదార్థములు

भात–అన్నము
साग– కూర
दही– పెరుగు
खाना– అన్నము

पकवान– పిండివంటలు

मछली– చేప

घी– నెయ్యి

नमक– ఉప్పు

दारू, शराब– సారాయి

रोटी– రొట్టె

मट्ठा, छाट– మజ్జిగ

शहद– తేనె

शक्कर, चीनी– పంచదార

चाय– తేనీరు

मुरब्बा– లేహ్యము

मैदा– మైదాపిండి

मिश्री– పంచదార

दूध– పాలు

मक्खन– వెన్న

किसमिस– ఎండుద్రాక్ష

मास, गोस्त– మాంసము

खीर– పరమాన్నము

दाल– పప్పు

आटा– పిండి

मिठाई– మిఠాయి

शरबत– పానీయము

14. कुछ लोकोक्तियाँ : కొన్ని సామెతలు

(తెలుగులో సమానార్థకములు)

1. कढाई से निकला चूल्हे — పెనం మీద నుండి పొయ్యిలో పడినట్లు
2. कभी नाव गाडी पर, कभी गाडी नाव पर — బండ్లు ఓడలును ఓడలు బండ్లును అయినట్లు
3. करेगा सो भरेगा — చేసికొన్నవారికి చేసికొన్నంత
4. कहाँ राजा भोज कहाँ गंगू तेली — నక్క ఎక్కడ నాగలోకమెక్కడ ?
5. काला अक्षर भौंस बराबर — విద్యలేనివాడు వింత పశువు
6. खरबूजे को देख कर खरबूजा रंग बदलता है — పులిని చూపి నక్క వాత పెట్టుకొన్నట్టు

7 गगा गये गगादास, जमुना गये जमनादास
ఏరోటికి ఆ పదం పాడినట్లు

8. गागर मे सागर भरना బిందువులో సింధువును
ఇముడ్చుట.

9. घर की मुरगी दाल बराबर · పెరటి చెట్టు మందుకాదు.

10. घोषी का कुत्त न घर का, न घाट का ·
రెంటికి చెడిన రేవడి.

11 नीम हकीम जान का खतरा నీచేతి మాత్ర
వైకుంఠయాత్ర

12 जैसी करनी वैसी भरनी చేసికొన్నమాడికి చేసికొన్నంత
దక్కుతుంది.

13. जिसकी लाठी उसकी भैस . కర్రగలవానిదే గొర్రె

14. चोर की दाढी मे तिनका · గుమ్మడికాయ దొంగ
అంటే భుజాలు తడుముకున్నట్లు.

15. नाच न जाने आँगन टेढा . ఆడలేక మద్దెల తోడు
అన్నట్లు

16. दूर के ढोल सुहावने . దూరపు కొండలు నునుపు

17. पहले आत्मा, फिर परमात्मा . మొదట యింట్లో
దీపం వెలిగించి తర్వాత గుడిలో వెలిగించు

18. हाथ कगन को आरसी क्या ముంజేతి
కంకణమున కద్దమేల

19. ऊँची दूकान फीका पकवान . పేరు గొప్ప ఊరు
దిబ్బ

20 अब पछताये होत क्या, जब चिडिया चुग गई
खेत గత జల సేతుబంధనము

15. एक शब्द में लिखना

1. नगरो मे रहनेवाले मनुष्य ------ नागरिक
2. गीत गानेवाला ------- गायक
3. पठने के लिए पुस्तके रखने का स्थान --- पुस्तकालय
4. जो मॅदिर मे पूजा सम्बधी कार्य करता है ----- पुजारी
5. जो देख नही सकता ------ अन्धा
6. जो खूब परिश्रम करता है----- परीक्षिमी
7. जो सत्य बोलता है------- सत्यवादी
8. विध्या पाने की इच्छा रखने वाला----विदयाथं
9. जो खेती का काम करता है------- किसान
10. दूसरो को दान देनेवाला ------ दानी
11. किसी की गुलामी करनेवाला ----- गुलाम
12. जो हिंसा नही करता ----- अहिंसक
13. पाठ पढाने वाला --------- अध्यापक
14. घोडे पर सवारी करनेवाला ---- घुडसवार
15. कविता करने वाला ------- कवि
16. नौकरी करनेवाला ---- कर्मचारी
17. उपन्यास लिखनेवाला ------- उपन्यासकार
18. कहानी लिखनेवाला ------ कहानीकार
19. हिसा करनेवाला --------- हिंसक
20. धोखा देनेवाला ------ धोखेबाज
21. दूसरो पर दया करनेवाला ------ दयालू
22. प्रेम करनेवाला पुरूष ----- प्रेमी

23 प्रेम करनेवाली स्त्री ---------प्रेयसी, प्रेमिका

24. दूसरो को शिक्ष देनेवाला -------शिक्षक

25. उपदेश देनेवाला --------- उपदेशक

26. जो अनेक विषय जानता है ---- पडित

27 जो अधिक ज्ञान रखता है ----- ज्ञाना

28. जिसे अधिक जमीन होती है वह ------ जमीदार

29. पिता से मिलनेवाला सपत्ति ----विरासत, बपौती

30. दूसरो का उपकार करनेवाला ---- परोपकारी

31. जो सुन नही सकता ------- बहरा

32. जो चल नही सकता ------ लगडा

33 जो लडकी अविवाहित है, वह ----- कन्या, कुमारी

34 जो स्वेच्छा के साथ जीवन बिताता है ---- स्वेच्छाचारी

35. पुराणो से सम्बधि विषय ----- पौरणिक

36 सहयोग न देना ---- असहयोग

37. सलाह देनेवाला ----------- सलाहकार

38 जो बोल नही सकता ----- गूँगा

39. एक अकवाला नाटक ------- एकको

40 मार्ग दिखानेवाला ------- मार्गदर्शक

41. सहायता करनेवाला ------ सहायक

42 दूसरो को हानि पहूँचने के लिए किया जाने–वाला गुप्त प्रयत्न ---- षडयंत्र

43. अधिक डरनेवाला ------ डरपोक

44. साहस दिखानेवाला ------ साहसी

45. पहरा देनेवाला --------- पहनेदार

46. जिससे अधकि बल हो, वह ------ बलवान, मजबूत

47. जिसमे बल नही है, वह ---- निर्बल

48. चित्र की रचना करनेवाला -----चित्रकार

49. कपट व्यवहार करनेवाला ------चित्रकार

50. गाडी चलानेवाला ------ गाडीवान, गाडीवाला

51. जो नही मरता वह ------ अमर

52. बहुत समय तक जीवित रहनेवाला ------- चिरजीव

53. शिकार खेलनेवाला -------शिकारी

54. जो घमड करता है वह ------घमडी

55. इतिहास से सम्बधित ---- ऐतिहासिक

56. पैसा कम खर्च करनेवाला ------- कजूस

57. भिक्षा मागनेवाल -------भिक्षुक, भिखारी

58. भिक्षा मागनेवाला स्त्री ----- भिखारिन

59 पाठ पढानेवाला -------अध्यापक

60. सोने के आभूषण बनानेवाला ------- सुनार

61. लोहे की चीजे बनानेवाला ------ लुहार

62. कपडे बुननेवाला ------ जुलाह, बुनकर

63 मिट्टी के बरतन बनानेवाला ------ कुम्हार

64 मन हरनेवाला ------ मनोहर

65. अधिक शराब पीनेवाला ------- शराबी, पियक्कड

66. अकसर कुपित होनेवाला ----क्रोधी

67 जिसमे अधिक लालच है वह ------ लालची

68. कूली (मजदूरी) करनेवाला ----- मजदूर

69. यात्रा करनेवाला --------- यात्री

70. जो दु:ख मे है वह --------- दुखी

71. जिसका कोई अत नही है, वह ----अनत

72. जिसका कोई नाम नही है, वह ----अनाम

73. जो अच्छे गुण रखता है, वह ------ गुणवान, गुणी

74. सस्कृति से सम्बधित------सास्कृतिक

75. अधिक स्वार्थ की चिता रखने वाला -----स्वार्थी

76. जो ईशवर को नही मानता है वह ------ नास्तिक

77. जो ईस्वर को मानता है वह ------ आस्तिक

78. विरह से व्याकुल पुरूष -------विरही

79. विरह से व्याकुल स्त्री -----विरहिणी

80. दूसरो का माल लूटनेवाला -------डाकु, लुटेरा

81. गुप्त रूप से दूसरो की चीजे ले जाने वाला ------ चोर

82 जिनकी तुलना नही कर सकते -----अतुलित

83. जो प्रशसा पात्र है ---- प्रशसनीय

84. भूत काल से सम्बन्धित --------- अतीत

85. निदा करनेवाला ------निदक

86. प्रशसा करनेवाला ------प्रशसक

87. सुधार के कार्य करनेवाला ------सुधारक

88. दूसरो को हत्या करनेवाला ----हत्यारा

89. हित चाहनेवाला ---------हितचितक

90. देश या समाज के लिए प्राण अर्पण करनेवाला ----शहीद

91. जिस मे अधिक पराक्रम हो, वह ------ पराक्रमी

92. जो कोई काम नही करता ------बेकार, बेकाम

93. समय को व्यर्थ गँवानेवाला ------सुस्त

94 वुरा आचरण करनेवाला -----पतित
95 नीति से सम्वन्धित ----- नैतिक
96. जा पहले कभी नही हुआ हो --- अपूर्व

1. भिन भिन अर्थ वाले शब्द :

భిన్న భిన్న అర్థములు గల మాటలు

1. मगर इस तालाव मे दो मगर है। (पानी मे रहने वाला एक जानवर, మొసలి)
मै कालेज मे पढना चाहता हू मगर मेरे पिताजी नही मानते है. (लेकिन, కాని)

2. दो पेड पर दो कबूतर बैठे है (सख्य) वाचक शब्द, రెండు)
मुझे एक कलम दो (देना क्रिया का विधिवाचक रूप, ఇమ్ము)

3. पर · बेच पर किताब है (ऊपर, పైన. మీద)
पक्षी के दो पर होते है (पख, రెక్కలు)

4. डाल : पेड की डाल पर बदर है (डाली, కొమ్మ)
सिपाही ने चार शतृओं को मार डाला। (काम पूरा कर देना, చంపివేయుట, చేసివేయుట...)

5. जल : कल हमारे गाव मे सौ घर जल गये, (जल जाना, కాలిపోవుట)
इस नदी का जल बहुत साफ है (पानी, నీరు)

6. की राम की पत्नी सीता है (षष्टि विभक्त, యొక్క)
तुमने ऐसी हानि क्यो की? ('कर' धानु, का भूतकाल, చేయుట)

7. भूल   उसकी भूल माफ कीजिये (गलती, పొరపాటు, తప్పు)
मै कलम लाना भूल गया (भूल जाना, మరచిపోవుట)

8. कि   पिताजी ने कहा कि आज रात को जरूर पानी बरसेगा (योजक, అని)
तुम मेरे साथ आओगे कि नही (या, లేక)
उसका भाई इसलिये नही आया कि वह बीमार है (क्योकि, ఎందుకనగా)

9. मान : कवि का मान सब देशो मे होता है। (आदर, గౌరవము)
मेरे भाई को तौल का मान नही आता (परिमान, పరిమాణము)

10. और . सीता और गीता सिनेमा जाती है। (तथा, మరియు)
हमको और दो लीटर दूध चाहिए. (अधिक, ఇంకా)

11. जी · रगाराव जी बडे पडित है (आदरसूचक, గారు)
आज उसका जी अच्छा नही है (मन, మనస్సు)

12. बदर . बबई का बदर बहुत बडा है। (बदरगाह, రేవుపట్టణము)
बदर पेडो पर रहते है एक जानवर , కోతి)

13. कर : हम कर जोडकर भगवान की वन्दना करते है (हाथ, చేతులు)
मेरे मामाजी दस हजार रूपये कर चुकाते है। (लगान, పన్ను)

14. कल : कल मै उदकमडल जाऊँगा (आनेवाला दिन, రేపు)
मेरा भाई ओगोल से आया (बीता हुआ दिन, నిన్న कल मे आटा पीसते है (यत्र, యంత్రము)

15. सोना . मेरे पिताजी रात के दस बजे सोते है। (सो जाना, నిద్రించుట)
सोना बहुत महगा है (स्वर्ण, బంగారము)

16 लाल माधवी लाल कपडे पसद करती है। (लाल रग, ఎర్రని)
हम सब भारत माता के लाल है (पुत्र, కుమారుడు)

17 तीर धनुष के सहारे तीर छोडते है (बाण, బాణము,
समुद्र के तीर कई लोग बैठे है (किनारा, ఒడ్డు)

18. पत्र मेरे मामाजी ने एक पत्र लिखा (खत, జాబు)
बरगद के पत्र चौडे होते है (पत्ते, ఆకులు)

19. काम आज का काम कल पर मत छोडो (कर्म, పని
शिवजी ने काम देव को भस्म कर डाला (कामदेव, మన్మధుడు)

20 काल . भूतकाल के छ· भेद हैं (समय, కాలము
काल के हाथ से राजा भी नही बच सकता (यमराज, యముడు, మృత్యువు)

21 मत जमीन पर मत बैठिये (निषेध वाचक, వద్దు) हम मत देकर ससद के सदस्य को चुनते है। (मतदान, ఓటు)

22. आम आम मीठा होता है (एक फल, మామిడిపండు)
हमारे देश के आम लोग गरीब है। (साधारण, సామాన్యమైన)

23 उत्तर . भारत के उत्तर मे हिमालय पर्वत है (उत्त दिशा, ఉత్తరదిక్కు)
मेरे प्रश्न का उत्तर लिखो (जवाब, జవాబు

24 भाग . उस लकडी के तीन भाग करो (टुकडे భాగము) सिपाही रणभूमि से भाग गया (भाग जाना, పారిపోవుట) शाम की जुलूस मे मै भी भाग लेना चाहता हूँ, (हिस्सा लेना, పాల్గొనుట)

17. विलोम शब्द

1 వ్యతిరేక అర్థమునిచ్చు పదములను "विलोम" शब्द అంటారు. ప్రాణివాచక శబ్దములు. గుణము. ఆకారము. స్థలము తెలిపే విశేషణాలు. క్రియలు వ్యతిరేక అర్థాలను కలిగి ఉంటాయి

2. స్త్రీ వాచక శబ్దములకు ई, इन, आइन, नी ప్రత్యయములు చివర వచ్చును కాని చాలా పదములు ప్రత్యేకముగా ఉండును

3 కొన్ని పదములకు ముందు अ, अन, बे, दूर, अ అను ఉపసర్గలు చేరును.

ఉదా

वडा	–	छोटा	काला	–	सफेद
कपट	–	निष्कपट	इज्जत	–	बेइज्जत
अमीर	–	गरीव	साक्षर	–	निरक्षर
आगे	–	पीछे	सदाचार	–	दुराचार
तेज	–	धीरे –धीरे	सोना	–	जागना
दिन	–	रात	बहुत	–	कुछ
अदर	–	बाहर	सत्य	–	असत्य
वीर	–	भीरू	ज्ञान	–	अज्ञान
पास	–	दूर	उठना	–	बैठना
अदर	–	बाहर	सवाल	–	जवाब
अच्छा	–	बुरा	मान	–	अपमान
सुख	–	दु:ख	आदि	–	अत
गरम	–	ठडा	भाई	–	बहन
यश	–	अपयश	सुर	–	असुर
ाचीन	–	नवीन	रोग	–	निरोग

या	–	पुराना	सज्जन	–	दुर्जन
ालिक	–	नौकर	सुन्दर	–	असुन्दर
ना	–	देना	रोंना	–	हँसना
	–	पर	गरम	–	ठडा
कलमद	–	बेवकूफ,मूर्ख	उँचा	–	नीचा
र्म	–	अधर्म	स्वतत्र	–	अस्वतत्र
पर	–	नीचे	आगे	–	पीछे
च	–	झूठ	सस्ता	–	महगा
भ	–	अशुभ	दिन	–	रात
ाला	–	सफेद	साहसी	–	डरपोक
न	–	व्देष	आना	–	जाना
ार्ग	–	नरक	आजाद	–	गुलाम
फ	–	गदा	अधकार	–	प्रकाश
ानदार	–	बेईमानदार	आदमी	–	औरत
रभ	–	अत	कीर्ती	–	अपकीर्ती

18. समान अर्थ वाले शब्द :సమానార్థకములు

ता	–	माँ	पशु	–	जानवर
ता	–	बाप	मरण	–	मौत मृत्यु
ाई	–	सहोदर, अनुज,अग्रज	नीद	–	निद्रा
ध्यापक	–	गुरू, उस्ताद	मदिरा	–	शराब, **मदध,** दारू
ाधा	–	शिक्षा, तालीम	पक्षी	–	विहग
ोध	–	कोप, नाराज	वन	–	जगल, अरण्य
ान्न	–	भात	बाग	–	बगीचा, फुलवारी

पानी	– जल	फूल	– पुष्प, कुसुम, सुमन
कीचड	– पक	मदिर	– देवालय
शेर	– सिह	कपडा	– वस्त्र
लडका	– बालक	नाव	– नौका
लडकी	– बालिका	सम्राट	– महाराजा
औरत	– स्त्री, वनिता	सम्राज्ञी	– महारानी
आदमी	– मनुष्य, इनसान	छल	– कपट
पहाड	– पर्वत	अमीर	– धनवान
सोना	– सुवर्ण, कचन	गरीब	– कगाल
तारे	– नक्षत्र	अकलमद	– बुध्दिमान
आकाश	– आसमान	बेवकूफ	– मूर्ख
सच	– सत्य	घर	– मकान
झूठ	– असत्य	कुटीर	– झोपडी
प्राचीन	– पुराना	भवन	– महल
नवीन	– नया, अर्वाचीन	निरक्षर	– अनपढ
प्रश्न	– सवाल	पढालिखा	– साक्षर
रात	– रात्री, निशा, निशीधि	शुरू	– प्रारभ
भीरू	– डरपोक	प्रकाश	– उजाला, काति, छवि
वीर	– साहसी, पराक्रमशाली	अँधेरा	– अधकार
पास	– नजदीक	सेना	– फौज
अदर	– भीतर	गाँव	– ग्राम

आजाद	–	स्वतत्र	यशा	–	कीर्ति
ईमानदार	–	विश्वासपात्र	प्रेम	–	प्यार, अनुराग
मान	–	गौरव, आदर	गलती	–	दोष, भूल
अपमान	–	अनादर,			
		अगौरव	क्षमा	–	माफी
इज्जत	–	आदर	पेड	–	वृक्ष
रोग	–	बीमारी	तटाक	–	तालाब
पराधीन	–	परतत्र	पक्षी	–	चिडिया
सुर	–	देवता	तोता	–	शुक
असुर	–	राक्षस	कोयल	–	पिक
			आग	–	अग्नि
बेटा	–	पुत्र	विद्वान	–	पडित
बेटी	–	पुत्रिका, पुत्री	सम्राट	–	महाराजा
खुशबू	–	सुगध	साप	–	सर्प, भुजग
बदबू	–	दुर्गंध	हाथी	–	गज
युवती	–	कन्या	चाँद	–	चद्रमा, हन्दु
सैनिक	–	सिपाही	सूरज	–	सूर्य, दिनकर
सरदार	–	सेनापति	कृपा	–	दया
दीवान	–	मुख्य मत्री	शिष्य	–	चेला
रण क्षेत्र	–	युध्द भूमि	पत्र	–	खत
ईश्वर	–	भगवान	वज्र	–	हीरा
गोरा	–	सफेद	पुस्तक	–	किताब
नदी	–	सरिता	श्यामल	–	काला
समुद्र	–	सागर	तारीफ	–	प्रशस
दर्पण	–	आइना	मुसाफिर	–	यात्री

बूढी	–	बुढिया	
छात्र	–	विद्यार्थी	
आँख	–	नयन	
वस्तु	–	चीज	
लहर	–	तरग	
मित्र	–	दोस्त,सखा	
शतृ	–	दुश्मन,वैरी	
निरोग	–	स्वस्थ,तदुरुस्त	
घोडा	–	अश्व	
अभिलाषा	–	इच्छा	
कमल	–	सरोज	
दास	–	नौकर,गुलाम	
गणपति	–	गणेश	
जन	–	दौलत,द्रव्य	
बाण	–	तीर,शर	
आसान	–	सुलभ,सरल	
कठिन	–	कठोर	
युवक	–	जवान	
सुन्दर	–	खूबसूरत	
पाठशाला	–	विधालय	
नालायक	–	असमर्थ	
शाम	–	सायकाल	
सबेरा	–	प्रात काल	
सुधा	–	अमृत	

भिखारी	–	भिक्षुक
जुलाहा	–	बुनकर
किसान	–	खेतिहर,कृषक
मजदूर	–	कूली
मदद	–	सहायता
मछली	–	मीन
कपडा	–	वस्त्र
दही	–	दजि

19. पत्र लेखन

1. चार दिन की छुट्टी मागते हुये अपने कालेज के प्रधान आचार्य (प्रन्सिपाल) के नाम एक छुट्टी पत्र लिखो।

भीमवरम

23-9-1994,

सेवा मे,

प्रिन्सिपाल महोदय,

डि.यन.आर.कालेज

भीमवरम।

पूज्य महाशय,

आपसे निवेदन है कि मै कल रात से बुखार से पीडित हूँ। मै बिस्तर से उठ नहीं सकता, मेरी डाक्टर ने जाँच की और कहा कि चार दिन तक आराम लेना होगा। वे इजक्षन और दवा देते है। अतः आपसे विनती है कि मुझे 23-9-1994 से 26-9-94 तक चार दिन की छुट्टी मजूर करे। मेरे पिताजी की स्वीकृति भी इस पत्र के साथ भेज रहा हूँ।

धन्यवाद।

आपका विनीत विद्यार्थी,

के. वेकटेश्वर्लु,

वि.ए.तृतीय वर्ष।

2. इन्टर मीडियट की पुस्तके मागते हुये किसी पुस्तक कपनी के नाम एक पत्र लिखिए

10-9-1994

पेषक :-
यम किरण कुमार,
इन्टर व्दितीय वर्ष,
श्री शर्मा कालेज
ओगोल।

सेवा में
मारूति बुक डिपो,
पुस्तक विक्रेता,
गुन्टूर।

प्रिय महाशय,

मैं अपने लिये इन्दर व्दितीय वर्ष की हिन्दी पुस्तके (खड 2) चाहता हूँ। मेरे कुछ मित्र भी हिन्दी पुस्तके खरीदना चाहते है। कृपया नीचे लिखी पुस्तके वि.पी.पी. व्दारा भेजिये। अमानत के रूपये 10/- भेज रहा हूँ।

1 गद्य प्रभा - 5 प्रतियाँ
2 काव्य प्रभा - 5 प्रतियाँ
3. कथा लहरी - 5 प्रतियाँ
4 सरल हिन्दी व्याकरण - 5 प्रतियाँ
5. पत्र लेखन - 5 प्रतियाँ
6 हिन्दी तेलुगु कोश - 5 प्रतियाँ

पुस्तके जल्दी भेजिये। वहाँ पैसा चुका कर पुस्तके लूँगा।

भवदीय,
यम. किरणा कुमार

पता :-
मारूती बुक डिपो,
गुन्टूर।

3. **अद्यापक नौकरी मागते हुये किसी कालेज के प्रिन्सिपाल के नाम एक आवेदन पत्र लिखिए ।**

कर्नूल

दि. 15-9-1994

पेषक -

के अनिल कुमार,

1/50, जवहर नगर,

कर्नूल।

सेवा मे

प्रिन्सिपाल महोदय,

के. बि. एन कालेज,

विजयवाडा।

प्रिय महाशय,

कल के समाचार पत्रो मे मै ने एक विज्ञापन देखा कि आपके कालेज मे एक हिन्दी अध्यापक की आवश्यकता है। उस पद केलिये मै यह आवेदन पत्र भेजता हूँ। मेरी योग्यताएँ इस प्रकार है।

1. मै आन्ध्र विश्वविद्यालय की एम.ए.परीक्षा (हिन्दी) प्रथम श्रेणी में पास हुआ। मुझे 55% अक मिले।

2. मै हिन्दी साहित्य सम्मेलन की साहित्यरत्न परीक्षा भी पास हुआ।

3 मै हिन्दी और अग्रजी टकन की लोयर परीक्षा पास हुआ।

4. मै हाकी, फुटबाल, कबडी और खो-खो खेलो का अच्छा खिलाडी हूँ।

5. मै 24 वर्ष का स्वस्थ युवक हूँ। मै एक गरीब परीवार का हूँ। मै आपको विश्वास दिलाता हु कि मेरे कारण आपको कोई कष्ट नही होगा। अत आपसे विनती है कि मुझे हिन्दी अद्यापक नौकरी दिलावे।

आपका विनम्र,

के. अनिल कुमार.

पता -

प्रिन्सिपाल,

के.बि.यन कालेज,

विजयवाडा ।

4. आप पिता को परीक्षा शुल्क भेजने के लिए पत्र लिखिये

विजयवाडा,

दि.25-9-1994,

पूज्या पिताजी,

मै यहॉ पर कुशल हूँ। आप लोगो का कुशल समाचार सुनना चाहता हॅू। मै खूब पढ रहा हॅू। परीक्षाओ मे मुझे साठ प्रतिशत से भी अधिक अक मिले। मै ने सब पुस्तके और कापियॉ खरीदी। कलम और आवश्यक वस्तूये भी खरीदी। कालेज मे सूचना दी गया कि 30-9-1994 तक परीक्षा शूल्क आदा करना होगा। मुझै 35-00 शुलक के रूप मे आदा करना चाहिए अब मेरे पास पैसा नही है। इसलिये आप परीक्षा शुल्क केलिए रू. 35-00 और जेब खर्च केलिए रू 25-00 कुल रू. 60-00 भेजने का कष्ट करे। आप समय पर पैसा नही भेजते तो रू. 10 का विलम्व शुल्क भी चुकाना पडेगा। अत· पैसा जलदी भेजिए। माताजी को मेरे प्रणाम बताइयेग।

आपका प्रिय पुत्र,

बि. गोपाल

पता

बि. भस्कर राव,

6-1-20, गाधी नगर,

चीराला

5. हिन्दी सीखने की आवश्यकता बताते हुये अपने छोटे भाई को एक पत्र लिखिए।

तेनाली,

15-9-1994,

प्रीय रमेश,

तुम्हारा पत्र मिला। वडी खुशी हुयी की घर पर सब लोग आनद है और तुमको पकीक्षा मे अच्छे अक मिले। मै यहाॅ पर कुशल हूॅ। मै तुमको एक उपयोगी सलाह देना चाहता हूॅ कि तुम हिन्दी सीखो। हिन्दी परीक्षाये लिखो। तब तुमको हिन्दी का अच्छा ज्ञान मिलेगा। हिन्दी हमारी राजभाषा है। यह हमारी राष्ट्र भाषा भी है। उत्तर भारत मे हिन्दी का ही बोलबाला है। हिन्दी मे कबीर तुलसी, सूर जैसे महाकवि हुये। हिन्दी भारत को अनुसधान भाषा है। सस्कृत भाषा से, हिन्दी धर्म से और भारतीय सस्कृति से हिन्दी का गहरा सबध है। हिन्दी एक आसान भाषा हैं। इसलिए तुम हिन्दी सीखो। भविष्य मे वह तुम्हा लिये बहुत उपयोगी सिद्द होगी। आशा है कि तुम मेर सलाह का पालन करोगे। जल्दी जवाव लिखो।

तुम्हारा भाई

मोहन.

पता.-

के.रमेश,

6 बी कक्ष,

सरकारी हाइस्कूल,

कर्नूल.

20. अनुवाद అనువాదము

మనిషి ఎక్కువ భాషలు నేర్చుకొనే కొలది అతని జ్ఞానం పెరుగుతుంది. యితర భాషల్లో, వాటి సాహిత్యాలలో వున్న మంచి విషయాలు గ్రహించగలుగుతాడు. ఒక భాషలోని విషయాన్ని వేరొక భాషలోనికి అనువాదం చేయునప్పుడు చాల జాగ్రత్తగా వుండాలి. ఈ క్రింది విషయాలు మనసులో ఉంచుకోవాలి.

1. వ్యాకరణ నియమాలను పాటించాలి.
2. మనం చేసిన అనువాదము సరళంగా, స్పష్టంగా ఉండాలి.
3. మూల విషయాన్ని వదిలిపెట్టడం, లేని విషయాన్ని చేర్చడం మంచిది కాదు.
4. మూల విషయాలలోని భావమే అనువాదంలో కూడ ఉండాలి.
5. అవసరం అయినపుడు, రెండు వాక్యములను ఒకటిగా చేయవచ్చును లేదా ఒక వాక్యమును రెండుగా విభజింపవచ్చును.
6. లింగము, వచనము, పురుషలు, కాలము, కర్త, కర్మ, క్రియలను గమనించవలెను.
7. హిందీలో నే ప్రత్యయము వచ్చినప్పుడు క్రియను కర్మను బట్టి మార్చవలెను.

कुछ उदाहरण

1. Never utter lie.

   कभी झूठ मत बोलो।

2. She can speak Tamil

   वह तमिल बोल सकती है।

3. We should learn Hindi.

   हमे हिन्दी सीखनी चाहिए।

4. Tomorrow Lalitha will go to Kakinada.

   ललिता कल काकिनाडा जायेगी।

5. The Ganges starts from Himalayas.

   गगा हिमालयों से निकलती है।

6. Ravivarma drew this picture

   रविवर्मा ने यह चित्र रचा।

7. Go to school intime.

   समय पर स्कूल जाओ।

8. My sister's name is Madhumathi.

   मैरी बहन का नाम मधुमति है।

9. An old woman is selling vegetables.

एक बुढिया तरकारियाँ बेच रही है।

10. There was no ink in my pen, so I did not write the lesson. मेरी कलम मे स्याही नही थी, इसलिये मैने पाठ नही लिखा।

11. The goats are grazing in the fields.

बकरे खेतो मे छर रहे है।

12. The teacher had finished teaching the lesson

अध्यापक पाठ पढा चुके।

13. Where are they going?

वे कहाँ जा रहे है?

14. Please donot drink Coffee. Drink milk.

कृपया काफी मत पीजिये। दूध पीजिये।

15. We shall bath in the river Kaveri

हम कावेरी नदी मे नह येंगे।

16. What did you see in Hyderabad?

तुमने हैदराबाद में क्या देखा?

17. Why is that woman crying?

वह औरत क्यो रो रही है?

18. That big boy is playing hockey.

वह बडा लडका हाकी खेल रहा है।

19. His shop is near the bus station

उसकी दूकान बस स्टेषन के पास है।

20. There is nobody in the house.

घर मे कोई नहीं है।

21. If Ramesh comes he will certainly get me a watch. आगर रमेश आता तो मेरे लिए जरूर एक घडी लाता ।

22. I want twenty rupees.

मै बीस रूपये चाहता हूँ।

23. We drink milk only in the nights.

हम सिर्फ रातो में दूध पीते है.

24. My mother drinks coffee without Sugar

मेरी मॉ शककर के बिना काफी पीती है।

25. Vinod cannot do this do this work.

विनोद यह काम नहीं कर सकता ।

दिप्रूक्त क्रिया विशीषण : ద్విరుక్త క్రియా విశేషణములు

जव जव – तव तव ఎప్పుడెప్పుడు- అప్పుడప్పుడు जहाँ जहाँ – वहाँ वहाँ ఎక్కడెక్కడ - అక్కడక్కడ कभी न कभी ఎప్పుడో ఒకప్పుడు. कही न कही ఎక్కడో ఒక చోట. कभी कभी అప్పుడప్పుడు. ज्यों ज्यों – त्यांत्यों ఏయే విధముగా - ఆయా విధముగా कहाँ, कहाँ किधर किधर ఎచ్చటెచ్చట

प्रकृति के जतुओ, पक्षियो तथा वस्तुओ की आवाज के अनुकरण मे कुछ शब्द प्रचार मे आये है ।

उदा धडधडाना ఉరుముట. चहचहाना పిట్టలు అరచుట. थरथराना గడగడ వణకుట. हिनहिनाना గుర్రము సకిలించుట कुहूँ कुहूँ वोलना కోయిల కూ. కూ అని అరచుట टर टराना కప్పలు అరచుట

समानार्थक द्वंद्व शब्द : సమానార్థక ద్వంద్వ శబ్దములు

रोना पीटना ఏడ్చి మొత్తుకొనుట . गाना – बजाना పాడుట, వాద్యములు వాయించుట . लडना – झगडना పోట్లాడుట, जान बूझकर, समढ समढ कर అంతా తెలిసి. जान – पहचान : పరిచయము. घर द्वार : యిల్లు వాకిలి, वाल बच्चे . పిల్లలు -జెల్లలు गली –कूचे సందులు గొందులు ,सोच, समझ कर బాగా పరిశీలించి.

काम की निरतरता बताने वाले शब्द

जाते जाते వెళ్ళగా. వెళ్ళగా खाते खाते తిని తిని . पढते पढते చదివి చదివి. करत करते చేసి చేసి . रोते रोते ఏడ్చి ఏడ్చి देखते देखते : చూసి చూసి.

उदा गोविद ने कहा कि कल यहाँ बडी सभा होगी । गौरी ने कहा कि मै हिन्दी नही जानती।

2 'कि' సముచ్చయ బోధక మయినను వేరు వేరు అర్థములలో ప్రయోగింపబడుచున్నది 'कि' అనుమాట या, अथवा, इतने मे అను అర్థములలో కూడా ప్రయోగింపబడును

जेसे तुम गुटूर आ ओगे कि नही ।
वह परीक्षा लिखेगा कि नही ।
तुम हिन्दी जानते हो कि नही ।
हम रेल पर चढना चाहते है कि वह चली गयी
खेल समाप्त होने वाला था कि लडका बेहोश होकर गिर गया ।

3. కొన్ని సందర్భములలో కార్యము యొక్క కారణము ను సూచించును

जेसे · वह बहुत दुखी है कि उसकी माँ बीमार है । हम बहुत प्रसन्न है कि आप आ गये ।

अभ्यास ఈ క్రింది వాక్యములను ఉపయోగించి తిరిగి వ్రాయండి ·

1 हमने राजू को तालाब मे स्नान करते देखा ।
2 आज भाई साहब आयेगा । ऐसा माताजी ने कहा
3 रेल गाडी कब रवाना होगी । हम नही जानते
4 तुम यहाँ दो दिन ठहरोगे । गावँ जाओगे ।
5 व अंग्रेजी मे भाषण देगे ? तेलुगु मे भाषण देगे
6. तुम लडको से चुप रहने को कहो ।
7 सरिता ने कहा, मै दीपावली के लिये नये कपडे खरीदूँगी ।
8. वह आदमी कहाँ से आया है ? मै जानता ।
9 वह वहुत बीमार है । वह स्कूल नही आ सकता
10 मैने बच्चे को रोते हुये देखा ।
11 आप कब कलकत्ता जायेंगे ? सुलोचना ने पूछा
12 कल कालेज को छुट्टी होगी । ऐसा मेरे मित्र ने कहा ।

कुछ उदाहरण वाक्य

1 मै उसके बारे मे कुछ नही जानता।
2. मेरा भाई आँगोल मे नही है ।
3 नौकर ने रोटी नही खायी है ।
4 वे बाजार नही जाते ।
5. आप कल गुटूर जायेगे न ?
6. कभी न कभी वह धोका खायेगा ।
7 शराब मत पिओ।
8 जमीन पर मत बैठिये ।
9. झूठ मत बोलो ।
10. ज्यादा मत खाओ ।
11 रोज सिनेमा मत देखिये ।
12 थोडी देर यहॉ बैठो न ।
13. आप भी मेरे कमरे मे रहेंगे न ?
14. मै उसका मुहॅ न देखूॅगा ।
15. कभी न कभी उसको पुरसकार मिलेगा ।

25 "ने" प्रत्यय

1. 'ने' ప్రత్యయము హిందీలో వున్న ఒక ప్రత్యేక నియమము హిందీ భాష అభ్యసించువారు ఈనియమమును జాగ్రత్తగా నేర్చుకొనవలెను యిది విభక్తులలో మొదటిది (कर्ताकारक)
2. ने' ప్రత్యయము సకర్మక, క్రియకు, భూతకాలములో మాత్రమే కర్త వెంబడి వచ్చును భూతకాలములోని सामान्य भूत, आसन्न भूत, पूर्णभूत,सदिग्ध भूत అను 4 భేదములలో మాత్రమే వచ్చును వర్తమాన కాలములోను, భవిష్యత్ కాలములోను రాదు
3 'ने' ప్రత్యయము వచ్చినపుడు క్రియ కర్మయొక్క లింగ వచనము లను బట్టి మారుచుండును (కర్తను అనుసరించి వుండదు.)

9	कारखाना पाच बजे बद होता है। कర్మాగారము అయిదు గంటలకు మూయబడుతుంది	कारखाना पाच बजे बद हुआ। కర్మాగారము అయిదు గంటలకు మూయబడింది
10	लडके मेदान मे गेद खेलते है। బాలురు మైదానములో బంతి ఆడుతున్నారు	लडक मेदान मे गेद खेले। బాలురు మైదానములో బంతి ఆడినారు
11.	मोटर गाडी देरसे पहॅचती है। మోటారు బండి ఆలస్యంగా చేరుతుంది	मोटर गाडी देर से पहॅची। మోటారు బండి ఆలస్యంగా చేరెను.
12.	तुम दिल्ली मे कवा रवते हो? నీవు ఢిల్లీలో ఎక్కడ వుంటున్నావు?	तुम दिल्ली मे कहॉ रहे నీవు ఢిల్లీలో ఎక్కడ ఉన్నావు?
13	सूरज कितने बजे निकलता है సూర్యుడు ఎన్ని గంటలకు ఉదయించును?	सूरज कितने बजे निकला సూర్యుడు ఎన్ని గంటలకు ఉదయించాడు

क्रिया - सकर्मक (సకర్మక క్రియ)

1 సకర్మక క్రియలు కూడా కర్తను అనుసరించి వుండును వర్తమాన భవిష్యత్ కాలములలో అన్ని సందర్భములలో కర్తను అనుసరించి వుండును.

2 భూతకాలములో మాత్రము కర్తకు ने ప్రత్యమయు చేర్చబడున ने ప్రత్యమయు చేర్చినపుడు క్రియ కర్మయొక్క లింగవచననమ లను అనుసరించి మారును కర్తను బట్టి ఉండదు. (అపూ భూతకాలము మరియు హేతు హేతు మద్భూత కాలములో • ప్రత్యయము రాదు

3 ला, बोल, भूल అను క్రియలు, सक, चुक, लग అను సహాయక క్రియలు వచ్చినపుడు కర్తకు ने ప్రత్యయము రాదు

4 కర్మలోపించినను, కర్మ తరువాత को వచ్చినను క్రియ పుంలింగ ఏకవచనములో మాత్రమే ఉండును.